



**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Algısının Sosyal Baskınlık
Yönelimi Bağlamında İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri
Örneği**

**Hazırlayan
Büşra KAYSERİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN**

KONYA 2025

ÖZET

Araştırma, üniversitelerdeki Türk uyruklu öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi bağlamında uluslararası öğrencilere karşı zenofobik tutumlarının var olup olmadığını ve zihinlerindeki genel yabancı algısını ölçmeyi amaçlamıştır. Nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş, anket tekniğiyle veriler geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) ile Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇) kullanılarak toplanmıştır. Ayrıca katılımcılara demografik bilgilerin ve sosyokültürel özellikler üzerinden üstünlük düşüncesinin sorulduğu sosyodemografik bir form uygulanmıştır. 2025 yılının Şubat-Nisan ayları arasında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ), İstanbul Üniversitesi (İÜ) ve Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden (NEÜ) kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş 475 Türk uyruklu öğrenci ile yüz yüze görüşülmüştür. Elde edilen tüm veriler IBM SPSS Statistics programı ile analiz edilmiştir. Bulgular, öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça zenofobik tutumlarının da arttığını ortaya koymuştur. Ayrıca üniversitelerdeki yerli öğrencilerin kendi dilini, dinini, kültürünü ve yaşam şeklini uluslararası öğrencilerin sosyokültürel özelliklerinden üstün görmesi ile yabancı düşmanlığı algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları, zenofobinin yalnızca zorunlu göç bağlamında değil, farklı birçok sebeple Türkiye'ye gelen, Türkiye'de yaşayan yabancı kökenli bireyler ve Türk toplumu açısından ele alınması gereken çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: yabancı düşmanlığı (zenofobi), sosyal baskınlık yönelimi, kendini üstün görme, üniversite öğrencileri, uluslararası öğrenciler

ABSTRACT

This study aimed to examine whether Turkish undergraduate students at universities exhibit xenophobic attitudes toward international students within the framework of social dominance orientation, and to assess their general perceptions of foreigners. A quantitative research design was employed, and data were collected through a survey method using the Xenophobia Scale (XS) and the revised Social Dominance Orientation Scale (SDO₇), both of which have established validity and reliability. In addition, a sociodemographic questionnaire was administered to gather information on participants' demographic characteristics and their perceptions of superiority based on sociocultural attributes. Between February and April 2025, face-to-face interviews were conducted with 475 Turkish students selected through convenience sampling from Ankara Social Sciences University, Istanbul University and Necmettin Erbakan University. All data were analyzed using IBM SPSS Statistics software. The findings revealed that higher levels of social dominance orientation among students were associated with increased xenophobic attitudes. Furthermore, a significant relationship was identified between students' perceptions of the superiority of their own language, religion, culture, and way of life over the sociocultural characteristics of international students and their levels of xenophobia. Overall, the results indicate that xenophobia is a multidimensional phenomenon that should be addressed not only in the context of forced migration but also with regard to foreign-origin individuals who come to and reside in Türkiye for various reasons, as well as in relation to Turkish society as a whole.

Keywords: xenophobia, social dominance orientation, perceived superiority, university students, international students

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO DİZİNİ	vii
ŞEKİL DİZİNİ.....	x
TEŞEKKÜR	xi
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	4
Araştırmanın Amacı.....	5
Araştırmanın Önemi	5
Araştırmanın Deseni	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yabancımanın İnşası	7
1.2. Zenofobinin Tarihsel ve Toplumsal Derinliği.....	10
1.3. Zenofobinin Kavramsal Derinliği	14
1.3.1. Fobi	14
1.3.2. Zenofobi	17
1.3.3. Zenofobinin İlişkili Olduğu Kavramlar	20
1.3.3.1. Önyargı	20
1.3.3.2. Kalıpyargı (Stereotip).....	21
1.3.3.3. Ayrımcılık	23
1.3.3.4. Ötekileştirme ve “Öteki”	24
1.3.3.5. Yeni Irkçılık / Kültürel Irkçılık.....	26
1.3.3.6. Etnosentrizm.....	27

1.4. Zenofobinin Kuramsal Derinliği	29
1.4.1. Çatışma Kuramı	29
1.4.2. Sosyal Kimlik Kuramı.....	30
1.4.3. Bütünleşik Tehdit Kuramı	32
1.4.3.1. Gerçek Tehdit (Realistic Threat)	33
1.4.3.2. Sembolik Tehdit (Symbolic Threat)	35
1.4.3.3. Grup Ayrımcılığı (Intergroup Anxiety).....	36
1.4.3.4. Kalıp Yargılar (Stereotypes)	37
1.4.4. Sosyal Baskınlık Kuramı.....	39
1.4.4.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi	42
1.5. Zenofobinin Toplumsal Olgularla İlişkisi	44
1.5.1. Zenofobinin Göç ile İlişkisi.....	44
1.5.2. Zenofobinin Kimlik ile İlişkisi	46
1.5.3. Zenofobinin Güvenlik ile İlişkisi.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ZENOFOBİ ALGISI VE TÜRKİYE'DE ZENOFOBİ

2.1. Yerli ve Yabancı İlişkisi.....	49
2.2. Üniversitedeki Yerli ve Yabancı Öğrenciler	51
2.3. Uluslararası Öğrenciler	54
2.4. Türkiye'de Zenofobi	57
2.5. Dünyada Zenofobi.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	63
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	63

3.3.Araştırmanın Değişkenleri	64
3.4.Araştırmanın Hipotezleri.....	64
3.5. Veri Toplama Araçları	65
3.5.1.Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ)	65
3.5.2.Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY ₇)	66
3.6. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri	67
3.6.1.YDÖ'nin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi.....	68
3.6.2. SBY ₇ 'nin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi	70
3.7. Ölçeklerin Normal Dağılım Kontrolü	72
3.8. Veri Analizi	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Demografik Bulgular	74
4.2. İlişkisiz Örneklem T Testi	76
4.2.1.Yabancı Düşmanlığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki.....	76
4.2.2.Yabancı Düşmanlığı ile Eğitim Arasındaki İlişki	78
4.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Demografik Değişkenler.....	78
4.3.1.Yabancı Düşmanlığı ile Yaş Grupları Arasındaki İlişki.....	80
4.3.2.Yabancı Düşmanlığı ile Şehir Arasındaki İlişki.....	83
4.3.3.Yabancı Düşmanlığı ile Üniversite Arasındaki İlişki	86
4.3.4.Yabancı Düşmanlığı ile Din Arasındaki İlişki	89
4.4. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Rekabet ve Kazanım Düşüncesi	91
4.5. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Üstünlük Düşüncesi	96
4.5.1.Yabancı Düşmanlığı ile Din Üstünlüğü Arasındaki İlişki	98
4.5.2.Yabancı Düşmanlığı ile Dil Üstünlüğü Arasındaki İlişki	100
4.5.3.Yabancı Düşmanlığı ile Kültür Üstünlüğü Arasındaki İlişki	103
4.5.4.Yabancı Düşmanlığı ile Yaşam Tarzı Üstünlüğü Arasındaki İlişki.....	106
4.5.5.Yabancı Düşmanlığı ile Sosyokültürel Üstünlük Arasındaki İlişki	108
4.6. YDÖ ve SBY ₇ Arasında İkili Korelasyon.....	111

4.7. Kovaryans Analizi (ANCOVA): Demografik Değişkenler	114
4.7.1.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Yaş Gruplarına Göre Yabancı Düşmanlığı	116
4.7.2.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Şehirlere Göre Yabancı Düşmanlığı	119
4.7.3.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Üniversitelere Göre Yabancı Düşmanlığı	122
4.7.4.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Dine Göre Yabancı Düşmanlığı	125
SONUÇ	128
KAYNAKLAR	135
ANKET FORMU	151

TABLO DİZİNİ

Tablo 3.1: YDÖ'nin Faktör Analizi ve Güvenirlik Bulguları.....	69
Tablo 3.2: SBY7'nin Faktör Analizi ve Güvenirlik Bulguları	71
Tablo 3.3: YDÖ ile SBY7'nin ortalamaları, çarpıklık ve basıklık değerleri	72
Tablo 4.1: Katılımcı bilgileri.....	75
Tablo 4.2: Cinsiyete göre yabancı düşmanlığı algısının karşılaştırılması	76
Tablo 4.3: YDÖ Madde Frekansları	77
Tablo 4.4: Eğitim düzeyine göre yabancı düşmanlığı algısının karşılaştırılması	78
Tablo 4.5: Bağımsız değişkenlere ait varyansların homojenliği testi.....	79
Tablo 4.6: Yabancı Düşmanlığı ile bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkisi.....	79
Tablo 4.7: Yabancı düşmanlığının yaş değişkenine göre ortalaması	81
Tablo 4.8: Yabancı düşmanlığının yaş grupları arasındaki farklılığı.....	81
Tablo 4.9: Yabancı düşmanlığının şehir değişkenine göre ortalaması	83
Tablo 4.10: Yabancı düşmanlığının yaşanılan şehre göre farklılığı.....	84
Tablo 4.11: Yabancı düşmanlığının üniversite değişkenine göre ortalaması.....	87
Tablo 4.12: Yabancı düşmanlığının eğitim görülen üniversiteye göre farklılığı.	87
Tablo 4.13: Yabancı düşmanlığının dini inanç düzeyine göre ortalaması.....	89
Tablo 4.14: Yabancı düşmanlığının dini inanç düzeyine göre farklılığı.....	90
Tablo 4.15: Rekabet ve kazanım düşüncelerine ait varyansların homojenliği testi	92
Tablo 4.16: Yabancı düşmanlığı ile rekabet ve kazanım arasındaki anlamlılık ilişkisi.....	92
Tablo 4.17: Yabancı düşmanlığının rekabet düşüncesine göre ortalaması.....	92
Tablo 4.18: Yabancı düşmanlığının rekabet düşüncesine göre farklılığı	93
Tablo 4.19: Yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre ortalaması	95
Tablo 4.20: Yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre farklılığı.....	95

Tablo 4.21: Üstünlük düşüncesine ait varyansların homojenliği testi	97
Tablo 4.22: Yabancı düşmanlığı ile üstünlük düşüncesi arasındaki anlamlılık ilişkisi.....	98
Tablo 4.23: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalaması	99
Tablo 4.24: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre farklılığı	99
Tablo 4.25: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalaması	101
Tablo 4.26: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre farklılığı	102
Tablo 4.27: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalaması.....	104
Tablo 4.28: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre farklılığı	104
Tablo 4.29: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalaması	106
Tablo 4.30: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre farklılığı ...	107
Tablo 4.31: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre ortalaması .	109
Tablo 4.32: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre farklılığı	109
Tablo 4.33: Sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığının ortalaması ...	112
Tablo 4.34: Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişki	112
Tablo 4.35: H₄'ün doğruluğu	113
Tablo 4.36: Sosyal baskınlık yönelimi ile cinsiyet arasındaki anlamlılık ilişkisi	115
Tablo 4.37: Farklı yaş gruplarına dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	116
Tablo 4.38: Kovaryans Analizi Sonuçları.....	117
Tablo 4.39: Yaş grupları arası karşılaştırma sonuçları	118
Tablo 4.40: Farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları	119
Tablo: 4.41 Kovaryans Analizi Sonuçları.....	120
Tablo 4.42: Şehirler arası karşılaştırma sonuçları	121
Tablo 4.43: Farklı üniversitelerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	122
Tablo 4.44: Kovaryans Analizi Sonuçları.....	123

Tablo 4.45: Üniversiteler arası karşılaştırma sonuçları.....	124
Tablo 4.46: İnanç düzeyi farklı olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	125
Tablo 4.47: Kovaryans Analizi Sonuçları.....	126
Tablo 4.48: Dini inanç düzeyleri arası karşılaştırma sonuçları.....	126



ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 4.1: Yaş gruplarının yabancı düşmanlığı ortalaması.....	82
Şekil 4.2: Şehirlerin yabancı düşmanlığı ortalaması	85
Şekil 4.3: Üniversitelerin yabancı düşmanlığı ortalaması.....	88
Şekil 4.4: Dini inanç düzeyinin yabancı düşmanlığı ortalaması.....	91
Şekil 4.5: Rekabet düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması.....	94
Şekil 4.6: Kazanım düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması	96
Şekil 4.7: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalaması.....	100
Şekil 4.8: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalaması.....	103
Şekil 4.9: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalaması	105
Şekil 4.10: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalaması .	108
Şekil 4.11: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre ortalaması...	110
Şekil 4.12: Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı da artıyor	113
Şekil 4.13: Eğitime göre regresyon eğrilerinin homojenliği varsayımı.....	115
Şekil 4.14: Farklı yaş gruplarına dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	117
Şekil 4.15: Farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları .	119
Şekil 4.16: Farklı üniversitelerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	122
Şekil 4.17: İnanç düzeyi farklı olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları.....	125

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimi süresince akademik bilgi birikimi, tecrübesi, anlayış ve sabrı ile yol gösterici olan, her zaman ulaşılabilir olduğu için şehirlerarası akademik eğitimi kolaylaştıran danışman hocam Prof. Dr. Sayın Mustafa Arslan'a, zenofobi konusundaki çalışmaları ve uygulama alanındaki yönlendirmeleriyle araştırmaya katkı sağlayan jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Sayın Müşerref Yardım ve Dr. Öğr. Üyesi Sayın Nuh Akçakaya'ya teşekkür ediyorum ve saygılarımı sunuyorum.

Çok fazla kişinin desteğini alarak yürüttüğümüz araştırmanın saha çalışması kısmında gerek özverileri gerek güzel enerjileri ile Ankara ve İstanbul'da anket yapmama yardımcı olan, bu süreci bana kolaylaştıran değerli arkadaşlarım; Muhammed Selim Cankurt'a, Eray Kasım'a, Orhan Sağlam'a, Esra Öztürk'e ve Vuslat Sude Lima'ya minnettarlığımı ifade etmek istiyorum.

Daha önce başladığım ancak çeşitli nedenlerle tamamlayamadığım yüksek lisans eğitimine yeniden dönmem ve lisansüstü derece almam konusunda beni teşvik eden, cesaretlendiren, hayatımın her döneminde desteğini benden esirgemeyen, varlığıyla mutlu olduğum değerli aileme; gülen yüzüm, babam Ahmet KAYSERİLİ'ye sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Büşra Kayserili

21 Kasım 2025

GİRİŞ

Dünyada giderek artan göç hareketliliği hem uluslararası hem de ulus-devleti merkeze alan toplumsal yapılarda çok yönlü dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşüm süreci, farklı etnik, kültürel ve dini grupların bir arada yaşama deneyimini yoğunlaştırmakla birlikte, öteki algısını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal düzeyde bu algı, kimi zaman misafirperverlik ve hoşgörü gibi olumlu tutumlarla şekillenirken, kimi zaman da dışlayıcı ve ötekileştirici tutumlar biçiminde tezahür etmekte ve yabancı düşmanlığına (zenofobi) zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla farklı dil, din ve kültürden gelen yabancıların topluma entegrasyonunda ve ev sahibi toplumun farklılıkları kabulünde toplumsal algılar önemli bir etkiye sahiptir.

Yabancı bireylerin, dini inançlarından, kendi dilleri ve geleneklerinden kopmadan kamusal alanda var olmak istemeleri ve ev sahibi toplum bireylerinin sosyal baskınlığı ırkçı, dışlayıcı, zenofobik ve İslamofobik tutumlara dönüşebilmektedir. İlâveten ev sahibi toplum ile ortak bir dine veya coğrafi yakınlığa bağlı olarak benzer bir kültüre sahip olmakta yabancı olanın kolaylıkla benimsendiği anlamına gelmemektedir. Göçlerin başladığı günden bugüne on yılı aşkın süredir Türkiye’de bulunan Suriyelilerin toplum genelinde bir “sorun” olarak nitelendirilmesi buna örnek olarak verilebilir. Farklılıklar kadar ortaklıkların da birlikte yaşama anlayışına yetmediği günlük hayat pratikleri, Türk toplumunda da “biz” ve “onlar” ayrımının sosyolojik yansımalarını göstermektedir.

Türkiye, son yıllarda başta öğrenciler olmak üzere çeşitli nedenlerle gelen yabancı uyruklu bireylerin geçici ya da kalıcı olarak yerleştiği ülkelerden biri hâline gelmiştir. Özellikle üniversiteler gibi çok kültürlü karşılaşmaların yoğun yaşandığı sosyal alanlarda, bireylerin yabancılara yönelik algı ve tutumları önemli bir meseledir. Bu bağlamda, üniversitelerdeki kültürel çeşitliliğin artması, yerli öğrencilerin yabancı öğrencilere karşı geliştirdiği algıların incelenmesini gerekli kılmaktadır. Araştırma, Türk uyruklu üniversite öğrencilerinin yabancı öğrencilere yönelik zenofobik tutumlarını sosyal baskınlık yönelimi bağlamında ele alınmıştır.

Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin toplumsal hiyerarşilerin doğal ve gerekli olduğuna ilişkin inançlarını yansıtan, dolayısıyla toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştıran bir yönelim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu yönelimin, bireylerin farklı etnik ya da kültürel gruplara karşı nasıl tutum geliştirdiğiyle doğrudan ilişkili olduğu literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. Araştırma fikrinin ortaya çıkışında, 2011 Suriye krizi sonrasında Türkiye’de sayıları artan zorunlu göçmenler ile birlikte eğitim, sağlık, evlilik, mülk edinme, vatandaşlık alma gibi sebeplerle ülkemizde bulunan yabancı uyruklu insanların toplumsal algılara etkisi önemli bir itici güç olmuştur. Yabancı uyruklu bireylerin toplumsal yaşama entegrasyon süreçleri kadar, bu sürecin yerli bireyler tarafından nasıl algılandığı da sosyolojik olarak dikkate değerdir. Bu konuda üniversite öğrencileri, hem toplumsal değişimi algılayabilme kapasitesine sahip olmaları hem de ileride toplumun karar verici ve yönlendirici aktörleri olmaları nedeniyle özel bir çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Araştırma, Ankara, İstanbul ve Konya illerinde yer alan Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ), İstanbul Üniversitesi (İÜ) ve Necmettin Erbakan Üniversitesi’nden (NEÜ) kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş 475 Türk uyruklu öğrenci ile sınırlıdır. Araştırma, nicel yöntem kullanılarak yürütülmüş ve anket tekniği ile veri toplanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, öğrencilerin zenofobik tutumları ile sosyal baskınlık yönelimleri arasındaki ilişki ortaya konulmuş ve belirlenen hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın temel varsayımı, bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri arttıkça, yabancılara karşı zenofobik tutumlarının da artacağı yönündedir. Bu doğrultuda, öğrencilerin cinsiyet, yaş, eğitim, şehir, üniversite, dini inanç düzeyi ve kendi sosyokültürel özelliklerini nasıl konumlandıkları gibi değişkenler üzerinden yabancı düşmanlığı algıları incelenmiştir. Çalışmada ayrıca, üniversite öğrencilerinin sosyokültürel üstünlük düşüncesi ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişki de analiz edilmiştir.

Araştırma, zenofobinin bireysel düzeydeki psikolojik eğilimlerden bağımsız olarak, sosyokültürel yapı, toplumsal kimlik ve güç ilişkileri bağlamında nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, üniversite ortamındaki etkileşim biçimlerinin, farklılıklara yönelik

toplumsal tutumların nasıl üretildiğine dair ipuçları sunması bakımından da önemlidir.

Dört bölümden oluşan araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi ilk bölümde sunulmuş; “yabancı” kavramının toplumsal olarak nasıl inşa edildiği ve zenofobinin tarihsel ve toplumsal derinliği ile konuya genel bir giriş yapılmıştır. Fobi kavramının etimolojik ve psikolojik yönlerine değinilmiş, araştırmanın asıl konusu olan zenofobi kavramı ilişkili olduğu diğer kavramlarla irdelenmiştir. Sosyal bilim çalışmalarında anlamaya ve açıklanmaya çalışılan kavramların başka yeni kavramlarla bağlantısallığının olması, çalışmaların sınırlarını genişletmeyi kaçınılmaz kılan bir durumdur. Bu sebeple zenofobi, yalnızca tekil bir olgu olarak değil, birçok toplumsal tutum ve yapı ile iç içe geçmiş çok katmanlı bir fenomen olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda zenofobi özellikle önyargı, stereotip (kalıpyargı), ayrımcılık, ötekileştirme ve etnosentrizm gibi kavramlarla ilişkili şekilde ele alınmıştır. Zenofobi kavramı düşünsel kökenlerinin dayanakları ve toplumsal olgularla ilişkisinin varlığı kabul edilerek anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada sosyal baskınlık kuramı, ele alınan diğer kuramlarla bütünleştirici ilişkiye sahip baş karakterdir. Çatışma kuramında bahsi geçen ‘kaynak rekabeti’ sosyal baskınlık kuramında ekonomik çıkarlardan bir adım öteye geçerek statü ve güç rekabetine dönüşür. Sosyal kimlik kuramında bireylerin pozitif bir kimlik inşası niyetiyle kendi gruplarına diğerlerinden üstün özellikler atfetme eğilimlerinin vurgulanması, sosyal baskınlık kuramı ile yapısal düzeyde yeniden tanımlanmış, kimlik temelli üstünlük arayışının sistemik bir hiyerarşi üretim mekanizması olduğu ortaya konmuştur. Benzer biçimde, bütünleşik tehdit kuramının ‘tehdit algısı’ kavramı, sosyal baskınlık kuramında bireyin hiyerarşik konumunu koruma arzusunun bilişsel bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

İkinci bölümde, üniversitelerdeki yerli ve yabancı öğrenci ilişkileri ele alınmış, üniversiteler bilgi üretimi sağlayan mekanlar olmasının yanında toplumsal hiyerarşinin yeniden üretildiği alanlar olması bakımında da detaylı olarak irdelenmiştir. Zenofobi literatüründe öne çıkan temas ve tehdit yaklaşımlarıyla paralel biçimde, uluslararası öğrencilerin deneyimlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi; sınırlılıklar, değişkenler ve hipotezler ile belirtilmiş, veri toplama araçları detaylı şekilde tanıtılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analizleri ile verilerin normal dağılım kontrolleri yapılmış, böylece veri analizinde kullanılan testlerin ön şartları sağlanmıştır. Dördüncü bölümde, üniversite öğrencileriyle yüz yüze yapılan anketlerde elde edilen araştırma bulguları, sistematik şekilde tablo ve şekillerle görselleştirilmiş, alanda yapılan diğer araştırmaların bulgularıyla karşılaştırmalı şekilde raporlanmıştır. Sonuç bölümünde araştırmanın tüm bulguları kuramsal gerekçelendirmeler ile toparlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Küreselleşme ve artan uluslararası hareketlilik, farklı kültürel ve ulusal grupların aynı toplumsal alanı paylaşmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir. 2011 Suriye krizi ve sonrasında Türkiye'ye gelen göçmenler ile ülkedeki yabancı varlığı toplum tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Literatürde Türkiye'de göç olgusuna yönelik çalışmalar çoğunlukla zorunlu göç bağlamında ele alınmakta; gönüllü göçmenler ile ilgili toplumsal tutumlar sınırlı düzeyde incelenmektedir. Yalnız ülkelerinde çıkan iç karışıklıklar ve savaşlar sebebiyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan milletler özelinde değil; eğitim, evlilik, sağlık, iş, yatırım, mülk edinme, vatandaşlık alma gibi sebeplerle Türkiye'ye gelen ve halihazırda Türkiye'de yaşayan yabancı kökenli insanlara yönelik Türk toplumunda zenofobik tutumların varlığı ve düzeyi merak edilmiştir. Bu sebeple dünyayı ve yaşadıkları toplumu algılayış biçimleriyle şekillendiren gençler ile zenofobi üzerine bir araştırma yapılmış; Türk uyruklu üniversite öğrencilerinin yabancı uyruklu öğrencilere yönelik zenofobik tutumları sosyal baskınlık yönelimi bağlamında incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırma, üniversitelerdeki Türk uyruklu öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı öğrencilere karşı zenofobik tutumlarının da artacağı varsayımına dayandırılmıştır. Öğrencilere demografik bilgilerin ve sosyokültürel özellikler üzerinden üstünlük düşüncesinin sorulduğu sosyodemografik bir form ile Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) ve Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇) uygulanmıştır. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak yerli üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı (zenofobi) ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yaşadığı şehir, eğitim gördüğü üniversite, dini inanç düzeyi; kendi dilini, dinini, kültürünü ve yaşam tarzını yabancı öğrencilerden üstün görüp görmediği düşüncesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma, Türk uyruklu öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere karşı zenofobik tutumlarının var olup olmadığını, yabancı düşmanlığı ile sosyal baskınlık yönelimi ve üstünlük düşüncesi arasındaki ilişkiyi ölçmeyi amaçlamıştır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma, zenofobiyi doğrudan ilişkili olduğu temel kavramlar ve bireysel bir önyargıdan çok toplumsal, tarihsel ve yapısal bir olgu olarak ele alması bakımından önemlidir. Araştırmada sosyal baskınlık kuramı hem ekonomik hem kültürel hem de psikolojik boyutları bütünleştiren meta-teorik bir çerçeve sağlar. Yerli ve yabancı ilişkisi ile sosyale baskınlık yönelimi üzerinden üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı algısı Türkiye’de zenofobi üzerine yapılan çalışmalara atıf yapılarak incelenmiştir. Yapılan nicel analizlerle yabancı düşmanlığının (zenofobinin) sosyal baskınlık yönelimine bağlı olarak arttığının tespit edilmesi, araştırmanın uygulamalı katkısını ortaya koymasından önemlidir. Ayrıca bireylerin kendi sosyokültürel özelliklerini ötekini özelliklerinden üstün görmesi ile yabancı düşmanlığı algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunun tespit edilmesi araştırmayı farklı kılmaktadır. Çalışmanın,

zenofobi literatürüne Türkiye örneği üzerinden katkı sağlaması ve yükseköğretimde kapsayıcı politikaların geliştirilmesine ışık tutması beklenmektedir.

Araştırmanın Deseni

Nicel araştırma yaklaşımı kapsamında yürütülen çalışma, kesitsel nitelikte ilişkisel ve karşılaştırmalı bir araştırma desenine sahiptir. Araştırmada, üniversite öğrencilerinin uluslararası öğrencilere yönelik zenofobik tutumları ile sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişki incelenmiş; ayrıca çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre zenofobik tutumların farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Araştırma, deneysel bir müdahale içermediği için deneysel olmayan bir araştırma deseni kapsamında ele alınmıştır.

Araştırmanın üç farklı şehirdeki üniversitelerde yürütülmesi saha için planlanan zaman aralığını uzatmış, kimi üniversitelerde anket uygulaması sırasında akademisyen desteği alamamak öğrencilere ulaşmayı zorlaştırmıştır. Kadın öğrencilere kıyasla erkek öğrencilerin anket uygulamasına zaman ayırmaya daha az istekli olmaları, araştırma örnekleminde cinsiyet dağılımının dengeli biçimde sağlanmasını güçleştiren bir etken olmuştur. Yüz yüze anket uygulaması sırasında öğrencilerin anketin dijital bir versiyonunun bulunup bulunmadığını sorgulamaları ve dijital yöntemlerle daha geniş örneklemlere daha kısa sürede ulaşılabilceğini önermeleri, Z kuşağının dijital araçlara yüksek aşinalığını ve araştırma süreçlerinde dijitalleşmeyi doğal ve etkili bir yöntem olarak benimsediğini ortaya koyan önemli bir gözlem olarak değerlendirilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yabancınnın İnşası

Yabancınnın bir kavram olarak akademik çerçeve içinde değerlendirilmesi ve kavramsallaştırılabilmesi için öncelikle toplumsal hayat içinde yabancınnın doğal olarak oluşan bir kategoriden ziyade inşa edilen bir figür olarak değerlendirmesi gerekmektedir. “Yabancı” toplumsal hayatın içindeki ilişkilerin bir sonucu olarak, yeniden tanımlanabilen, kimliklendirme süreçlerinin sonucu ortaya çıkan bir kavramdır. Toplumsal yaşamda koşullu kimliklenme (identification) süreçlerinde, toplumun unsurları tarafından sınırlandırma uygulamalarının sonucu olarak (constitutive outside) “kurucu dışsallık” ile algılanmalıdır. (Hall, 1996: 135, 138) Hall’a göre güç ve dışlama dinamikleri bir kapanış (closures) sunarak kimlik inşa sürecinde grup içi kimliğin pozitif olarak kalması için doğal bir özden oluşmayan “yabancı”yı ortaya çıkartır. “Öteki” temsili olarak değerlendirilmesi elzem olan yabancı söz konusu olan kurucu dışsallıkla var olan normatif düzenin devamlılığı ve toplumsal düzenin alışlagelmiş biçimde sürdürülmesi için gerekli görünmektedir (Hall, 1996: 146).

Bireyin toplum içinde yabancıları idrak etmesi açısından bahsi geçen inşa sürecinde Schütz’ün fenomenolojik çözümlenmeleri algılarındaki derin kırılma ile daha iyi anlaşılabilir. “Thinking as usual” her zamanki düşünüş seviyesinde, bireyler test edilmiş tarifler yani “recipes” doğrultusunda kültürel örüntüyü algırlar. Bu örüntü minimum bilişsel çaba ile sorgulanamaz ve kanıtlanamamış olan bir referans şemasıdır. Birey, bir toplumu her zamanki idrak biçimiyle deneyimlemiş olduğu pratiklere bağlı kalarak anlamlandırır ve “yabancı” bu anlam dünyasının dışında kalır (Schütz, 1944: 193). Öte yandan yabancı ise kültürel örüntüyü üreten özne durumunda bulunmadığı nedeniyle dahil olmadığı tarihsel süreç olan bu örüntünün bir parçası olamaz. Alaka sistemi olarak tanımlanan (relevance system) içinde yabancı için bir anlam ifade etmeyen bu örüntü, toplumun

yerleşik üyelerince doğal ve olağanken yabancı için öğrenilmesi ve anlaşılması gereken bir unsur olarak görülür. Yerleşik unsurlar açıkça bilinen bir bilgi olarak kültürel örüntünün içinde yaşarken yabancı için bu durum sorgulanan ve tam olarak anlamlandırılmayan yabancılaşıma nesnesi olarak deneyimlenir (Schütz, 1944: 199). Krizler ve belirsizlik içinde yabancı, otonom şekilde işleyen toplumsal hayatın kaçınılmaz nesnesi olan kültürel örüntü ve gruplar arası ilişkilerin dışında kalır.

Simmel ise yabancı figürünü toplumda paradoksal bir konumda tanımlamıştır ve Schütz'ün fenomenolojik krizi Simmel'in yabancısında daha görünür haldedir. Kökensel bir bağa sahip olmayan yabancı, topluluğun mekansal yaşamının içinde bulunmasına rağmen mesafe unsuru barındırır. Ancak, Simmel'e göre yabancı bir konum olarak "bugün gelen ve yarın kalandır" şeklinde bir konum kazanarak geçici bir misafirden daha çok, süreklilik kazanan bir dışsallık olarak görünür (Simmel, 1971: 143). Bu paradoksun bireylerce nasıl deneyimlendiği Schütz'ün kavramsallaştırdığı bilişsel kırılmalarla ortaya çıkar. Söz konusu bilişsel kırılmalar, "ustalaşılması bir hayli zor, sorunlu durum" veya "bir macera alanı" olarak değerlendirilecek olan kültürel örüntülerden kaynaklanır (Schütz, 1944: 205–206, 229). Grup içindeki gündelik, sıradan davranışlar yabancı tarafından bireysel ve olağandışı olarak algılanır; aynı zamanda bireysel farklılıklar ise tipik ve anonim olarak yorumlanır. Bu bağlamda Schütz yabancıyı toplumsal dünyasının (pseudo-anonymity, pseudo-intimacy, pseudo-typicality) sırasıyla "sahte anonimlik, sahte samimiyet ve sahte tipiklik" ile örülü olduğunu açıklar (Schütz, 1944: 218). Bundan kaynaklı toplumda yabancı güvenilmez ve "şüpheli sadık" gibi sıfatlarla kodlanır. Simmel'in belirttiği üzere yabancı, grubun tarihsel putlarına kayıtsız olduğundan ve toplumun grubun kültürel örüntüsünün tutarsız olduğunu daha net gördüğünden "objektif" bir unsur olarak tanımlanır.

Freidrik Barth ise etnik sınır teorisiyle yabancı kavramının bireysel deneyimden ziyade sosyal organizasyonun bir formu olarak inşa olduğunu belirtir. Yalnızca kendilerini tanımlama (self-ascription) yoluyla değil aynı zamanda başkaları tarafından atamalar (ascription by other) ile etnik gruplar kurulur.

Dolayısıyla kategorik ayrımların dışında yabancı figürü tanımlanır (Barth, 1969: 13). Kategorizasyon, temas ve bilgi değişimi yaşanma durumunda dahi sabit olarak kalabilir ve yabancı esasında fiziksel olarak yakın olmasına karşın, sosyal olarak sürekli uzak tutulur (Barth, 1969: 9). Sosyal uzak tutma mekanizması ise dil, giyim, ev düzeni gibi bir takım temel kültürel özelliğin bilinçli biçimde vurgulanması ve diğer özelliklerin göz ardı edilmesiyle işler (Barth, 1969: 15). Etnik sınırlar, iç grubun bütünlüğünün teyit edildiği ve kimliklerin ikileştirilmiş statüler (dichotomized statuses) aracılığıyla sabitlendiği bir kategori olarak değerlendirilir.

Sosyal kimliğin kurucu bir dışsallık ile inşa edilmesiyle doğrudan ilişkili olan yabancı bahsi geçen ikileştirilmiş konumu Hall tarafından “pozitif anlamların” ancak ve ancak dışlama kapasitesi sayesinde üretildiği biçiminde açıklanır ve kimliklerin farklılıklar aracılığıyla kurulduğunu ortaya atar (Hall, 1996: 145). Dışlamanın somutlaştığı kurucu dışsallık olarak yabancı doğal bir özden ziyade güç ilişkileri içinde gerçekleşen kapanışlardan (closures) doğar (Hall, 1996: 146). Bu nedenle kimliğin birlik ve bütünlük iddiası asılsızdır. Yabancı inşa sadece bir kültürel farklılık işaretleme sürecini ifade etmez, aynı zamanda iktidarın kendi sınırlarını belirlemek üzere sürdürdüğü bir güç eylemini açıklar. Yabancı, iç grubun normatif düzenini garantiye alan ve hiyerarşik bir düzenin devamlılığını sağlayan bir dışlama pratiğinin taşıyıcısı olarak görülmelidir.

Barth antropolojik araştırmaları ile yabancı inşa söylemsel olarak açıklamakla sınırlı kalmayıp davranışsal ve kuramsal kısıtlamalar aracılığıyla toplumsal sisteme entegre edilerek oluşturulduğuna dikkat çeker. Ladino (asimile) ve Indianos (yerli) arasındaki ilişkilerde Ladino kimlik olarak ekonomik ve politik üstün olarak değerlendirilir, öte yandan Indiano kimliği ise toplumsal rol ve ilişkilerin sınırlandırıldığı ikincil bir statü olarak tanımlanır (Barth, 1969: 37). Bir başka örnekte Norveçliler ve Lapp toplulukları arasındaki etkileşim incelendiğinde ise, çarpıcı biçimde Lapp’ların toplum içinde kendi dil ve kültürel imgelerini saklayarak Norveçli gibi davranmak durumunda kalmaları, “yabancı” olana getirelen statü ve davranış kalıplarına getirilen kısıtlama mekanizmasının nasıl çalıştığını gösterir (Barth, 1969: 57). Bundan dolayı yabancı, sembolik bir öteki

değil toplumsal iş bölümünün, ekonomik kaynakların ve hiyerarşinin devamlılığını sağlayan bir konum olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, yabancı kavramı yalnızca bir sözlük tanımlaması ile ele alınamayacak kadar çok boyutlu bir inşa ile tanımlanabilecek bir olgudur. Toplumsal hayatın içinde inşa olan yabancı sırasıyla Simmel'in paradoksal bir konum, Barth'ın kategorik sınıflandırmalar, Schütz'ün fenomenolojik bir kriz ve Hall'ın kurucu dışsallık aracılığıyla güç eylemi teorileriyle ele alınmıştır. Bir kimliğin söylemsel kuruluşu açısından da yabancı toplumsal düzen bütünlüğünü sağlayan kurucu dışlama figürü olup toplum hiyerarşisi ile doğrudan ilişkilidir. Bu inşa, bilişsel bireysel farklılıklarla sınırlı bir inşa olmayıp aslında bu kimlik ile toplumsal düzenin devamlılığı, hiyerarşi gibi kavramlar için de elzem durumdadır. Teorik çerçevenin doğrultusunda açıklanan yabancı, zenofobinin sosyal-psikolojik mekanizmalar ve yapısal olan eşitsizliklerle nasıl sentezlendiğine dair bir zemin hazırlar. Ayrıca kuramsal çerçevede daha detaylı açıklanacak olan Sosyal Baskınlık Yönelimi (SBY), alt statülerde yer bulan yabancıların açıklanmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir. Barth tarafından açıklanan statü ve rol kısıtı, SBY ile niçin toplumsal hiyerarşinin güçlendiğine yönelik doğrudan bir bağ kurar.

1.2. Zenofobinin Tarihsel ve Toplumsal Derinliği

Zenofobinin temelde bireysel bir korku veya önyargıdan ziyade tarihsel ve yapısal bir sosyal mekanizma olarak işlemesi nedeniyle, bu fenomenin kökenlerini anlamak önemlidir. Bu fenomenin kökenlerine ilişkin tarihsel anlatı; modern tarihin belirli bir aralığına atfedilemeyecek kadar eski, ancak günümüz sosyal ilişkilerinde yeniden şekillenen bir karakter taşır. Bu durum, zenofobi olgusu incelenirken hem mitolojik ve felsefi bağlamda bireyin “öteki” ile karşılaşması hem de tarihsel-politik süreçlerin bu karşılaşmayı nasıl kurumsallaştırdığını tartışmayı gerektirir. Yakushko (2009)'a göre zenofobinin çok yönlü bu yapısı, yalnızca insanın bilinçdışı endişelerini değil, aynı zamanda kolektif kimlik inşasının kültürel üstünlük ideolojilerinin ve güç ilişkilerinin tarihsel aktarımından doğar.

Zenofobinin kavramsal kökenine yönelik tarihsel tartışmalar, tarihin toplumsal bilinç dışında yer alan ‘korku’ ve ‘tehdit’ imgelerinden başlatılabilir. Bu noktada, etimolojik bir çözümleme yapılacak olunursa, “fobi” kavramına değinmek gerekir. Fobi kavramı, Antik Yunan mitolojisinde savaş tanrısı Ares’in oğlu ve savaş meydanlarında askerlerin yaşadığı irrasyonel korkuyu simgeleyen Phobos’a atfedilir (Etymonline, n.d). Başka bir açıdan, bu temsil, bilinmeyene ve “diğer”ine olan korkuyu arketip¹ olarak ele alınabilir. Jungcu bir analiz yapıldığında ise yabancı, toplumsal bilinç dışında bastırılmış ancak devamlı olarak geri dönen bir “gölge”yi temsil eder. Bir diğer deyişle, bu gölge, öznenin veya toplumun kendisinde görmek istemediği yanları dışsallaştırdığı bir nesnedir. Bu bağlamda yabancı korkusu, bireyin kendi limitlerini belirleme ve bu limitlerin ötesindeki tehdit olarak algılama biçiminden doğar ve beslenir (Jung, 1959: 14).

“Biz” ve “onlar” ayrımıyla yeniden üretilen bu arketipsel eğilim, tarih boyunca farklı kültürel bağlamlarda görünmüştür. Bauman (2016)’a göre modernizm “yabancı” kavramını düzenin bir bileşeni olarak konumlarken aynı zamanda bozulmanın potansiyel bir nedeni olarak konumlayarak ikirciklilik yaratmıştır. Bu noktada, “yabancı” ne içeride ne de dışarıda konumlandırılmış, bu ara konum endişenin ve merakın başat kaynağı olmuştur. Bu bağlamda zenofobinin kaynağı, sadece dışsal bir düşman algısı değil aynı zamanda içsel bir düzen arayışının hissedilen bir sonucudur.

Zenofobi fenomeninin tarihsel gelişiminde ele alınması gereken bir başka olay ise Avrupa modernizminin şekillenmesiyle ortaya çıkan “Oryantalizm” tartışmalarıdır. Edward Said’in 1978 yılında yayınladığı oryantizm tartışması, Avrupa merkezli bir “öteki” yaratmıştır. Başka bir deyişle; Doğu, Batı tarafından “öteki” olarak tanımlanırken Batı bu yolla kendi kimliğini de inşa eder. “Öteki”, bu bağlamda hem alt edilmesi gereken hem de Batı egemenliğini meşrulaştıran karşıt bir simgedir. Bu oryantalist diskur, kültürel farkı normalleştirerek onu hiyerarşik

¹ İnsanlığın ortak bilinç dışında yer alan, evrensel ve tekrar eden sembol, karakter veya durum kalıpları.

bir konuma yerleştirir; bu yolla zenofobi, epistemolojik bir tahakküm şekli olarak işlevsel hale gelir (Hall, 1996: 95-96).

Kolonyalizm, bu zihinsel insanın maddi ve sistematik düzeyde kurumsallaştığı tarihsel bir olgudur. Batı'nın sömürgecilik faaliyetleri sırasında Doğu'nun "medenileştirilmesi" görevi, esasında yabancıya yönelik korku, aşağılama ve kontrol isteğinin bir paravanıdır. Kirman (2010: 21), Batı'daki İslamafobik algının kökeninin de burada yattığını savunmaktadır: başka bir deyişle, "yabancı" sadece farklı din/ırktan değil Batı dışı bir epistemolojiden gelmektedir. Bu noktada, zenofobi, modernitenin küresel iddiası ve kendi dışlayıcılığı arasında bir çelişkinin tezahürüdür.

Kökene ilişkin tarihsel anlatının bir başka köşe taşı da Batı merkezli ulus-devletin yükselişidir. Anderson (1991)'in "hayal edilmiş cemaat" tanımlamasının da işaret ettiği gibi, ulusal kimlik yapımı, bir aidiyetin yanında bir dışlama mekanizması kurarak dışlayıcı doktrini kurumsallaştırır. Yurttaşlık sınırlarının belirlenmesi, kimlerin "biz" olduğunu işaret etmesinin yanında kimlerin "biz" olmadığını işaret eder. Bu olgu, tarihsel süreçte özellikle 20.yüzyılda ulusal homojenik ideali ile göç hareketleri arasındaki gerilimi şiddetlendirmiştir. Zenofobi, bu çelişkinin sosyal duygulanım şekli haline gelmiş; kültürel bütünlüğün korunması söylemi altında, iktisadi ve politik güvensizliklerin toplu ifadesi olmuştur (Wimmer, 2008).

Bir başka parantez de zenofobinin psikolojik kökenlerine ilişkin tartışmalara açılmalıdır. Psikolojik kökene dair tartışmaların en popülerleri "gruplar arası ilişkiler" çerçevesinde sosyal psikoloji literatüründe açıklanmıştır. Gordon Allport'un (1954) *The Nature of Prejudice* (Önyargının Doğası) adlı kült çalışması, önyargıların kişisel düzeyde belirli özelliklerden ziyade, sosyal kategorileşme süreçlerinden kaynaklandığını savunur. Bireyler, grup aidiyetlerini korumak amacıyla dış grupları homojenleştirir ve tehdit olarak algılar. Bu işleyiş, sosyal kimlik kuramının da başat önermesidir (Tajfel ve Turner, 1986). Bu nedenle, zenofobi bireysel bir sapmadan ziyade kimlik inşasının doğal bir yan ürünüdür.

Zenofobi, Yakushko'ya (2009: 48) göre iktisadi kaygılardansa “ulusal benlik” anlatısında duyulan sadakatle meşruiyetini sağlar. Başka bir deyişle, zenofobi bireysel bir tutumun ötesinde tarihsel ve ideolojik bir tutumdur. Özellikle belirsizlik dönemlerinde bu grup üstünlüğünü sürdürme arzusu daha da belirginleşerek toplumsal endişeleri düzenleyen bir iktidar aracı olarak ortaya çıkar.

Zenofobinin yalnızca bilişsel değil ideolojik bir yaklaşım olduğunu işaret eden bir başka sosyal psikoloji kuramı ise Pratto, Sidanius ve Levin'in (1994) ortaya attığı Sosyal Baskınlık Kuramı'dır (Social Dominance Theory). Bu kuram, bireylerin sosyal baskınlık yönelimini ölçeklendirerek, bu yönelimin yüksek olduğu bireylerin grup hiyerarşilerini doğal ve meşru kabul etme eğilimde olduğunu varsayar. Böylece, statükoyu koruma içgüdüğü dış gruplara olan düşmanlık ve endişeyle birleşir. Ek olarak, Lestedi ve Modie-Moroka (2007) da benzer biçimde, rekabetin yoğun olduğu toplumlarda zenofobinin alt sınıflarda ortaya çıkabileceğini ortaya koyar. Bu noktada, zenofobinin hem tepeden hem de alttan beslenen çift yönlü bir olgu olduğu sonucu çıkar.

Günümüz toplumlarında zenofobi antropolojik ve biyolojik nedenlerden ziyade “kültürel uyumsuzluk” ve “yaşam tarzı farklılığı” üzerinden meşruiyet zemini kurar (Balibar, 1991, Ed. 2002). “Kültürel ırkçılık” ve “yeni ırkçılık (new racism)” olarak da adlandırılan bu yeni form, Bauman'ın (1988) modernizmin en büyük korkusu olan sınırların geçirgenleşmesi endişesinden doğar. Başka bir deyişle, kimlik, ekonomi ve kültür arasındaki akışkanlık modern toplumun çözülüşü olarak görülür. Bu noktada zenofobi, küreselleşmenin doğurduğu belirsizliğin sosyal bir dışa vurumudur.

Türkiye örneğinde özellikle 2010'lu yıllarda ivmelenen göç hareketleri, tarihsel ve yapısal dinamikleri yeniden biçimlendirmiştir. Başta Suriyeli göçmenler olmak üzere, göçmenlerin toplumsal görünürlüğü, iktisadi rekabet ve kültürel ayırım algısıyla harmanlandığında, zenofobi refleksi daha da görünür hale gelmiştir. Ancak bu fenomen, sadece kişisel önyargılarla değil, aynı zamanda küresel düzeyde işleyen ekonomik eşitsizlikler ve ulusal kimlik politikalarıyla da ilintilidir.

Zenofobinin hem tarihsel ve ideolojik kökenleri hem de çağdaş toplumda yeniden üretilmesini sağlayan nedenler çok katmanlıdır. Bu olgu geçmişin mirası olmanın ötesinde olup günümüz toplumlarının ekonomik, kültürel, siyasal ve psikolojik yapılarını yansıtır. Zenofobiyi anlamak için “yabancıdan neden korkulur?” yerine “yabancı neden sürekli tehdit olarak inşa edilir?” sorusunu sormak gerekir. Çağdaş toplumlarda zenofobi bir toplumsal savunma mekanizmasıdır. Ekonomik güvencesizlik, iklim krizi, politik manipülasyon, medya temsil biçimleri gibi birçok alanda işler. Bu sebeple zenofobinin nedenlerini açıklamada dikkat edilmesi gerek nokta bu farklı düzeylerin birbirini nasıl beslediğidir.

1.3. Zenofobinin Kavramsal Derinliği

1.3.1. Fobi

Etimolojik olarak fobi kavramı, Antik Yunan mitolojisinde savaş tanrısı Ares’in oğlu ve korku tanrısı olan Phobos’a dayanmaktadır. Phobos, savaş ortamında ortaya çıkan akıl dışı korku, panik ve dehşeti temsil etmekte; korkunun kolektif ve ilkel boyutunu çağrıştırmaktadır. Modern düşüncede ise korku (fear), kaygı (anxiety) ve fobi kavramları bu mitolojik kökenden ayrılarak psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi disiplinlerinde daha katmanlı ve analitik biçimde ele alınmıştır (Etymonline, n.d.). Bu bölümde fobi kavramı, çalışmanın temel odağı olan zenofobiyi çok boyutlu biçimde kavramsallaştırmak amacıyla ele alınmaktadır. Bu çerçevede korku ve kaygı arasındaki ayrımın netleştirilmesi kuramsal açıdan büyük önem taşımaktadır.

Korku, Strongman’a (1995) göre genellikle tanımlanabilir, somut ve belirli bir nesneye ya da dışsal tehdide karşı verilen tepkidir. Freud (1990) bu durumu, kaynağı dışsal ve belirgin olan bir tehlike karşısında ortaya çıkan rasyonel bir tepki olarak tanımladığı “gerçekçi kaygı” (realistic anxiety) kavramı ile açıklamıştır. Bu tür korku, bireyin karşı karşıya kaldığı tehlike anında ortaya çıkan, odaklanmış ve geçici bir duygusal tepkidir.

Kaygı (anxiety) ise korkudan farklı olarak belirli bir nesneye yönelmez. Bauman'a (2006) göre kaygı, tanımlanabilir bir tehdit olmaksızın ortaya çıkan güvensizlik ve belirsizlik hissidir (Robin, 2006: 9; Strongman, 1995: 4). Kierkegaard (1980: 41), kaygıyı "hiçlikten" kaynaklanan bir durum olarak tanımlar ve onu patolojik bir bozukluk olarak değil, varoluşsal bir koşul olan "özgürlüğün baş dönmesi" şeklinde ele alır (Kierkegaard, 1980: 61). Bauman (2006), modern toplumlarda kaygıyı "her yerde hissedilen fakat hiçbir yerde görünmeyen" bir tehdit algısı olarak nitelendirir. Freud'un "nevrotik kaygı" kavramı ise bastırılmış içsel dürtülerle ilişkili bir kaygı biçimini ifade eder (Strongman, 1995). Bauman, bu durumu modern toplumlara özgü bir ruh hali olarak "türevsel korku" (derivative fear) kavramıyla açıklar; tehdit geçmişte kalmış olsa bile, güvensizlik ve kırılganlık hissi bireylerin davranışlarını etkilemeye devam eder (Bauman, 2006).

Bu ayrım, spesifik bir korku türü olan fobilerin, toplumsal düzeyde yaygın ve nesnesiz bir kaygı haliyle nasıl ilişkilendiğini anlamak açısından kritik bir noktadır. Psikoloji literatürü, fobilerin bireysel düzeyde nasıl oluştuğunu açıklamak için önemli kuramsal araçlar sunmaktadır. Korku edinimine ilişkin temel mekanizmalar öğrenme süreçleri ve evrimsel yatkınlıklar çerçevesinde ele alınmaktadır. Rachman (1985), klasik koşullanma kuramının fobilerin kökenini açıklamakta yetersiz kaldığını ve birçok bireyin korkularını doğrudan travmatik deneyimlerle ilişkilendiremediğini belirtir. Bu nedenle korku ediniminin üç temel yolla gerçekleştiğini öne sürer: doğrudan koşullanma, dolaylı (gözlemsel) öğrenme ve bilgisel/enformasyonel aktarım (Rachman, 1985: 427).

Doğrudan koşullanma, bireyin korku nesnesiyle travmatik ya da acı verici bir deneyim yaşamasına dayanırken; dolaylı öğrenme, başkalarının korkulu tepkilerinin gözlemlenmesi yoluyla gerçekleşir. Bilgisel aktarım ise bir nesne ya da grubun tehlikeli olduğuna dair bilgilerin ebeveynler, medya veya siyasi aktörler aracılığıyla öğrenilmesini ifade eder. Bu bağlamda zenofobi gibi toplumsal korkuların yayılmasında, doğrudan deneyimden ziyade dolaylı öğrenme ve özellikle bilgisel aktarımın belirleyici olduğu söylenebilir.

Öhman ve Mineka'nın (2001) geliştirdiği evrimsel “korku modülü” kuramı, bazı korkuların neden toplumsal olarak daha kalıcı ve dirençli olduğunu açıklamaktadır. Bu kurama göre insan beyni, evrimsel geçmişte hayatta kalmayı tehdit eden uyaranlara karşı özel olarak yapılandırılmış bir sistem geliştirmiştir (Öhman ve Mineka, 2001: 483). Özellikle “öfkeli” ya da “yabancı” yüzler gibi uyaranlar, “öteki” olarak kodlanan gruplara yönelik hızlı ve içgüdüsel tepkileri tetikleyebilmektedir. Korku modülü; seçicilik, otomatiklik, kapsülleme ve özel nöral devre olmak üzere dört temel özellikte tanımlanır (Öhman ve Mineka, 2001: 485–486). Bu özellikler, zenofobik tutumların neden rasyonel argümanlara ve istatistiksel verilere karşı dirençli olduğunu açıklamak açısından önemlidir.

Korku yalnızca bireysel bir psikolojik mekanizma olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir olgu olarak da ele alınmalıdır. Ulrich Beck (1992), sanayi toplumundan “risk toplumu”na geçişi analiz ederken modern toplumlarda risklerin ve korkuların dağıtımına dikkat çeker. Beck'e göre sanayi toplumunda temel mesele servetin dağılımıyken, risk toplumunda korku üreten risklerin dağılımı ön plana çıkmaktadır (Beck, 1992: 49). Modern risklerin çoğu görünmezdir ve ancak bilimsel bilgi yoluyla fark edilebilir; bu durum nesnesiz bir kaygı yaratır ve somut düşman arayışını besler.

Bauman'ın (2006) “akışkan korku” kavramı, modern toplumlarda sürekli güvensizlik ve kırılganlık hissini nesnesiz biçimde yayılmasını açıklar. Corey Robin (2006) ise bu serbest dolaşımdaki toplumsal kaygının, siyasal aktörler tarafından belirli hedeflere yönlendirilebilen güçlü bir araç olduğunu ileri sürer. Terör, suç veya göçmenler gibi temalar etrafında şekillendirilen siyasal söylemler, toplumsal kaygıyı somutlaştırarak hem siyasal kontrol sağlar hem de toplumsal eşitsizlikleri görünmez kılabilir (Robin, 2006: 15). Bu süreçte korku, siyasal bir manipülasyon aracına dönüşürken zenofobi de yaygınlaşabilir.

Sonuç olarak fobi, korku ve kaygı kavramları etimolojik kökenlerinin ötesinde psikolojik, sosyolojik ve siyasal boyutlara sahiptir. Korku, bireysel düzeyde nesneye yönelen bir tepki olarak ortaya çıkarken; kaygı, modern toplumların ürettiği belirsizlik ve güvensizlik ortamında nesnesiz bir ruh hali olarak

şekillenmektedir. Bu mekanizmaların bireysel düzeydeki somut yansımaları fobi olarak değerlendirilirken, toplumsal ve siyasal bağlamda belirli “yabancı” gruplara yönelmesi durumunda zenofobi ortaya çıkmaktadır. Bu bölüm, söz konusu süreçleri bütüncül bir çerçevede açıklayarak zenofobinin kuramsal temellerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

1.3.2. Zenofobi

Tarih boyunca süregelen göç ile daha çok gündeme gelen “yabancı” ve “zenofobi” kavramları akademik çalışmaların da odağı haline gelmiştir. Eriçok ve Mavi'nin (2024) çalışmasına göre, tarihte daha önce görülmemiş düzeyde yaygınlaşan bir fenomen olarak göç; düzenli ya da düzensiz olmak üzere, iç karışıklıklar, savaş ve ekonomik zorluklar başta olmak üzere birçok nedenle milyonlarca insanın hareketlilik sonucunda yer değiştirmesi olarak tanımlanır. Hareketlilikle birlikte oluşan “yabancı” gruplar, göç alan toplumların çeşitli tepkilerini çekmektedir. En yaygın ve endişe verici tepki biçimi olarak yabancı düşmanlığı (zenofobi) ortaya çıkmaktadır. Bu kavram da etimolojik olarak Yunancada yabancı, misafir anlamına gelen “Xenos” ve korku anlamına gelen “Phobos” köklerinden türemiştir (Crush ve Ramachandran, 2010: 5; Eriçok ve Mavi, 2024: 33). Nitekim zenofobi kavramı bilinen bir korku anlayışından daha çok topluluk içindeki yerli olanlar tarafından yerli olmayana karşı düşmanca bir tutum olarak karakterize edilir. Geniş bir çerçevede ise, yerlilerden farklı olarak “topluluğa, topluma veya ulusal kimliğe yabancı ya da dışarıdan gelen oldukları için reddedici, dışlayıcı, önyargılı, kötileyici tutum ve davranışlar bütünü” olarak değerlendirilir (Crush ve Ramachandran, 2010: 5).

Sosyal bilimlerde literatür “zenofobi” kavramına ilişkin “muğlak” (ambiguous term) bir terim ve “belirsiz veya bulanık” bir kavram (vague or fuzzy concept) nitelermeleri yapar (Crush ve Ramachandran, 2010: 5; Van der Veer vd., 2011/2013: 1429). Bu belirsizliğe rağmen genel kabul bulmuş tanımlamalar bulunmaktadır. Farklı milliyet, değer, soy veya kültürel geçmiş etrafında toplanan

bireylere önyargılı tutumlar, düşmanlık, korku ya da hasmane duygular bütünü sergilenmesi zenofobi olarak tanımlanır (Eriçok ve Mavi, 2024). Crush ve Ramachandran, daha bütünsel ve geniş olarak zenofobiyi, toplumun-topluluğun ve ulusal kimliğin dışarısından oldukları ya da yabancı kaldıkları algısının bir neticesi olarak bu kimseleri sıklıkla kötüleyen hatta dışlayan önyargı ve davranışlar bütünü olarak tanımlanır (2010: 5; Tosunöz ve Çopur, 2024). Kavramın özündeki arzu yabancıyı toplumun dışında tutma isteği olarak da değerlendirilir (Kim ve Sundstrom, 2014: 24).

Kim ve Sundstrom (2014) kavrama ilişkin fobinin zenofobi olgusunun içinde yanıtıcı ve tam olarak yeterli olmayan bir yanını vurgular. Stereotip İçerik Modeli ve bununla ilişkili olan çalışmalar zenofobinin iki farklı duygusal boyutu olduğunu açıklar. Bunlardan biri, yabancıların zarar verebileceği hissini getirmiş olduğu savunmasızlığın korku algısı; diğeri ise yabancıların daha güçsüz olarak algılandığı üstünlük hissinden ortaya çıkan üstten bakan bir perspektif olarak hor görme (contempt) algısıdır (Van der Veer vd., 2011/2013: 1429). Çok boyutlu olan “zenofobi” kavramsallaştırılırken farklı teorik perspektifleri de ele almak gerekmektedir. Kim ve Sundstrom’un (2014) çalışması; yabancı kişilerin kültürel, dini, dilsel geleneklerinin otantik bir parçası olamayacakları düşüncesiyle sivil dışlanma (civic ostracism) ile toplumdaki dışlanmasının zenofobinin kökeni olduğunu öne sürer. Kırık ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan sosyolojik bağlamdaki çalışmayla zenofobi; içeridekiler-dışarıdakiler (insiders-outsiders) karşıtlığı üzerine bina edilen düzenlemedir. Bundan kaynaklı, zenofobi salt psikolojik korku tanımlaması eksik olduğundan toplumsal hiyerarşiler, aidiyet ve politik dışlama pratikleri gibi meselelerin de hesaba katılması gereken bir olgu olarak ele alınmalıdır.

İrkçılık, etnosentrizm ve nativizm gibi kavramlar kimi zaman zenofobi ile birbirinin yerine kullanılan kavramlar olsalar dahi birbirlerinden ayırt edilmelidir, aksi takdirde kavram yanılgıları önlenemez. Bu noktada ilk olarak en genel kullanımda “ırkçılık”, çoğunlukla ten rengi gibi bazı fiziksel farklılıklardan doğmaktadır, zenofobi ise kültürel veya ulusal kimlik temelinde başkalarının sosyal

dışlanmasını tanımlamaktadır (Crush ve Ramachandran, 2010: 4; Özmete vd., 2018: 193). Dışlamanın temeli olarak biyolojik olan farklılıklar yerine kültürel ayrımların etkin olduğu “kültürel ırkçılık” veya “yeni ırkçılık” kavramları zenofobi ile ilişkilendirilmiştir (Crush ve Ramachandran, 2010: 4; Yıldız vd., 2023: 238).

Bizumic ve Duckitt’e (2012) göre etnosentrizm kabaca, bireylerin kendi etnik grubunu merkeze koyarak kendi önemini arttırma anlayışı olarak tanımlanabilir. Etnosentrizm zenofobiden, doğrudan dış gruba karşı korku ve nefret içerme zorunluluğu bulunmaması bakımından ayrılmaktadır. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyle ilgili ise Tosunöz ve Çopur (2024: 6), Türkiye’deki hemşireler arasında bir çalışma yapmış ve pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bir diğer kavram “nativizm” ise, yerli (native) grubun devlet üzerinde tek egemen grup olması gerektiği düşüncesi olarak tanımlanır ve yerlilere göre ulus-devletin homojenliği yabancı unsurlar tarafından tehdit edilir (Mudde, 2007: 19). Kim ve Sundstrom (2014)’a göre nativizm, zenofobiyi içermesinden ziyade “devletin kime ait olması gerektiği” gibi politik projelerle daha çok ilişkilidir. Bu kavramsal tanımlamalar ve aralarındaki farklılıklar hem kavram yanlışlığının önüne geçme açısından hem de zenofobinin toplumsal dinamiklere olan etkisini daha net analiz etmek için önemlidir.

Zenofobinin nedenleri ancak birçok faktörün bir arada değerlendirilmesiyle aydınlatılabilir. Zenofobi olgusunun neden gerçekleştiğine yönelik birçok farklı teorik yaklaşım bulunmaktadır. Bu teorilerin arasından “kaynak rekabeti” meselesi çatışma temelli olanları ön plana çıkarıyor. Esses ve arkadaşları’nın (2001) çalışmasına göre, kıt kaynaklar olarak sınıflandırılan iş, konut ve sosyal hizmet gibi kaynaklar için rekabet algısı oluşur; bu algılar üzerine yabancılara karşı olumsuz tutumların görülmesine “Araçsal Grup Çatışması” denir. Göçmenlerin sahip olacağı bir kazanç yerli halkın nazarında kendilerinin kaybı olarak algılandığından kaynaklı söz konusu rekabet algısı “sıfır toplamı” inancın gelişmesinde etkilidir (Esses vd., 2001: 339). Wimmer (1997: 17) Esses’in görüşlerine paralel olacak şekilde aşağı yönlü sosyal hareketlilik yaşayan grupların ulus-devletin kollektif mallarının eldesi

açısından yabancıları gayrimeşru bir rakip olarak tanımlamakta olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca zenofobinin bir başka boyutu da kültürel kimliğe karşı oluşan algı olarak sembolik tehdittir. Zenofobik tutumları besleyen önemli faktörlerden birisi yerli toplumun değerlerinin ve geleneğin yabancı unsurlar tarafından tehdit edildiği kanısıdır. Söz konusu tehditin pekişmesinde devlet, siyasi partiler ve medya aktörlerinin tutumu önem arz etmektedir. Bu bağlamda Esses ve arkadaşları (2013) medya aracılığıyla göçmenlere yönelik korku ortamı yaratımının; “suçlu, hastalık taşıyıcı, terörist” gibi olumsuz etiketlemelerle gerçekleştirildiğini belirtir. Larsen ve Ommundsen (2014) deneysel olarak söylemlerin etkisini açıklarken “belgesiz göçmen” yerine “yasadışı göçmen” gibi daha sert ifadeler kullanılmasının toplumda belirsizlik ve korkunun daha da yaygınlaşmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

1.3.3. Zenofobinin İlişkili Olduğu Kavramlar

1.3.3.1. Önyargı

Önyargı kavramı grubun üyelerine ya da grubun kendisine yönelik olumsuz ya da duygusal biçimde yüklü tutum sergilenmesi şeklinde ifade edilen sosyal psikolojik olgudur. Buna binaen yabancılara karşı gelişen duygusal, davranışsal ve tutumsal önyargı biçimi zenofobi olarak tanımlanabilir (Yakushko, 2009’dan akt. Ocaklı ve Avaner, 2023: 1512). Din, kültür, dil ya da milliyet gibi unsurlarda görülen farklılıklar üzerine olumsuz, düşmanca tavırlar zenofobik tutum olarak değerlendirilebilir. Özipek ve Tanrıku (2021) topluma ve ulusal kimliğe yabancı oldukları gerekçesiyle yabancılardan dışlanma, önyargı içeren tutum ve davranışlara maruz kalması durumunu zenofobinin boyutları olarak değerlendirmek gerektiğini vurgular. Nefret suçu olan ancak önyargının etkileşimli ve birbirini destekleyen türü olarak zenofobi ve ırkçılık kavramları kimi araştırmacılar tarafından incelenme konusu olarak görülmüştür.

Dış gruplarla ilgili bilgi eksikliği ve sosyal mesafe önyargının oluşmasında önemli yere sahiptir ve az tanınan grup üyelerine karşı kısıtlı bilgiler yargılar

oluşturur. Eser ve Uygur'a (2019) göre tolerans düzeyi sosyal mesafenin arttığı düzeyde azalır yani grupların arasındaki anlayış ve hoşgörüyü yargı ters orantılıdır. Yapılan ampirik çalışmalar neticesinde sığınmacılarla daha seyrek karşılaşan bireylerin, daha sık karşılaşanlara nazaran daha çok olumsuz tutum sergilediğini ortaya koymuştur. Yerel halkın olumsuz tutumlarının önyargının sonucu olarak değerlendirilebileceği öne sürülmektedir (Gök, 2019'dan akt. Ocaklı ve Avaner, 2023: 1519).

Önyargının yaygınlaşması, toplumsal olarak birtakım önemli sonuçlar doğurmaktadır. Sığınmacıların barınma, sağlık, eğitim ve sosyal refah gibi kaynaklara erişimi ırkçı önyargıların etkisiyle olumsuz etkilenmiştir (Morley vd., 2021'den akt. Özipek ve Tanrikulu, 2021: 77). Politika yapıcılar tarafından grupların arasında teması pekiştirecek yöntemlere başvurulması, önyargıları azaltıp tutumların iyileşmesine katkı sağlayarak ayrımcı eğilimlerin önüne geçmesi açısından faydalı olabilir (Özpınar vd., 2016'dan akt. Ekici, 2019: 721). Fakat, yabancı sadece duygusal ve tutumsal tepkiler yöneltilen tekil bir figürden daha çok kategorik bir tanımlamanın (stereotip) öznesi konumunda tutulur.

1.3.3.2. Kalıpyargı (Stereotip)

Genelleme içeren, basitleştirilmiş, sosyal gruplara yönelik peşin hükümler kalıpyargı (stereotip) olarak adlandırılır. Negatif kalıp yargı bütünlük tehdit kuramı kapsamındaki negatif tutumların dört temel tehditinden biridir. Tembellik, agresiflik ve kabalık gibi bir takım olumsuz özelliklerin dış grupta bulunduğu yönelik inançlara negatif kalıp yargı tanımlaması yapılır (Stephan, Ybarra ve Bachman, 1999'dan akt. Ekici, 2019: 702). Bireyler zenofobik yaklaşımlar içinde olması durumunda bu tür kalıp yargı, ön yargı ve negatif tutumlarını yabancılara karşı yöneltmektedir (Yakushko, 2009). Eser ve Uygur'un (2019) çalışmasında kalıp yargıların, bireylerin karmaşık bir durum veya ortamla temas etmeleri durumunda kompleks olan durumu basitleştirip bilgi işlemenin kolaylaşmasını sağladığını vurgular. Suriyeli göçmenler gibi toplumun yerli unsurlarınca az tanınan

gruplara karşı söz konusu bilişsel basitleştirmeye başvurulmasının mümkün olduğu öne sürülmüştür (Eser ve Uygur, 2019: 150). Zira kalıpyargılar bireyin korunmasını; belirsizlikten doğan kaygılı hali, oluşturduğu yargılarla “gerçek” tarif etmesi açısından mümkün kılar (Eser ve Uygur, 2019: 150).

Kalıp yargıların zenofobi bağlamında oluşmasında ise genel olarak sosyal-kültürel uyum meselesi etkili olur. İki grubun dil, kültür ve yaşam tarzından doğan çatışmalar, Türk toplumunda Suriyelilere karşı negatif tutum ve hareketlerin ana nedeni olabilir (Ankaralı vd., 2017’den akt. Sönmez ve Gür, 2017: 12). Nitekim bu konulardaki çatışma, Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayamayacaklarına yönelik kalıp yargıları tetiklemektedir (Erdoğan, 2014’ten akt. Ekici, 2019: 706). Ayrıca, bu mesele yalnızca uyum sağlanamayacağı yargısı oluşturmayıp aynı zamanda toplumun süregelen düzeninin de Suriyeliler tarafından bozulduğu kalıbını oluşturmaktadır. Örnek olarak Sönmez ve Gür’ün çalışmasında yerel halkta boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarı ve hatta çok eşliliğin ortaya çıkması gibi birçok sosyal problemdeki artışın Suriyelilerin gelmesiyle arttığına dair bir inanç oluşmuştur (Sönmez ve Gür, 2017: 9, 12). Aynı çalışma Suriyelilerin Türkçe konuşmaması durumunun etkileşimi sınırlaması açısından ön yargı ve kalıp yargıları arttırdığını belirtir (Sönmez ve Gür, 2017: 10, 14). Bu noktada dil, kültür ve sosyal hayat farklılıklarının toplumda var olan kalıp yargıları pekiştirmesi ve sığınmacılarla sosyal temasın azaltılması önem arz etmektedir.

Zenofobinin günlük yaşamda halk arasındaki pratiklerini kalıp yargılar doğrultusunda gözlemlemek mümkündür. Duru ve arkadaşları (2025) çalışmasında yabancıları doğrudan niteleyen kalıpların sıklıkla kullanıldığını; buna örnek olarak ise kimi katılımcıların Suriyelilere karşı pis ve tembel nitelendirmelerini yaparken, buna karşın Özbek ve Türkmen çalışanlara çalışkan değerlendirmesi yapmıştır (Duru vd., 2025: 31). Bir başka çalışmada ise yabancı öğrencilerin davranışsal durumları (gürültülü olma, sıra beklememe gibi) yerli katılımcılar tarafından uygunsuz ve saygısız bulunmuştur (Baş ve Çamur, 2024: 2143). Bu durum yerli halkın şehir yaşantısına uyulmaması konusunda olumsuz kalıpları güçlendirmiştir. Son olarak, kalıp yargıların bir diğer sebebi olarak güvenlik meselesi ortaya çıkar zira

yabancıların “dolandırıcı”, “güvenilmez” gibi söylemlerle etiketlenmesi yerel halkta bir korku yaratır (Van Der Veer vd., 2013).

Dış gruplara yönelik kalıp yargıların bireyler tarafından gerçeğe eşdeğer şekilde önemsenmesi, sosyal psikolojide uzun zamandır önyargı ve stereotip literatüründe tartışılan bir durumdur (Allport, 1954; Hilton ve von Hippel, 1996). Bu tehdit algılarının, toplumdaki gerginlik ve çatışmaların her an daha da derinleşme ihtimalinden kaynaklı iyi anlaşılması gerekmektedir (Erdoğan, 2014’ten, akt. Ekici, 2019: 720). Kalıp yargılardan oluşmuş düşünce sistemi ise ancak kültürel farklılıkların idrak edilebilmesi, farklılıklara karşı saygı ve empati geliştirmeye yönelik çaba sarf edilmesi sonucunda ortadan kalkabilir (Özbudun, 2003’ten akt. Koçak, 2022: 70; Kartarı, 2006’dan akt. Çiftçi, 2018: 3). Öte yandan kalıp yargı sadece dış gruba dair tanımlamalar yapmakla kalmaz, eyleme geçtiği andan itibaren dış gruba yönelik ayrımcılık davranışlarıyla toplumsal düzeni etkiler.

1.3.3.3. Ayrımcılık

Zenofobinin uygulamada vücut bulmuş en somut göstergesi olarak, bilişsel süreçlerden geçmiş önyargının ve kalıp yargının davranışsal boyutu ayrımcılık olarak tanımlanabilir. Zenofobi ayrımcılık boyutunda; yerli olmayan bireylerin topluma, ulusal kimliğe yabancı bulunmaları sebebiyle kötülenmeleri, dışlanmaları ve ayrımcı davranışlara maruz kalmaları biçiminde yeniden tanımlanabilir (ILO, IOM ve OHCHR, 2001’den akt. Özipek ve Tanırkulu, 2021: 76). Toplumun yerli unsurları boyutunda ayrımcılık meselesi, yerli olmayana yönelik ayırt edici davranışlar ve tutumlar halinde değerlendirilebilirken; yabancılar kendilerini bu tutumların neticesinde dışlanma ve etiketleme faaliyetlerinin içinde bulurlar (Arkonaç, 2016’dan akt. Karataş ve Güzel, 2020: 504).

Yapısal anlamda ayrımcılık ev sahibi toplumun ırk ve etnisite gibi unsurlara göre seçici davranması dolayısıyla gözlemlenebilir. Canatan (2013) çalışmasında Avrupa Sosyal Araştırması (ESS) verilerinin ışığında Avrupa’daki göçmenlerin, ırk ve etnik kökenleri sebebiyle ayrımcı muamele ile karşı karşıya kaldığını

raporlamıştır. Yine aynı çalışmada toplumun kendi yakın bulduğu grup ve kişilere daha hoşgörülü davranma eğiliminde olduğunu ve kendilerine daha uzak olan topluluklara karşı daha hasmane tutum gösterdikleri belirtilmiştir (Canatan, 2013: 323). Nicel olarak göç alan toplumlar, kendilerine yakın buldukları göçmenlerin ülkelerine yerleşmesine %19 oranında olumlu bakarken farklı etnisite ve ırka mensup göçmenler söz konusu olunca bu oran %12 dolaylarında seyretmiş, bu durum “tür türünü arar” ilkesiyle desteklenmiştir. Göçmenlerin mensup olduğu ülkedeki ekonomik durumlar incelendiğinde daha yoksul ülkelere göç eden göçmenlere daha olumsuz bir tavır ortaya konmuştur (Canatan, 2013: 328).

Türkiye’de zenofobinin incelenmesinde makro ve mikro ayrımcılık örnekleri zenofobinin nasıl incelenmesi gerektiği konusunda önemlidir. Doğan’ın (2019) Şanlıurfa’daki yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik düşüncelerini ölçmek için yaptığı araştırmada; yerli halkın %79’u toplum tarafından sığınmacılara karşı ırkçılık ve ayrımcılık yapıldığını belirtmiştir (Doğan, 2019’dan akt. Ocaklı ve Avaner, 2023: 1506).

Yabancıların kültürü, yaşam tarzı ve uyum isteksizliği toplumsal kabulü tam olarak gerçekleştirmez ve bu durum büyük ölçüde yeni ırkçılık-kültürel ırkçılık olarak adlandırılan yaklaşımın ayrımcı pratiklerinden kaynaklanır (Ekici, 2019: 705-707). Ayrımcılık pratikleriyle beraber iç grubun “biz” tanımlaması ve buna karşıt olarak yabancıları “öteki” konumlandırmaları daha belirgin olarak zenofobinin ötekileştirme boyutunu ortaya koyar.

1.3.3.4. Ötekileştirme ve “Öteki”

Zenofobi olgusunun meydana çıkmasındaki en kritik süreçlerden birisi ötekileştirme sürecidir. Sosyal kimlik inşası ötekileştirmenin başlangıcı olarak daha sonrasında zenofobik tutumların da gerçekleşmesi adına bir zemin oluşturmaktadır. Bu noktada, ulus-devlet kendi varlığını sürdürebilmek adına farklı ulusal kimliklerin varlığına, bir başka deyişle “ötekilere” ihtiyaç duyduğu savıyla dış grupların varlığına ihtiyaç duyar. Özipek ve Tanrıku (2021) çalışmalarında bahsi

geçen öteki konumundaki yabancıların birçok durumun kaynağı olarak değerlendirildiğini öne sürer. Türkiye kapsamında bir örnek vermek gerekirse, her ne kadar Suriyeliler bazı ortak kültürel ve dini referanslar barındırmış olsalar da yaşam tarzı, dil gibi farklılıklar açısından göç ettiği bölgelerin ötekisi olarak nitelendirilebilir (Ocaklı ve Avaner, 2023: 1511).

Bir öteki olarak yabancı modern yaşamın içinde bir belirsizlik unsurudur. Bauman (2016) yabancıların ne içeride ne dışarıda yani aradalık halinin yabancı konusunda geliştirilecek karar verme mekanizmasının zorlaşmasına neden olduğunu belirtir. Yabancıların bu uygunsuz durumu bir belirsizlik girdabı oluşturup bu konuya ilişkin mücadeleyi daha da belirsiz hale getirmektedir (Şahin, 2019: 742, 743). Geç modern kentleşmesinde güvenlik meselesi kapsamında yabancıların “tehlikeli olarak değerlendirilmesi” sorunların daha da büyümesi anlamına gelmektedir (Furedi, 2001’den akt. Şahin, 2019: 745).

Üniversite öğrencilerinin öteki algılarını incelemeyi amaçlayan bir çalışmada (Yardım, 2018: 64, 160), öğrencilerin “Ben” ile “Öteki” arasında kurdukları ilişkinin Bourdieu’nün simgesel şiddet kuramı çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda simgesel şiddetin, güç ve egemenlik ilişkileri içinde “Ben”in “Öteki” üzerinde doğrudan olmayan, görünmez yollarla uyguladığı bir şiddet biçimini ifade ettiği vurgulanmaktadır. Çalışmanın bulguları, öğrencilerin “Öteki” algısının, içinde yer aldıkları toplumsal yapıyı yansıtan ve kalıplaşmış bir şiddet biçimi doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Merkez-çevre ilişkisi bağlamında düzenli olarak ötekileştirme ve dışlanmaya maruz kalmak ötekinin kimliğinin toplum tarafından dışarıda bir yerde konumlandırılmasına sebep olur. Bu tutumların yayılması aynı zamanda “etnosentrik” bir bakış açısının hâkim olmasıyla yabancı ve “öteki” tanımlarını pekiştirir.

1.3.3.5. Yeni Irkçılık / Kültürel Irkçılık

Geleneksel biyolojik ırkçılıktan ayrılarak, modern toplumların, etnik farklılıklara dayanarak yapılan ayrımcılık için literatürde yeni ırkçılık ve kültürel ırkçılık tanımlamaları yapılır. Günümüzde yeni ırkçılığın biyolojik ırkçılığa kıyasla daha yaygın olarak gözlemlendiği aktarılmakta ve kültürel ayrımcılık boyutunda somut bir hale gelmektedir (Wren, 2001: 144'ten akt. Çakır, 2019: 11). Yetmişli yıllardan bugüne kadar Avrupa'ya göç hareketlerinin artmasının sonucunda yeni ırkçı ve faşist partiler daha belirgin olmuş ve göçmen karşıtı söylemler kültürel farklılıkları vurgulayıcı biçimde yaygınlaşmıştır (Canatan, 2013: 322).

Yerel halk ile Suriyeli sığınmacıların kültürel farklılıkları, yerel halkta “kültürel tehdit” algısını oluşturur dolayısıyla bu tehdit algısı zenofobik tutumların sebeplerinden birisi olarak değerlendirilebilir (Erdoğan, 2014'ten akt. Ekici, 2019: 705). Kültürel değerlerin de göçmenlerle beraber göç alan ülkeye taşınması topluma uyum konusunda önemli bir engel olarak görülmektedir (Ceki Hazan, 2016'dan akt. Kaldık, 2021: 77). Zira yerel halk perspektifinde yabancıların yerel kültürü ve sosyal hayatı olumsuz etkilediğine yönelik gelişen algı zenofobik söylem ve tutumları pekiştiren ve kültürel ırkçılığın temellerini oluşturan bir unsurdur. Yapılan birçok çalışma düzensiz göçe ilişkin dil sorunu, sosyal uyum problemleri ve kültürel farklılıkların birlikte yaşama pratiklerini zorlaştırıp zenofobik tutumları pekiştirdiğini belirtir (Karasu, 2018'den akt. Ocaklı ve Avaner, 2023: 1528).

Canatan (2013) yeni ırkçılık çerçevesinde toplumsal istikrarsızlık ve çatışma kaynağı olarak kültürel farklılıkların kutuplaşma eğilimlerini arttırdığını öne sürer. Kendi grubunun üstünlüğünü savunan etnosentrik tutumlar ise yabancı korkusunu ve düşmanlığını besler. Watts'a göre bu korku grup/kişi düzeyinde tehdit duygusu olarak deneyimlendiğinde ayrımcı ve düşmanlığa dayalı davranışlar olarak açığa çıkar (Düğer, 2020: 55-56). İç grubun yani yerleşik halkın kendi kültürünü üstün görme eğiliminin tanımlaması olan etnosentrizm, yabancı düşmanlığını özellikle kültürel ırkçılık boyutunda tetikleyen bir durumdur. Etnosentrizmle de yakın ilişkili olan kültürel ırkçılık, iç grubun sosyo-kültürel üstünlüğü inancıyla zenofobi olgusunu beslemektedir.

1.3.3.6. Etnosentrizm

Etnosentrizm kavramı, literatürde ilk kez William Graham Sumner (1906) tarafından açık ve sistematik biçimde tanımlanmıştır. Sumner, etnosentrizmi bireylerin “etnik merkezli” olma durumu şeklinde ele almış; kavramı taşralılık ve kültürel darlık anlamlarıyla ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda etnosentrizmi, bireylerin kendilerine kültürel olarak benzeyenleri kabul ederken, farklı olanları katı biçimde reddetme eğilimi olarak açıklamıştır (Kurnaz, 2021: 99). Etnosentrizm veya etnikmerkezcilik kavramı adlandırılmasından da yola çıkılarak iç gruptaki bireylerin kendi gruplarını ve kültürlerini daha üstün olarak görmeleri ve sahip olunan iç grup değerlerinin mutlak bir standart olarak tanımlanmasını açıklar (Neuliep vd., 2005). Neredeyse bütün toplumlarda ortak olarak görülen bu eğilim kendini yüceltme, önemseme veya merkeze koyma biçiminde gerçekleşir ve her toplumun kendi toplumlarını en saf ırka, en yüksek kültüre ve en iyi geleneğe sahip oldukları düşünceleriyle vücut bulur (Güvenç, 1979’dan akt. Ateş ve Aytekin, 2022: 404).

Etnosentrizm, bireylerin kendi ait oldukları gruba koşulsuz bir bağlılık geliştirmeleri ve bu grubu diğer gruplara kıyasla üstün görmeleri sonucunda ortaya çıkan bir tutumdur (Sumner, 1906; LeVine ve Campbell, 1972). Bu bağlamda etnosentrik inançlar, yalnızca bireysel düzeyde değil, grup liderleri ve toplumsal aktörler tarafından da eğitim, mitler, tarihsel anlatılar ve çeşitli ikna yöntemleri aracılığıyla yeniden üretilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır (Billig, 1995; Bar-Tal, 1989). Etnik kökene ve kültüre yönelik bu güçlü bağlılık, zamanla etnomerkezci bir üstünlük algısına dönüşerek dış grupların küçümsemesine ve aşağılanmasına yol açabilmektedir. Bu durum, özellikle kültürlerarası iletişim süreçlerinde ciddi engeller oluşturmakta ve önyargı ile ayrımcı tutumları pekiştirmektedir (Adorno vd., 1950; Bizumic, 2014). Bireyler, etnosentrik tutumların etkisiyle iletişim biçimlerini de bu doğrultuda şekillendirmekte; bu olgu literatürde “etnosentrik konuşma” olarak tanımlanmaktadır (Neuliep, 2012). Etnosentrik konuşma ve davranışlar, yabancılara karşı ilgisizlik ve kayıtsızlık gösterilmesi, yabancılarla temasın en aza indirilmesi ve dış gruplara yönelik aşağılayıcı ya da küçümseyici

ifadelerin kullanılması gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Allport, 1954; Stephan ve Stephan, 2000). Her ne kadar etnosentrizm kültürlerarası etkileşim açısından olumsuz sonuçlar doğursa da aynı zamanda iç grup üyeleri arasındaki dayanışma ve grup bütünlüğünü güçlendiren bir işlev de görebilmektedir (Tajfel ve Turner, 1979; Brewer, 1999). Kapalı toplumlar, güçlü hısımlık bağları, birlikte yaşama pratikleri ve ortak kader algısı etrafında şekillenen yapılar olarak tanımlanmaktadır. Bu tür toplumsal yapılarda kültürel bütünlüğün yabancı etkisiyle bozulacağı ya da kaybolacağı yönündeki algı, zenofobik tepkilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Ateş ve Aytekin, 2022). Etnosentrik değerlerle uyumsuz her unsur, bu topluluklar açısından potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilirken, homojen toplumlarda belirsizlikle baş etme kapasitesinin sınırlı olması yabancının “öngörülemez” ve “tehlikeli” olarak algılanmasına neden olmaktadır (Bauman, 2012’den akt. Ateş ve Aytekin, 2022: 404).

Etnosentrizm, bireylerin toplumsallaşma süreçleri içerisinde öğrenilen ve zamanla değişebilen bir tutumdur. Sosyal temasın artması ve eğitim düzeyinin yükselmesi, bireylerin farklı kültürlerle yönelik algılarını dönüştürerek etnosentrik eğilimlerin azalmasına katkı sağlayabilmektedir. Kültürlerarası duyarlılığın gelişmesi, bireylerin farklı kültürel gruplarla daha olumlu etkileşimler kurmasına olanak tanımakta ve bu durum etnosentrizmin zayıflamasıyla ilişkilendirilmektedir (Allport, 1954; Neuliep, 2012). Ampirik araştırmalar, özellikle daha yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin, yurt dışında yaşama deneyimi bulunanların ve farklı milletlerden kişilerle sosyal ilişkiler kuranların daha düşük etnosentrizm düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, eğitimle birlikte eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi, belirsizlikle baş etme kapasitesinin artması ve empati kurma yetisinin güçlenmesiyle açıklanmaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2006; Stephan ve Stephan, 2000). Dolayısıyla etnosentrizm, uygun sosyal ve eğitsel koşullar altında dönüştürülebilen ve azaltılabilen bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

İlişkili olduğu kavramlarla birlikte zenofobiyi şöyle özetleyebiliriz. Önyargı ve stereotip (kalıpyargı) zenofobinin bilişsel temelini oluştururken bu temelden

doğan davranışsal yansımalar ayrımcılık olarak değerlendirilir. Bir dış grup olan yabancılara “belirsizlik oluşturan”, “kültürü bozan” gibi nitelikler yüklenmesiyle beraber ötekileştirme ve ayrımcılık pratiklerinin nedensel zemini oluşturulmuş olur. Etnosentrizm ile bireyler kendi kültürünün unsurlarını daha üstün görmüş, bununla beraber farklı yaşam tarzı ve etnik altyapıya sahip yabancı, toplum içinde korkulan ya da aşağı görülen bir konumda değerlendirilmiştir. Etnosentrik bakış açısının modern topluma bir yansıması olarak geleneksel ırkçılığın biyolojik temellerinden ziyade kültürel üstünlük temelli ayrışan yeni ırkçılık ya da diğer adıyla kültürel ırkçılık ortaya çıkmıştır. Bu noktada zenofobi ne sadece bireylerin psikolojik durumlarından kaynaklı ortaya çıkan bilişsel süreçleriyle kısıtlı kalmıştır ne de yalnızca kültür, din, dil farklılıklarının neticesi olarak üstün görme biçiminde gelişen bir mekanizma olmuştur. Zenofobi bütün bu boyutları içine alacak şekilde hem kıt kaynakları paylaşma açısından ekonomik hem de kimlik gibi konuları içine dahil edecek kadar çok boyutlu bir olgudur.

1.4. Zenofobinin Kuramsal Derinliği

1.4.1. Çatışma Kuramı

Çatışma Kuramı, toplumsal ilişkileri sosyal uyumdan ziyade hiyerarşi, çatışma ve güç dinamikleri üzerinden değerlendirir ve dışlayıcı olguları anlamak için zenofobiyi inceler. Esses, Jackson ve Armstrong (1998)’e göre bu kuram, algılanmış gruplar arasındaki çatışmayı ele almaktadır. Bu çatışma, diğer insanlara karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirir.

Çatışma kuramına göre sınırlı kaynaklar ve ekonomik rekabet konusunda göçmenler, kıt kaynaklar için rakip olarak görülmektedir. Bu algı, Esses ve arkadaşlarına (2001) göre ekonomik koşullar kötüleştiği zamanlarda göçmenlere karşı olumsuz bir tutum geliştirir. Göçmenlerin ekonomik başarısı, yerleşik toplum üyelerinin aleyhine görülür. Hans-Georg Betz (1994) tarafından yapılan radikal sağ popülizm araştırmaları, ekonomik değişikliğin aşağı doğru hareketlilik tehlikesinin bir sonucu olarak, zenofobik görüşlere sahip topluluklara olan ilginin arttığını

göstermektedir. Günümüz Avrupasında radikal sağ partilerin temsil edilmesinin ve söylemlerinin kamuoyunda yayılmasının bu algıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Wimmer (1997), sosyal konumlarını kaybetmekten korkanların yabancıları yaşam alanı ve işleri için "gayrimeşru bir rakip" olarak görmesinin zenofobinin temelini oluşturduğunu söylemektedir.

Çatışma kuramına göre sınırlı ekonomik kaynaklara erişim noktasında yaşanan rekabet, gruplar arasında çatışmanın vuku bulmasında en önemli nedenlerden biridir (Saraçlı 2019: 121). Türkiye'deki "yabancı korkusunun" ya da "yabancı düşmanlığının" gerçekçi çatışma kuramının dikkat çektiği gibi ekonomik temelleri bulunmaktadır. Suriyelilerin yoğun göçü ile iş bulma odaklı rekabet düşüncesi, barınma sorunları gibi somut ekonomik nedenler ülkemizdeki göçmenler ve yabancı varlığı ile ilişkilendirilmektedir.

Rekabet hem maddi kaynaklarda hem de "kültürel ve değer egemenliği" gibi sembolik alanlarda meydana gelebilir. Esses ve ark. (2013), göçmen kültürünün benimsenmesinin yerleşik toplumun değerlerini bozabileceği inancının, olumsuz görüşlere yol açtığını söylemektedir. Bu noktada milliyetçilik ve millet odaklı kimlik inşası zenofobiyle ilişkilidir. Wimmer (1997) ırkçılık ve zenofobinin modern ulus-devletin bir parçası olduğunu ve milliyetçiliği tamamladığını belirtir. Bu, toplum ve devlet arasındaki dayanışma anlaşmasına kimin katılacağı konusundaki siyasi bir mücadeledir.

1.4.2. Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal kimlik kuramına göre birey kendisini bir sosyal grup üyeliği üzerinden ele almaktadır. Bu kuram grup üyeliğinden doğan anlam, değer ve duygusal bağlılığı içerir. Çatışma kuramı, ekonomik ve yapısal boyuttaki rekabet aşamalarını açıklarken, sosyal kimlik kuramı bu rekabetin bireysel düzeyde farklı kimlikler üzerinden nasıl içselleştirildiğini açıklar. Bireylerin kendi gruplarını (iç grup) dış gruplardan ayırarak olumlu bir sosyal kimlik geliştirme arzusu, kuramın temel varsayımdır (Esses ve ark., 2001: 387; Tajfel ve Turner, 1979: 481). Bu

noktada sosyal kategorizasyon, sosyal karşılaştırma ve sosyal farklılaştırma olarak üç farklı aşamada bireyler kendilerine sosyal kimlik edinirler. Kategorizasyon aşaması iç grup dış grup dinamiklerinin “biz ve onlar” biçiminde bilişsel boyutta ayrılmasını sağlarken; bu sınıflandırma süreci somut bir çıkar çatışması bulunsun ya da bulunmasın gruplar arasında ayrımcılığa sebep olabilir. Ekonomik çıkarlar ve rekabet dışında, bireyler kendi benliklerini “pozitif” kimlik edinme arayışıyla güçlendirir; bu da psikolojik olarak ayrımcılık olgusunun zeminini oluşturur.

Sosyal kategorizasyon sosyal kimliğin oluşumunda önemli bir faktördür ve bu sınıflandırma aşamaları aynı zamanda gruplar arası sınırların sürdürülebilirliğine de etki etmektedir. Barth (1969: 149-150), etnik sınırların, kültürün kendisinden ziyade içsel ve dışsal referans süreçleri aracılığıyla sürdürüldüğünü ifade eder. Bu durum, çatışma teorisinin açıkladığı kaynak rekabetinin bireyler düzeyinde "biz kimiz, kim değiliz" ayrımında yeniden üretildiğini gözler önüne serer. Toplumda görülen önyargı ve dışlama pratikleri bireylerin sadece ekonomik olmamak üzere aidiyet algılarını ve kimlik doğrulama emellerini besler. İç grup bileşenlerinin birbirleri tarafında kayırılması bu sebeptendir (Dovidio ve Gaertner, 2000). Abrams ve Hogg'a (1990) göre önyargı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı ayrımcı tutumların gözlemlenmesi, grup statüsü ve benlik saygısının arasında bulunan ilişkiye bağlı değerlendirilir. Grup çatışması, algılanan grup rekabeti ve grup statüsünü koruma arzusunun dış gruba yönelik tutumlarını etkilemektedir (Esses ve ark., 2001: 387–391). Kimlik prestiji ve toplumsal kaynakların paylaşımında bireyler dış gruba karşı iç grup üstünlüğünü sürdürme eğilimindedir. Hogg (2006) toplumda belirsiz ve tehlikeli hissedilen unsurlar neticesinde sosyal kimlik meselesinin daha çok önem kazandığını ve iç grup bağlılığının bireylerde daha belirgin olarak gözlemlendiğini belirtir. Bu nedenle, ekonomik güvensizlik söz konusu olduğunda kimlik daha belirsiz hale gelir ve bu durum dış gruba karşı daha çok tepkide bulunulmasına neden olur.

Sosyal kimlik kuramının temel unsurlarından birisi olarak kimlik Hall'a göre (1996: 4-5) farklılıkların neticesinde kurulan ve öteki ile bulunan zıtlıklardan doğar. Kendi kimliğini ötekine göre var etme durumu farklı olanı “yabancı” olarak

algılamının temelini atar. Schütz'un (1944: 499) topluma yeni gelen "yabancı", topluluğun paylaştığı varsayımları ve değerler birikimini sorgulayan başka bir kimliktir. Bu bağlamda yabancı, modernlik olgusunun asimilasyon ve dışlama pratikleriyle bastırıldığı Bauman (1988) dış grup olarak değerlendirilebilir. Sakarya Üniversitesinde yapılan bir çalışma uluslararası öğrencilerin %62,5'inin kendilerini yabancı olarak değerlendirmesinin, sosyal kategorizasyonun psikolojik açıdan öğrenciler arasına mesafe koyduğunu düşündürmektedir (Topal ve Tauscher, 2020: 325). Bu araştırma, sosyal kimlik edinme aşamalarından biri olan sosyal kategorizasyonun gruplar arası sınırların sürdürülebilirliğine etkisini doğrular.

Sonuç olarak sosyal kimlik, mücadelenin, biz-onlar karşıtlığında yeniden üretim sürecini vurgular. Nesnel çıkar çatışmasından bağımsız olarak ayrıca aidiyet, önyargı ve dışlayıcı tutumların kimlik bağlamında ortaya çıkabileceğine değinir.

1.4.3. Bütünleşik Tehdit Kuramı

Bu kuram sosyal psikoloji disiplininin içinde yer alan gruplar arası önyargı ve dışlayıcı tutumları realist ve sosyal kimlik yaklaşımlarının sentezi halinde açıklar. Stephan ve Stephan (1996, 2000) bütünleşik tehdit kuramında önyargılı tutumların esasen "algılanan tehdit" kaynaklı bireylerce ve iç gruplar tarafından dış gruplara yönlendirmesi neticesinde ortaya çıktığını öne sürer. Ekonomik çıkar çatışmaları ve kültür, değer temelli kaygılar merkeze alınarak 1990ların ortalarında gruplararası ilişkiler Walter G. Stephan ve Cookie White Stephan'ın çalışmalarından ortaya çıkmıştır. Bu kuram Stephan ve Stephan'ın (2000) belirttiği üzere gerçek tehdit, sembolik tehdit, grup ayrımcılığı ve olumsuz kalıp yargılar olmak üzere dört farklı boyutun etkileşimi bağlamında ele alınır. Riek, Mania ve Gaertner (2006)'ya göre söz konusu boyutların dış gruplara yöneltilen bilişsel ve duygusal negatif tutumları bu etkileşimin sonucudur.

Gerçek tehdit (realistic threat), kaynak rekabetini ve bu ekonomik çatışmaları öncelerken, sembolik tehdit (symbolic threat) iç grubun sahip olduğu değerlere yönelik oluşan tehdit algısını ifade eder. Grup ayrımcılığı (intergroup

anxiety) dış gruplarla etkileşen bireyin rahatsızlığına işaret ederken; son boyut olan olumsuz kalıp yargılar (stereotypes) gruplar hakkında daha önceden oluşmuş negatif imgelerin algılanması boyutunu ifade eder (Stephan vd., 2002; Stephan ve Renfro, 2002).

Ancak, bu kuram esas olarak ekonomik ve grup çıkarı kaynaklı rekabeti önceleyen Gerçekçi Grup Çatışması ve kimlik, aidiyet ve değer algısı merkezli Sosyal Kimlik Kuramının tehdit algısının sentezi olarak; bu iki ana geleneğin ürünüdür (Esses, vd., 2001). Bu açıdan bütünleşik tehdit kuramı, Rieck, Mania ve Gaertner (2006) tarafından yapılan 95 ampirik çalışmanın meta-analizi, algılanan tehdit düzeylerinin önyargı ve dışlayıcı tutumları farklı bağlamlarda (ekonomik, kültürel ve politik) öngördüğünü göstermiştir. Bu kuramda kaynak rekabeti yerine, kaynakların ya da değerlerin tehlikede olduğu inancı gruplararası gerilimi oluşturur (Stephan ve Stephan, 2000). Bütünleşik tehdit kuramı, ekonomik veya kültürel tehlikelerin bireylerin zihninde nasıl inşa edildiğini ve bu insanın önyargı davranışlarına nasıl dönüştüğünü açıklar. Bu açıdan, önceki kuramsal bölümlerde ele alınan çatışma ve kimlik kuramlarının yapısal ve bilişsel olarak oynadığı önemli rolü vurgular. Tehdit algısının önyargının merkezinde oynadığı rol, bu bölümde ele alınmıştır.

1.4.3.1. Gerçek Tehdit (Realistic Threat)

Stephan ve Stephan (2000) gerçek tehditi grubun fiziksel güvenlik, ekonomik refah ya da yaşam kalitesi gibi açılardan tehlikede olduğu algısının dış grup tarafından oluşturulan tehlike algısı biçiminde tanımlar. Bu tür bir tehdit, kişinin toplumsal kaynakları sınırlı olarak gördüğü ve dış grupların bu kaynakların paylaşımında kendi paylarını azaltacağına inandığı durumlarda ortaya çıkar. Kaynak rekabeti argümanı ve Çatışma Kuramı'nın "sıfır toplamlı dünya görüşü" bu yönüyle psikolojik olarak yeniden yorumlanır (Esses, vd., 2001: 391). Gerçek tehdit, yalnızca gerçek ekonomik durumlardan değil, aynı zamanda kaynakların adil dağıtılmadığına dair kişisel inançlardan da kaynaklanır. Bu

nedenle, ekonomik kaygı, öfke ve algılanan haksızlık, zenofobik eğilimleri artırabilir (Quillian, 1995).

Sınırlı kaynakların paylaşımına ilişkin toplumsal duyarlılığın yüksek olduğu ortamlarda bu tür bir tehlike daha belirginleşir. Stephan ve Stephan (1996), gelir eşitsizliği veya işsizlik durumlarında dış gruplara yönelik olumsuz duyguların arttığını belirtir. Bu durum, rasyonel çıkar çatışmasıyla sınırlı olmayıp diğer bir taraftan statü kaybı korkusu sonucu ortaya çıkar. Bütünleşik tehdit kuramında, birey refahını koruma sebebinden kaynaklı dış grubu tehdit olarak algılar. Stephan ve Renfro'ya göre (2002) söz konusu algı, önyargıyı "rasyonel bir tepki" olarak biçimlendirir.

Gerçek tehdit algısı, uluslararası öğrenciler bağlamında kamu kaynaklarının kullanımı başta olmak üzere kaynak paylaşımı açısından ele alınabilir. Topal ve Tauscher'in (2020: 324) Sakarya Üniversitesi'nde yürüttüğü çalışma, uluslararası öğrencilerin önemli bir kısmının (%57,3) geçimini kamu destekleriyle sağladığını ve %54,1 gibi bir oranda KYK yurtlarında konaklama suretiyle barınma ihtiyacını karşıladığını göstermiştir. Bu veriler, uluslararası öğrencilerin sınırlı kamusal kaynaklardan yararlandığını göstererek gerçek tehdit algısına dair pratik bir örnek sunar. Yerel öğrencilerde "kaynakların yabancılar lehine kullanıldığı" algısı oluşabilir. Bu noktada, gelir seviyesi düşük olan gruplarda bu algının sosyal baskınlık ve daha yüksek zenofobik tutumlara sebep olduğu varsayımı doğru olabilir. Böylece gerçek tehdit hem ekonomik bir gösterge hem de rekabet ve adaletsizlik duygularının psikolojik bir göstergesi olarak karşımıza çıkar.

Quillian (1995) bir çok Avrupa ülkesinde yaptığı karşılaştırmalı araştırmada azınlık nüfusunun büyüklüğü ve işsizlik oranlarının arttığı dönemlerde göçmen karşıtı tutumların arttığını tespit etmiştir. Ekonomik kısıtlamalarla birlikte yabancılara yönelik tehdit algısının gelişmesi statü kaybı korkusu gibi öznel değerlendirmelerle bağlantılıdır. Stephan ve Stephan'a göre (2000) bütünleşik tehdit kuramı, bu tür durumlarda yabancıları ve dış grupları refahlarını tehlikeye atan "rakip" olarak görmektedir. Bütünleşik tehdit kuramının "algılanan tehdit önyargının temel belirleyicisidir" varsayımı maddi imkanların kısıtlı olduğu, kamu

kaynaklarının paylaşımının yoğun olarak hissedildiği ortamlarda zenofobik tutumları arttırır (Stephan ve Stephan, 1996, 2000; Esses vd., 2001; Topal ve Tauscher, 2020).

1.4.3.2. Sembolik Tehdit (Symbolic Threat)

Stephan ve Stephan (2000)'a göre, sembolik tehdit, dış grubun var olmasının iç gruptaki norm, değer, inanç ve kültürel kimliğine zarar verme suretiyle oluşturduğu tehdit algısıdır. Bütünleşik tehdit kuramının ikinci boyutu olarak tanımlanır. Sembolik tehdit, iç grubun dünya görüşü ve yaşam tarzını tehdit altında hissettiği üzerine oluşması açısından, gerçek tehditteki maddi kaynakların paylaşımı bakış açısından ayrışmaktadır. Ward ve Masgoret'e göre (2006: 672) kültürel veya ideolojik temelli farklar; özellikle kimliğe ve aidiyet duygusuna ilişkin hassasiyetlerle birleştiğinde, bu tehdit türü önyargıyı arttırabilir.

Stuart Hall'e göre (1996) "farkın işaretlenmesi" yoluyla oluşturulan söylemsel yapılardan kaynaklanan kimlikler vardır. Dolayısıyla, iç grubun kimliğini tanımlamak için dış grubun varlığı gerekiyor ve bu karşıtlık kimlik tanımlamasına zemin hazırlıyor. Zenofobi, ulus-devletlerin "ulusal dayanışma paktının" sınırlarını koruma çabasıyla da yakından ilişkilidir (Wimmer, 1997). Bu durumda, ulusal veya kültürel kimliğin korunması konusunda toplumsal kaygılar ortaklaşıyor ve farklı yaşam tarzlarına ve değerlerine sahip grupların varlığı sembolik bir tehdit algısı yaratıyor.

Farklı inanç ve geleneklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sembolik tehdit, ortak bir kimlik inşasının başarısız olduğu ortamlarda daha da güçlenir. Stephan ve Stephan (1996), "kültürel saflık" veya "ahlaki üstünlük" gibi kavramların sembolik tehdidi beslediğini söylüyor. Bu fikirlere göre dış gruplar "farklı", "uyumsuz" ve "uygulanamaz"dır. Öte yandan, Ward ve Masgoret'e göre (2006) kültürel tehdit algısının gruplar arası yakınlık ve temas düzeyi ile ters orantılı olan Entegratif Tutum Modeli (Integrative Attitude Model) sembolik tehdit

açısından önemli bir bakış açısı sunar. Zira, grupların kültürleri arasındaki benzerlik arttıkça sembolik tehdit algısı azalır.

Topal ve Tauscher (2020: 334, 336) Sakarya Üniversitesinde yaptığı çalışmalarında Balkan kökenli öğrencilerin Afrika kökenli öğrencilere göre kültürel olarak daha yakın bulunduğunu (sırasıyla %81.8 ve %37.5) ortaya koyarak kültürel mesafenin sembolik tehditi şekillendirmesine ilişkin somut örnek sunmuştur. Ayrıca Ward ve Masgoret (2006), farklılığın tehdit olarak kodlandığını; gruplar arası temas kalitesinin kültürel yakınlık durumuna bağlı şekillendiğini öne sürmüştür. Sonuç olarak, ortak değerler ve normatif bağlar (dil, din, kültür vb.) sembolik tehlikeyi azaltabilir.

1.4.3.3. Grup Ayrımcılığı (Intergroup Anxiety)

Dış gruplarla sosyal etkileşim sırasında iç grup üyelerinin yaşamış olduğu rahatsızlık, belirsizlik ve kişisel tehdit hissi, Stephan ve Stephan (1985) tarafından bütünleşik tehdit kuramının üçüncü parçası olarak; “grup ayrımcılığı” biçiminde tanımlanmaktadır. Önyargılar bilişsel-ideolojik bir zeminden çok duygusal bir deneyim olarak ele alınır. Stephan ve Renfro (2002) grup ayrımcılığını açıklarken, bireylerin dış gruplarla etkileşiminden kaynaklı yaşanan kaygı düzeyinin artmasıyla olumsuz tutumların geliştiğini öne sürer. Buna karşıt olarak ise, etkileşim sıklığı ve kalitesinin artması durumunda bu kaygının azaldığı öne sürülür. Grup ayrımcılığına göre, tehdit algısının bireysel-psikolojik boyutu, gerçek ve sembolik tehditlerin de duygusal bir aracısı olarak hizmet eder (Stephan vd., 2002).

Grup ayrımcılığı, Stephan ve Stephan’ın (1985) klasik tanımı doğrultusunda dış gruba yönelik olumsuz önyargı geliştirmeden de meydana gelebilir. Dış grubun davranışlarının öngörülemezliği, kültürel kodlara dair belirsizlik veya yanlış anlaşılma korkusu; iç grup bireylerinde kaygı durumuna ve grup ayrımcılığının ortaya çıkmasına sebep olabilir. William Gudykunst (1998) tarafından geliştirilen Kaygı/Belirsizlik Yönetimi Kuramı, gruplararası etkileşimin etkinliğini belirleyen en önemli bileşenin kaygı düzeyi olduğunu söylüyor. Bir kişi, etkileşim sırasında

yeterince güvende ve kontrol altında olduğunu hissetmezse, kişide belirsizlik artar; bu da tehdit algısını artırır ve dış gruba karşı olan mesafeyi arttırır. Stephan ve Renfro'ya (2002) göre bütünleşik tehdit bu yaklaşımı da bünyesinde barındırarak, gruplararası önyargının hem yapısal hem kimliksel hem de duygusal bir adaptasyon sorunu olduğunu vurgular.

Stephan ve Stephan (1985) bu konuya ilişkin sadece bilişsel önyargıdan değil aynı zamanda sosyal etkileşimin başarısız olması korkusundan da önyargıya sahip olunabileceğini belirtir. Üniversite ortamında uluslararası öğrencilerle kurulan yüzeysel veya tek yönlü temas, kaygıyı artırabilir. Bu nedenle Stephan ve Renfro'ya (2002) göre, grup ayrımcılığının etkisi temasların sadece sıklığı değil, niteliğinin de dikkate alınmasıyla beraber azalır. Ortak hedefler, karşılıklı saygı ve eşit statüde olma durumları, sıradan temasların kalitesini arttırıp grup ayrımcılığının azalmasına katkı sağlar. Örnek olarak yerli öğrencilerin uluslararası öğrencilerle ortak ders ve kampüs içi çeşitli etkinliklerle temasta bulunması grup ayrımcılığını azaltabilir. Zaten grup ayrımcılığı odak itibariyle gruplar arasındaki ön yargının duygusal olarak inşa edilmesine odaklanır.

Sonuç olarak temas sıklığı ve niteliği ile dil yeterliliği sağlandığı takdirde grup ayrımcılığı olgusunun zayıflayıp aynı zamanda (iç grupta) zenofobik eğimlerin azalması beklenmektedir. Grup ayrımcılığı, bütünleşik tehdit kuramının “artan temasla birlikte kaygının azalması” ve “azalan kaygının tehdit algısının zayıflamasına” neden olması beklentisiyle entegre olmuştur (Stephan ve Stephan, 1985; Gudykunst, 1998; Stephan ve Renfro, 2002; Topal ve Tauscher, 2020; Ward ve Masgoret, 2006).

1.4.3.4. Kalıp Yargılar (Stereotypes)

Kalıp Yargılar (stereotypes) Stephan ve Stephan (2000) tarafından, dış gruba karşı önceden belirlenmiş, genelleşmiş ve büyük ölçüde negatif nitelikler yüklenmesi biçiminde, bütünleşik tehdit kuramının dördüncü bileşeni olarak, tanımlanır. Allport'a (1954) göre sosyal gerçeklik; kalıp yargılar, grupların

farklılıklarını abartılı şekilde ele alınması suretiyle çarpıtılır. Bundan kaynaklı bütünleşik tehdit kuramındaki gerçek ve sembolik tehditler güçlenebilir. Dış gruplara ilişkin kalıp yargılar dolayısıyla olumsuz imgeler, bu grupları tehdit olarak algılamak açısından etkilidir (Esses, Medianu ve Lawson, 2013).

Allport (1954) önyargıyı "yanlış ve katı bir genelleme" ile birleştiren "antipati biçimi" olarak tanımlar. Bu tanımlamadan, yargıların yalnızca yanlış bilgi üretmekle kalmayıp duygusal unsurlara da sahip olduğu sonucuna varabiliriz. Quillian (1995), ekonomik imkanların kötüleştiği durumlarda azınlık gruplarına karşı daha fazla kalıp yargı oluştuğunu belirtir. Bu noktada, gerçek tehdit gibi sosyal ve ekonomik koşullar kalıp yargılarını etkiler.

Siyasi aktörlerin söylemleri ve medyanın yaklaşımı kalıp yargıların yeniden üretilmesini etkiler. Medyanın çoğunlukla kapıdaki tehlike, kaynakları sömüren ya da toplumsal düzenin tehditi biçimindeki söylemleri ile yabancılar hakkındaki kalıp yargılar şekillenebilir (Esses, Medianu ve Lawson, 2013). Esses ve arkadaşlarına (2013) göre özellikle belirsizlik dönemlerinde; bu süreci yönetmek adına medya, yabancıları bir "günah keçisi" pozisyonuna konumlandırır. Düzenin istikrarının sağlanması açısından yabancı, sembolik tehdit olarak yerel halkın perspektifine sunulur. Bu açıdan kalıp yargılar, duygusal ve ahlaki bir boyut da taşır. Quillian'a göre (1995) kalıp yargıların oluşturduğu genellemeler, duygusal mantığa dayanarak dış grubun sorunların kaynağı olarak görülmesine yol açar ve sorunların altında yatan ekonomik çıkar ve ilişkiler basitleşmiş olur. Önyargılar bu bağlamda dolaylı ve söylemsel biçimde üretilir ve kalıp yargılar dış gruba yönelen önyargı ve dışlayıcı tutumları pekiştirir. Stephan ve Renfro (2002) dış grupla temasın sınırlı kalması durumunda kalıp yargıların daha kalıcı bir hale dönüştüğünü belirtmiştir. Azalan temas sonucu, bireylerin bilgi ve deneyim eksikliği; söylentiler, medya ve politikacı söylemleri ile kapatılmaktadır (Esses vd., 2013).

Kalıp yargıların toplumda yer bulmasına ilişkin hak eden ve hak etmeyen ikiliği önem taşımaktadır, zira iç grup mensupları kendilerini dış gruba nazaran daha çok hak eden ve ayrıcalık sahibi pozisyonunda konumlandırır. Bu bakış açısı zenofobik tutum ve davranışları tetiklemektedir. Kalıp yargılar dış gruba yöneltilen

olumsuz nitelermeler olmasına karşın Stephan ve Stephan'a (2020) göre, sisteme karşı güvensizlik duyulduğuna dair ipucu da verir. Kamusal kaynakların paylaşını ve kamu destekleri konusunda yabancılara ayrıcalık tanınmasına karşı kaygı duyulması, kurumsal adalet inancının da sorgulandığı anlamına gelebilir. Bu noktada bireyler içinde buldukları olumsuz durumdan kaynaklanan öfke ve stresini "günah keçisi" olarak görülen yabancılara yöneltir. Sonuç olarak yabancılara karşı kalıp yargı oluşumunda medya ve siyasi söylemler önem arz ederken; aynı zamanda bu kalıp yargılar, kötüleşen ya da memnun olunmayan ekonomik durumlar karşısında sorumlu olarak yabancılara nitelendirir. Zenofobik tutum ve davranışlar bu kalıp yargılardan kaynaklı daha da yaygınlaşır.

Bütünleşik tehdit kuramı, zenofobiyi ekonomik, kültürel, bilişsel ve duygusal düzeyleri birleştirerek açıklayan çok katmanlı bir modeldir. Toplumda gelir düzeyi düştükçe gerçek tehdit ykseldir, kültürel ve dini yakınlık sembolik tehditi azaltır, temas sıklığı ve dil yeterliliği grup kaygısını zayıflatır. Buna karşılık kalıp yargılar zenofobiyi güçlendirir. Kuramın zgn katkısı, önyargıyı yalnızca dışsal koşullardan değil, bireylerin öznel tehdit algılarından türeyen bir süreç olarak ele almasıdır; böylece zenofobiyi hem bireysel algı hem de toplumsal bağlam üzerinden kavramamızı sağlar. Ancak bu kuram, tehdit algısının neden bazı bireylerde daha güçlü, bazılarında ise zayıf olduğunu bütünüyle açıklayamaz. Tam da bu noktada sosyal baskınlık kuramı devreye girerek, bireysel düzeydeki eşitsizlik ve hiyerarşi yöneliminin bu tehdit algılarını nasıl pekiştirdiğini, zenofobinin psikolojik eğilimlerden toplumsal hiyerarşilerin yeniden üretimine nasıl evrildiğini açıklayan tamamlayıcı bir teorik ereve sunar.

1.4.4. Sosyal Baskınlık Kuramı

Sosyal Baskınlık Kuramı (SBK), toplumsal yaşamın temel dinamiklerini eşitlik bakış açısıyla değil, hiyerarşi, baskı ve grup temelli güç ilişkileri bakış açısıyla açıklayan çok düzeyli bir sosyal psikoloji teorisidir. Teorinin yazarları Jim Sidanius ve Felicia Pratto, Sosyal Baskınlık: Sosyal Hiyerarşi ve Baskının

Gruplararası Teorisi (1999) adlı kitaplarında, teoriyi ilk olarak sistematik bir şekilde ele almışlardır.

Sosyal baskınlık kuramı, bireysel, ideolojik ve kurumsal düzeyler gibi farklı katmanlardan oluşan, zengin dokulu bir eşitsizlik sistemini ortaya koyar. Toplumların doğası gereği grup temelli hiyerarşilere dayanması, bu sistemin en temel özelliğidir. Düşünürler, herhangi bir toplumda bazı grupların (örneğin etnik çoğunluklar, erkekler, üst sınıf) sistemik egemenlik konumunda olduğunu, diğerlerinin ise (örneğin göçmenler, etnik azınlıklar, yoksullar) hiyerarşinin alt basamaklarında yer aldığını öne sürmektedir. (Sidanius ve Pratto, 1999: 31–33).

Hiyerarşinin sürdürüldüğü üç alan vardır: yaş, cinsiyet ve grup kimliği. Yaş ve cinsiyet hiyerarşileri neredeyse her toplumda gözlenebilir. Biyolojik temellidir ve oldukça kararlı yapılarıdır. Bunun yanında etnik, dinsel, ulusal veya sınıfsal farklılıklar gibi grup temelli hiyerarşiler kültürel ve tarihsel olarak inşa edilir, değişkenlik gösterir ve siyasi mücadelelerin merkezinde yer alır (Sidanius ve Pratto, 2011: 320). Kuramın vurguladığı üzere, söz konusu hiyerarşik yapılanma yalnızca ekonomik kaynakların eşitsiz dağılımıyla değil aynı zamanda meşrulaştırıcı ideolojiler aracılığıyla yeniden üretilir. Meritokrasi, milliyetçilik veya kültürel üstünlük söylemleri gibi bu ideolojiler grup temelli eşitsizlikleri doğallaştırır, baskın grubun konumunu sürdürmesini sağlar (Duckitt, 2001: 43)

Sosyal yaşamın rekabetçi niteliği yalnızca bireysel çıkarlarla biçimlenmez. Sosyal baskınlık kuramının temel varsayımlarından biri aynı zamanda kolektif grup çıkarlarıyla da biçimlendiğidir. Bireylerin içinde buldukları gruptaki hiyerarşik konumlarına bağlı olarak yönelimleri eşitsizliği destekleme ya da azaltma üzerinedir. Bu sebeple bireysel eğilimler ve yapısal güç ilişkileri arasındaki etkileşimi açıklamak için en kapsamlı modellerden biri sosyal baskınlık kuramıdır (Sidanius ve Pratto, 2011: 324). Kurama göre, hiyerarşi artııcı güçler ve hiyerarşi azaltıcı güçler arasındaki denge sosyal sistemlerin istikrarı için belirleyicidir. Ordu, sermaye, milliyetçi ideolojiler gibi hiyerarşi artırıcı güçler eşitsizlikleri sürdürmeyi; sosyal refah politikaları, insan hakları hareketleri, gibi hiyerarşi azaltıcı güçler ise bu eşitsizlikleri azaltmayı hedefler (Sidanius ve Pratto, 1999: 41).

Sosyal Baskınlık Yönelimi (SBY), bahsedilen yapısal süreçlerin bireysel düzeydeki yansımasıdır ve kuramın kavramsal çekirdeğidir. Birey, gruplar arası eşitsizliği doğal ve kaçınılmaz görür, hatta arzular (Pratto vd., 1994: 742). Bireylerin SBY seviyeleri toplumun genel hiyerarşi yapısının sürdürülmesinde kritik bir role sahiptir. SBY yüksek bireyler politik ve sosyal alanlarda eşitlik karşıtı ideolojilere daha yatkındır. Ayrıca önyargı, ayrımcılık ve zenofobi eğilimleri sosyal baskınlık yönelimi ile doğru orantılıdır (Sidanius ve Pratto, 1999; Esses vd., 2003). Toplumsal düzeydeki eşitsizlik yapıları ve bireysel düzeydeki değer yönelimleri birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirdikleri diyalektik bir ilişkiye sahiptir.

Sosyal Baskınlık Kuramı, önceden bahsedilen kuramlarla da bütünleştirici bir ilişkiye sahip bir karakterdedir. Çatışma Kuramı'nda bahsi geçen 'kaynak rekabeti' kavramı Sosyal Baskınlık Kuramı'nda ekonomik çıkarlardan bir adım öteye geçerek statü ve güç rekabetine dönüşür. Sosyal Kimlik Kuramı'nda bireylerin pozitif bir kimlik inşası niyetiyle kendi gruplarına diğerlerinden üstün özellikler atfetme eğilimlerinin vurgulanması, Sosyal Baskınlık Kuramı ile yapısal düzeyde yeniden tanımlanmış, kimlik temelli üstünlük arayışının sistemik bir hiyerarşi üretim mekanizması olduğu ortaya konmuştur. Benzer bir biçimde, Bütünleşik Tehdit Kuramı'nın 'tehdit algısı' kavramı, Sosyal Baskınlık Kuramı'nda bireyin hiyerarşik konumunu koruma arzusunun bilişsel bir ifadesi olarak değerlendirilebilir (Stephan ve Stephan, 2000). Bu sebeplerle Sosyal Baskınlık Kuramı hem ekonomik hem kültürel hem de psikolojik boyutları bütünleştiren meta-teorik bir çerçeve sağlar.

Kuramın dayandığı ampirik bulgular hem psikolojik ölçülerle hem de kurumsal yapı analizleriyle güçlendirilmiştir. Hukuk sistemi, polis teşkilatı, üniversiteler gibi politik kurumlar hiyerarşi artırıcı veya azaltıcı işlevlere sahiptir. Sidanius ve Pratto tarafından farklı ülkelerde yürütülen karşılaştırmalı çalışmalar bu işleve dikkat çekmiştir (2011). Eşitsizlikler, bu kurumlar tarafından pekiştirilir ya da hafifletilir. Üniversite bağlamında, yabancı öğrencilerin faydalandığı burslar, yurt imkanları ya da entegrasyon politikaları yerli öğrenciler tarafından ayrıcalık olarak algılanırsa hiyerarşideki üstünlük hissiyatı zedelenebilir. Böyle bir algı,

sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerde zenofobik yatkınlığı artırabilir veya tetikleyebilir.

İnsanlar, içinde yaşadıkları düzeni adil görme eğilimine sahiplerdir. Sosyal baskınlık kuramı, toplumsal sistemlerin psikolojik olarak meşrulaştırıldığına dair açıklama getirdiği için de önemlidir. Kurama göre baskınlık eğilimi, mevcut sistem onların çıkarlarına hizmet ettiği için baskın gruplar arasında daha güçlüdür. Bu sebeple eşitsizliğin sürdürülmesi çıkar hesaplarının ötesinde ahlaki ve bilişsel mekanizmaların da ürünüdür (Sidanius ve Pratto, Duckitt, 2001). Bu bağlamda zenofobi, mevcut hiyerarşiyi riske eden gruplara karşı bir savunmacı tepki olarak gelişiyor olabilir. Örneğin yabancı öğrencilerin kamu kaynaklarına daha kolay ve adaletsiz ulaştığı algısı yerel öğrencilerde sembolik ve ekonomik tehdit algısını arttırabilir. Bu tehdit algısı, SBY daha yüksek öğrencilerde güçlü önyargı biçimlerine dönüşebilir.

1.4.4.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi

Sosyal Baskınlık Yönelimi (SBY), gruplar arası eşitsizliğin bireyler tarafından kabul edilme, onaylanma hatta arzulanma eğilimini tanımlar. Kavram, Sosyal Baskınlık Kuramı'nın bireysel düzeydeki ana bileşenidir. Bu yönelimin sosyal ve politik tutumlar üzerindeki etkisi kapsamlı bir biçimde incelenmiş ve "toplumun hiyerarşik düzenini meşru ve doğal gören bireysel bir tutum eğilimi" olarak tanımlanmıştır (Pratto vd., 1994). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişiler grup temelli eşitsizlikleri korumaya yönelik ideolojilere daha yatkındırlar; güçlü olanın kazanması gerektiğine inanır ve toplumsal yaşamı doğası gereği rekabetçi olarak algırlar (Sidanius ve Pratto, 1999: 38). Bundan farklı olarak sosyal baskınlık yönelimi düşük kişiler eşitlikçi değerleri benimseme ve hiyerarşinin azaltılmasına yönelik politikalara destek verme eğilimine sahiptirler.

Pratto ve arkadaşları tarafından geliştirilen klasik SBY ölçeğinde amaç bu eğilimi ölçmektir (1994). Ölçeğin iki ana boyutu vardır, eşitlik karşıtlığını ve hiyerarşi yanlılığını ölçer. Daha sonra Ho ve arkadaşları tarafından geliştirilen

SBY₇ formuyla bu iki boyut kavramsal olarak birbirinden ayrılır. SBY-B (Baskınlık), kişinin diğer gruplar üzerinde doğrudan baskın olma isteğini temsil eder. “Bazı grupların diğerlerinden üstün olması normaldir” gibi net hiyerarşi cümlelerini bu boyut yansıtır. SBY-E ise “tüm gruplar eşit olmalıdır” ifadesine katılmamak gibi eşitlikçi değerleri reddetme eğilimine karşılık gelir (Ho vd., 2015: 1005). Zenofobik eğilimlerin çeşitli mekanizmalarla işlediğini göstermesi açısından bu iki alt boyut önemlidir. Biri dış gruba yönelik açık üstünlük iddiası diğeri ise eşitlik ideallerine duyulan bir inançsızlık barındırır.

Sosyal baskınlık kuramının temel öngörüsü olarak hiyerarşi eğilimleri yüksek bireyler, dış grupları hem ekonomik hem de sembolik tehdit olarak algılama eğilimindedir. SBY'nin zenofobiyle ilişkisi kuramsal açıdan değerlendirildiğinde iki temel mekanizma ile açıklanabilir. Öncelikle SBY yüksek bireyler toplumsal düzeni “sıfır toplamlı” bir oyun olarak algılayıp diğer grubun kazancını kendi grubunun zararı olarak yorumlar. Uluslararası öğrencilerin, göçmenlerin ya da genel olarak yabancıların kamu kaynaklarına erişimi söz konusu olduğunda bu algı biçimi belirginleşir. İkinci olarak SBY yüksek birey, sosyal eşitlik ilkesine karşı bir direnç geliştirir. Dış gruplara yönelik empati bu dirençle zayıflar ve ahlaki mesafe artar. Zenofobik tutumlar, bu iki süreç pekiştiğinde hem bilişsel (tehdit algısı) hem duygusal (düşmanlık) düzeyde birleşir (Esses vd., 2003; vd., 2008).

Sosyal baskınlık kuramı çok düzeyli ilişkileri bütüncül bir çerçevede anlamayı olağan kılmaktadır. Grup düzeyindeki aidiyet ve tehdit algıları bireysel seviyedeki SBY farklılıkları ile birleştiğinde ortaya sistemik bir hiyerarşi üretim süreci çıkmaktadır. Gündelik pratikler, politikalar ve kurumlar bu sürecin taşıyıcılığını üstlenmişlerdir. Bu nedenle üniversite bilgi aktarımının yanısıra toplumsal hiyerarşilerin yeniden üretildiği alanlardandır. Sistemin genel hiyerarşik yapısını uluslararası öğrenciler gibi dış gruplara yönelik tutumlar yansıtmaktadır. Bireylerin maddi ve sembolik düzeydeki konumlarını koruma motivasyonları hiyerarşi eğilimleriyle güçlenir. Bu, zenofobinin nasıl sürekli yeniden üretildiğini açıklayan temel psikolojik mekanizmalardan biridir. Sonuç olarak sosyal baskınlık kuramı zenofobiyi üniversite bağlamında açıklamak için güçlü bir kuramsal çerçeve

sunar. Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimini çeşitli psikososyal değişkenlerle birlikte inceleyen bir çalışmada (Karaçanta, 2002), etnik gruplar arasında sosyal baskınlık yönelimi, grup içi özdeşleşme, vatanseverlik ve adaletsizlik algısı gibi değişkenler açısından farklılıkların olabileceğini göstermiştir. Bu durum SBY'nin bireylerin sosyal kimliklerine, grup aidiyetlerine ve algıladıkları statüye bağlı olarak değişebileceğini ortaya koymaktadır.

Sosyal baskınlık yönelimi, otoriterlik, eşitlik karşıtlığı gibi bireysel düzeydeki psikolojik eğilimleri makro düzeydeki toplumsal yapı ve ideolojilerle ilişkilendirebildiği için de güçlü bir yöne sahiptir. Bu yönü, çatışma kuramının yapısal analitik gücü ve sosyal kimlik kuramının psikolojik açıklayıcılığı arasında bir köprü kurar. Bu iki düzeyin etkileşimi, bireylerin hangi grupları meşru hangi grupları tehdit olarak gördüklerini, sosyal dünyayı nasıl sınıflandırdıklarını belirler. Bu etkileşimin psikolojik göstergesi SBY'dir. Bu sayede sosyal hiyerarşinin "içselleştirilmiş" bir biçimi olarak yorumlanabilir (Pratto vd., 1994; Ho vd., 2015). Böylece zenofobi, toplumsal hiyerarşinin psikolojik yeniden üretim süreci olarak kavramsallaştırılabilir.

1.5. Zenofobinin Toplumsal Olgularla İlişkisi

1.5.1. Zenofobinin Göç ile İlişkisi

Göç olgusu, uluslararası hareketliliğin artmasıyla birlikte ev sahibi toplumlarda ortaya çıkan toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümler nedeniyle zenofobi tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde yaşanan iş gücü açığını gidermek amacıyla yürütülen işçi göçü politikaları, başlangıçta geçici olarak kurgulanmış; ancak aile birleşimi süreçleri ve kalıcı yerleşimle birlikte göçmen nüfusun süreklilik kazanması, ev sahibi toplumlarda kimlik, aidiyet ve toplumsal uyum tartışmalarını derinleştirmiştir (Castles, de Haas ve Miller, 2014).

Göç, bireylerin daha iyi yaşam koşulları arayışıyla gönüllü olarak gerçekleştirdiği bir hareketlilik olabileceği gibi, savaş, yoksulluk ve siyasal baskılar

gibi nedenlerle zorunlu biçimde gerçekleşen kitlesel bir süreç de olabilmektedir. Günümüzde göç, çoğunlukla küresel ölçekte zorunlu ve süreklilik arz eden bir olgu olarak karşımıza çıkmakta; bu durum ev sahibi toplumlarda yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel gerilimleri de beraberinde getirmektedir (Bauman, 2011).

Göçmenlere yönelik zenofobik tutumların açıklanmasında en yaygın kullanılan yaklaşımlardan biri Bütünleşik Tehdit Kuramıdır. Bu kurama göre, ev sahibi toplumlar göçmenleri ekonomik kaynaklar, istihdam olanakları, kültürel değerler ve ulusal kimlik açısından bir tehdit olarak algıladıklarında, korku ve güvensizlik duyguları artmakta; bu algılar zamanla dışlayıcı ve ayrımcı tutumlara dönüşmektedir (Stephan ve Stephan, 2000). Özellikle göçmenlerin “biz” ve “onlar” ayrımı içerisinde konumlandırılması, zenofobik düşünce biçimlerinin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Ekonomik bağlamda, göçmenlerin düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşması, yerli iş gücü tarafından rekabet ve kaynak paylaşımı tehdidi olarak algılanabilmektedir. Bu algı, göçmenlerin özellikle alt ve orta sınıflar açısından kamusal alanda görünür hale gelmesiyle birlikte daha da belirginleşmekte; ekonomik kaygılar kültürel ve ulusal kimlik temelli korkularla birleşerek zenofobiyi derinleştirmektedir (Esses, Jackson ve Armstrong, 1998). Bu süreçte göçmenler yalnızca ekonomik bir aktör olarak değil, aynı zamanda toplumsal bütünlüğü zedeleyen bir unsur olarak da konumlandırılabilir.

Avrupa ülkelerinde yürütülen karşılaştırmalı araştırmalar, göçün ekonomik ve kültürel etkilerine yönelik olumsuz algıların, göçmen karşıtı tutumlarla güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle göçün ulusal ekonomi, sosyal hizmetler ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etkiler yaratacağına dair inançlar, zenofobik tutumların yaygınlaşmasında belirleyici olmaktadır (Semyonov, Rajzman ve Gorodzeisky, 2006). Bu bağlamda göç, ev sahibi toplumların tehdit algılarını besleyen temel unsurlardan biri olarak zenofobinin ortaya çıkmasında ve süreklilik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1.5.2. Zenofobinin Kimlik ile İlişkisi

Zenofobi, bireysel korkuların ötesinde, toplumsal kimlik inşası süreçleriyle yakından ilişkili bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle göç ve kültürel çeşitliliğin arttığı toplumlarda, ev sahibi gruplar kendilerini “biz” olarak tanımlarken, dışarıdan gelenleri “onlar” kategorisi içerisinde konumlandırmaktadır. Bu ayırım, sosyal kimlik kuramının da işaret ettiği üzere, grup üyelerinin kendilerini olumlu bir biçimde tanımlama ve iç grup dayanışmasını güçlendirme çabasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Tajfel ve Turner, 1979).

Zenofobik tutumların güçlenmesinde, bireylerin yalnızca ulusal değil; kültürel, etnik ve sembolik sınırlar üzerinden tanımlanan kolektif kimliklere atfettikleri anlamlar belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda ulusal sınırlar, yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda psikolojik ve sembolik sınırlar hâline gelmekte; ev sahibi toplumun tamamı “biz” kimliği etrafında homojenleştirilirken, yabancılar bu kimliğin dışında konumlandırılmaktadır (Anderson, 2006). Bu süreç, dış grubun bireysel özelliklerinden bağımsız olarak genellenmesine ve olumsuz biçimde etiketlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Zenofobiyle birlikte gelişen olumsuz tutumlar, göçmenlerin ya da yabancıların birey olarak değerlendirilmesini engelleyerek onları soyut ve tehditkâr bir “öteki” kimliği altında toplulaştırmaktadır. Bu durum, önyargıların kurumsallaşmasına ve ayrımcı pratiklerin meşrulaştırılmasına neden olmaktadır. Önyargı, bu bağlamda yalnızca bireysel bir duygu durumu değil; toplumsal olarak paylaşılan, öğrenilen ve yeniden üretilen bir yönelim olarak ortaya çıkmaktadır (Allport, 1954).

Zenofobik söylemlerin kimlik temelli bir başka görünümü ise koşullu kabul biçimleridir. Bu yaklaşımda, yabancılar yönelik açık bir reddiye dile getirilmese de dış grubun kabulü belirli koşullara bağlanmaktadır. Yabancıların ev sahibi toplumun diline, kültürel normlarına ve değer sistemine uyum sağlaması beklentisi, görünürde kapsayıcı bir söylem üretirken, gerçekte egemen kimliğin üstünlüğünü yeniden tesis etmektedir. Bu tür koşullu tutumlar, zenofobinin daha örtük ve dolaylı

biçimlerde varlığını sürdürmesine olanak tanımaktadır (van Dijk, 1992; Verkuyten, 2005).

Sonuç olarak zenofobi, bireysel korkulardan ziyade kolektif kimliklerin korunması, sınırlarının çizilmesi ve “öteki”nin tanımlanması süreçleriyle yakından ilişkilidir. Kimlik temelli bu ayrımlar, ev sahibi toplumların kendilerini güvence altına alma çabasıyla şekillenirken, yabancıların dışlanması ve marjinalleştirilmesi riskini de beraberinde getirmektedir.

1.5.3. Zenofobinin Güvenlik ile İlişkisi

Arnold Wolfers’a göre (1965: 150) güvenlik; nesnel anlamda, edinilmiş değerlere yönelik tehditlerin yokluğunu ölçer; öznel anlamda ise bu değerlere saldırılacağına dair korkunun yokluğunu ölçer. Zenofobiden kaynaklı ev sahibi toplumların yabancıları bir tehdit olarak algılamaları aynı zamanda ev sahibi toplumların güvenlik endişesi içerisine girmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla burada bahsedilen tehdit subjektif bir anlam kazanmasına rağmen toplumun geneline yayılan zenofobik bir algıdır (Saraçlı, 2021).

Şahin’e (2019) göre geç modern kentlerde mekansal yalıtım ve güvenli yerleşim gibi bir takım güvenlik stratejilerinin ortaya çıkmasında yabancı korkusu etkili olmuştur. Yeni kentselleşmede düşman kent içinde aranırken, geleneksel olan kentte zaten düşman dışarıda konumlanmıştır. Bu durum bireylerin sitelerde benzer kaygıları yaşamadığı kimseler için “öteki” tanımlamasını yapmasına neden olmaktadır (Şahin, 2019: 754). Güvenli alanlar, yalnızca fiziksel korunma ihtiyacının değil, aynı zamanda iç grubun kendisini farklı ve “öteki” olarak kodlanan gruplardan ayırıştırma arzusunun bir sonucudur. Bu bağlamda kentsel mekân, farklılıkların müzakere edildiği bir alan olmaktan uzaklaşmakta; yabancılık, kültürel çeşitliliğin doğal bir unsuru olarak değil, düzeni tehdit eden bir unsur olarak algılanmaktadır (Bauman 2001, 2016). Şahin (2019)’a göre kendilerinden farklı ve uzakta konumlanan yabancılarla temasın yok edilmesi hedeflenir. Bu konuya ilişkin inşa edilen sosyal yalıtım, yabancıyı tehdit olarak gördüğünden inşa edilir.

Bauman'a (2016) göre çağdaş siyasal söylemde göç ve mültecilik, etik ve insani bir sorumluluk alanı olmaktan çıkarılarak güvenlik, suç ve terör ekseninde yeniden çerçevenmektedir. Bu çerçeve, siyasal iktidarların korku ve tehdit söylemi üzerinden zenofobiyi yeniden üretmesine zemin hazırlamaktadır.

Devletlerin güvenlik ve göç politikaları da zenofobiyle beraber şekillenmektedir. Düzensiz göçlerin dünya genelinde artmasıyla beraber göç konusu politik bir hal almakta ve güvenlik sorunu şeklinde tezahür etmektedir. Bu tezahürler, güvenlik başlığı altında yasaklayıcı ve kısıtlayıcı bir şekle bürünmüştür. Zira düzensiz göç dalgaları sosyal ve siyasal alanlarda hem politikacıları hem ev sahibi toplumları güvenlik ve tehdit konularında içinden çıkılması zor bir duruma düşürmüştür (Canatan, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ZENOFOBİ ALGISI VE TÜRKİYE'DE ZENOFOBİ

2.1. Yerli ve Yabancı İlişkisi

Yabancıya çekilmiş olan sınır ve kategorik karşıtlık durumunun bir ürünü olarak yabancı toplumsal hayatın organik bir unsuru değildir. Bauman'a göre yabancı "aradalık" konumu ile nitelenen toplumsal hayatın ne tamamen içerisinde ne de tamamen dışarısında tanımlanarak hem toplumun korku duyulan hem de ihtiyaç duyulan nesnesi olarak değerlendirilen bir figürdür (Bauman, 1988: 7-9). Bu söz konusu konum ve işleve sahip olan yabancı, yerli olanın kendi bütünlüğünü anlamlandırmasını ve korumasını sağlar. Bunun sonucunda yabancı, yerlinin kimliğinin dış sınırlarını tanımlayan "kurucu öteki" olarak önem arz eder.

Ulus-devlet anlayışının hâkim olduğu dönemden itibaren ise bahsi geçen ilişkisel farklılık kurumsallaşarak daha belirgin bir pozisyona gelir. Turner'a göre eşitlik idealiyle anlaşılmaya daha eğilimli olan vatandaşlık meselesi, tabakalaşma aracı olarak kimin topluluğun içinde kimin dışında olacağına karar verici olarak değerlendirilir (Turner, 1993). Buna örnek olarak ise Avrupa'da sosyal olanaklara kısmen erişen vatandaş olmayan göçmenler, ulusal olan topluluktan dışlanmaya devam etmiştir (Soysal, 1995). Bu durumu Wimmer (2002: 992-993), ulus-devletin doğası gereği azınlıkları sürekli yeniden üretecek ve dışlama stratejileriyle ulusal kimlik inşasını yapacak olmasıyla açıklar.

Dışlama mekanizması vatandaşlık sınırlarını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda hiyerarşiyi temin eder; yabancıların "alt" pozisyonda olması yerli grubun "üstünlüğünü" pekiştirir ve bunu normalleştirir (Bauman, 1988: 12). Bu noktada yerli ve yabancı arasındaki ilişki, sıradan bir farklılıktan daha ziyade eşitsizliklerin yeniden üretim mekanizmasının görüldüğü tabakalaşmanın gerçekleştiği bir ilişki olarak değerlendirilir. Yabancıların hiyerarşide en alt tabakaya itilerek baskın olan

grubun ayrıcalıklı konumunun pekiştirildiği bu mekanizma, sosyal baskınlık yöneliminin işleyişi ile paralel bir şekilde görülmektedir.

Söylemsel hegemonya pratikleri yabancıların hiyerarşik pozisyonunu kalıcı hale getirir. Bu bağlamda “Oryantalizm” ile Doğu’nun Batı’ya kıyasla daha irrasyonel, geri pozisyonda, edilgen öteki olarak kurgulanması önemlidir. Said’e göre (1978) bu durum entelektüel bir gelenek olmasının yanısıra “bir güç ve üstünlük ilişkisidir.” Batıya göre Doğu; Batı’nın kültürel üstünlüğünü pekiştiren, “alçaltılmış ve saptırılmış” olarak kurgulanan bir haldedir. Batı’nın tekelinde olan yabancı temsili, kendini ifade etme kabiliyetine sahip olmayan ve başkası adına konuşturulan bir nesne şeklindedir. Yerli grubun üstünlüğünün doğal gözükmeye sebebi ise tek taraflı temsil gücünden kaynaklanır.

Güncel politikada korku ve güvenlik siyaseti ile birleşen tarihsel ve söylemsel yapı zenofobiyi pekiştirir. Bu konuda göçün etik bir mesele olmaktan çıkarılıp, suç, terör ve olağanüstü hâl söylemlerine dönüşmesi Bauman (2016: 15-17) tarafından siyasal iktidarların mültecilerin üzerinden korku-düşmanlık üretimi yapmasıyla açıklanır. Bu durumdan kaynaklı boğulmuş çocuklar ya da dikenli teller gibi trajik olaylar medya tarafından rutine dönüşür ve haber değeri taşımaz. Bu durumun en uç örneği Çelik’in (2019: 148-150) Bauman değerlendirmesinde, yabancıların insandıışı bir varlık haline dönüşmesine yönelik; mültecilerden “hamamböceği” veya “yılan” gibi metaforlar ile bahsedilmesi, dilsel açıdan sürecin işleyişine dair bir başka boyut sunar.

İnsandışılaştırma sadece linguistik bir indirgeme şeklinde görülmemeli aynı zamanda hiyerarşide alt basamakta yer alanın konumunu “doğallaştırma” pratiği olarak düşünülmelidir. Bauman’a göre (1988: 27-30) toplumun iş görmez, fazlalık ve tehlikeli olarak konumlandığı yabancı, toplumda “atık” kategorisine itilir. Sosyal baskınlık yönelimi çerçevesinde baskın grubun güdülerini tetikleyen söz konusu olan insandışılaştırma pratikleri; ayrıcalıkların korunduğu, hiyerarşinin devamlılığının sağlandığı, yabancıların düzenli olarak gözetimde tutulduğu bir durumu murad eder.

Özetle, kültürel farklılıklar ötesinde yerli-yabancı ilişkisi, modern toplumda hegemonik güç ilişkilerini düzenleyen ve yapısal eşitsizliklere yön veren başat bir mekanizmadır. Yabancı, toplumsal düzende “kurucu dışarı” durumunda olduğu çıkarımı, Bauman’ın “arada”lık kavramı, Turner’ın vatandaşlık çözümlemesi, Soysal’ın post-ulusal üyelik yorumu, Wimmer’in azınlık üretimi tezi, Said’in oryantalizm çözümlemesi ve Bauman’ın güncel korku analizleri ile yapılabilir. Korkulan, aynı zamanda pasifleştirilen bir figür olarak yabancı, yerli grubun hiyerarşik üstünlüğünü yeniden üretir; bahsi geçen yapı ise sosyal baskınlık yöneliminin zenofobiye tetiklediğine dair teorik çerçeve oluşmasında etkili olur.

2.2. Üniversitedeki Yerli ve Yabancı Öğrenciler

20. yüzyılın sonlarından itibaren dünya genelinde yükseköğretimde uluslararasılaşma stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Akademik iş birliği ve kültürel zenginlik sağlayan uluslararası dönüşüm, bir başka açıdan finansal sürdürülebilirliğin temel bir unsur olarak konumlandırılır (Knight ve De Witt, 2018). De Witt’e göre son yıllarda ekonomik motivasyonlarla daha çok gündemde olan uluslararasılaşma eğilimi; gerekçeler, programlar, uygulamalar ve sonuçların birbirleriyle iç içe geçmesi durumundan kaynaklı belirsizlik içinde değerlendirilir. Dünya çapında iş birliklerin, eğitim-öğretim faaliyetlerinin kıymetsiz hale gelmesi ve süreç içindeki rekabetin, özel zümreler için gelir kapısı olarak değerlendirilmesi bu durumun başlıca nedenidir (Altbach ve Knight, 2007: 290; De Wit, 2023: 15). Uluslararası yükseköğretim de günden güne daha serbest ticaret yapılan bir alan olmakta ve piyasa mantığı üniversitelerin üzerinde hâkim bir mevkide bulunmaktadır (Altbach ve Knight, 2007: 292). Bundan kaynaklı üniversitelerin uluslararası öğrenci statüsünde bulunan yabancı öğrencileri, çoğunlukla tam ücret ödeyen bireyler olarak üniversitelerin mali dengesinin sağlanmasında kayda değer bir işleve sahiptir (Altbach ve Knight, 2007: 293).

Türkiye bağlamında yükseköğretimde yer alan uluslararası öğrenci oranındaki artış, “hizmet ihracatı” söylemiyle ilişkilendirilerek

değerlendirilmektedir. Bugün 300 bini aşkın uluslararası öğrencinin eğitim aldığı ülkemizde bu sayı 2000 yılında yalnızca 18 bin dolayındaydı. Bu istatistik Türkiye'yi en fazla uluslararası öğrenciye sahip dünyada 7. ülke konumuna getirmiştir (Taşçı, Kızılkaya, 2025: 20). Bu artış eğilimi, yalnızca kültürel çeşitlilik veya akademik çeşitlilikle değil daha çok Türkiye'nin yükseköğretim alanında küresel çapta rekabet gücünü artırma çabası ile de izah edilebilir. (Özoğlu vd., 2015: 225). Türkiye'nin tercih edilmesinde öne çıkan başlıca avantajlar coğrafi yakınlık ve kültürel/dini bağlar olarak sıralanabilir ancak bu avantajlar uzun vadeli ve kurumsallaşmış politikalarla desteklenmediği takdirde ortadan kalkar (Özoğlu vd., 2015: 225, Ghanbarlou, 2019: 83, 90). Yapısal problemler olarak da öğrenci seçim süreçleri esnasında şeffaflık sağlanmayan durumlar, standartlaşmış uygulamaların eksikliği ve koordinasyon eksikliği uluslararasılaşma önünde engel olmaktadır (Yabanova ve Özerbaş, 2020).

Göç politikaları ve toplumsal aidiyet meselesi ile doğrudan ilişkili olan uluslararası öğrencilerin statüsü sadece yükseköğretim içinde bir mesele olarak görülmemelidir. Lewis ve Lüküslü'ye göre (2024: 10) Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin konumu; bireysel hareketlilik ve dolaşımın üzerinde duran mobilite açısından, sosyal haklar ve vatandaşlık yükümlülüklerini vurgulayan göç perspektifinden şekillenmektedir. Türkiye'de öğrencilerin geçici "misafir" ve "potansiyel göçmen" şeklinde iki farklı şekilde algılanması, Lewis ve Lüküslü'nün bahsettiği uluslararası öğrencilerin konumlandırılması meselesinden kaynaklanır.

Öğrencilerin ikili pozisyonu konusundaki bu durum onların eşikte "arada" bir yerde konumlandırılmasını göstermektedir (Rutherford ve Pickup, 2015). Vatandaş olmak için yapılan başvurularda eğitim vizesine sahip olmaları ikamet şartını sağlamamakta ve geçicilik statüsü hukuki olarak pekişmektedir (Lewis ve Lüküslü, 2024: 10). Geçicilik odaklı politikaların sınırlılığına ilişkin Lewis ve Lüküslü, Suriyeli öğrenci sayısındaki artışla hukuki çerçevenin pratikte aşıldığını belirtir. Zira 2013-2023 yılları arasında birkaç bin dolaylarında olan Suriyeli öğrenci sayısı 58.213'e ulaşarak uluslararası öğrenci popülasyonunun beşte birini oluşturur (2024: 3). İtici faktörler (push factors) olarak adlandırılacak iç savaş,

siyasi baskı ve ekonomik hezeyan büyük çoğunluğu Suriyeli olan uluslararası öğrencileri Türkiye'ye çekmiş ve üniversite kampüsleri göç politikaları ve toplumsal söylemlerle ilişkili mekanlar haline dönüşmüştür.

Uluslararası öğrencilerin varlığı üniversitelerdeki ekonomik ve demografik aktör olmasıyla kısıtlı olmayıp günlük yaşamda sosyal gerilimlerin de öznesi olarak değerlendirilmelidir. Acar'a göre (2016: 9) dil yeterliliği, uyum sorunları ve gruplaşma eğilimi gibi durumlar akademisyenlerin bu öğrencilerde görmüş olduğu zorluklardır. Buna karşın uluslararası öğrencilerin sınıfa katkı vermesi akademisyenlerce takdir edilmiştir. Bu bağlamda, uluslararası öğrenciler her ne kadar akademik ortamı daha dinamik hale getirmekte katkı sağlasa da diğer bir taraftan sosyal ağlar içinde yeni ayrışmalar yaşanmasına etki ederler.

Benzer bulgular uluslararası literatürde de gözlemlenmiş olup Brown ve Jones (2013) tarafından İngiltere'de yapılan çalışmalar ışığında çoğu sözlü saldırı olmak üzere uluslararası öğrencilerin üçte birinin ırkçılığa maruz kaldığı gözlemlenmektedir. ABD'de yapılan çalışmalarda uluslararası öğrencilerin kültürel farklılık sebebiyle ayrımcılığa uğradığı bir durum gözlenmiş ve bu tip ayrımcılık literatürde "neo-racism" (yeni ırkçılık) şeklinde yer bulmuştur (Lee ve Rice, 2007). Bu deneyimlerden yola çıkarak uluslararası öğrenciler, eğitim bağlamının dışında toplumsal dışlanma süreçlerinin öznesi olarak değerlendirilir. Türkiye'de Suriyeli öğrenciler kampüsün içiyle sınırlı kalmayıp toplum geneline yayılan anti-göçmen retoriğinin odak noktasında yer alır (Lewis ve Lüküslü, 2024: 3) ve üniversiteler zenofobik tutumların da yaşandığı mekanlara dönüşebilir.

Sosyal psikoloji alanındaki kuramsal çalışmalar, üniversitelerde öğrenim gören yerli ve yabancı öğrencilerin ilişkisinin daha net biçimde incelenmesine katkıda bulunur. Bütünleşik tehdit kuramının alt boyutları olan sembolik tehditler, ekonomik rekabete dayalı gerçek tehdit ve grup ayrımcılığı zenofobik eğilimlerin artmasında pay sahibidir. Gruplar arası ilişkilerin ve ayrışmaların dinamiği açısından sosyal kimlik kuramı belirleyici olup; yabancı öğrencilere yönelik önyargıların güçlenmesi durumu ve hiyerarşik toplumsal düzenin garanti altına alınması sosyal baskınlık yönelimi açısından bakıldığında daha anlaşılır duruma

gelmektedir. Dolayısıyla üniversiteler sadece bilgi üretimi sağlayan mekanlar olarak değil, aynı zamanda toplumsal hiyerarşinin yeniden üretildiği mekanlar olarak görülmektedir. Üniversite bağlamında yerli öğrencilerin ayrıcalıklarını sürdürme yöneliminde olmaları ve yabancı öğrencilerin “geçici misafir” olarak kodlanması bu mekânın eşitsizlikleri meşrulaştıran bir yöne gitmesine sebep olabilir. Sosyal baskınlık yönelimi perspektifinden bakıldığında baskın grup olan yerli öğrenci, üstünlüğünü zenofobik pratiklerle birlikte sürdürebilir.

2.3. Uluslararası Öğrenciler

Uluslararası öğrencilerin Türkiye’deki dağılımına bakıldığında (2022-2024) %46,11’inin Marmara Bölgesi’nde olduğu görülmektedir. Bölgenin İstanbul başta olmak üzere büyükşehirlerden oluşması ve bu büyükşehirlerdeki toplam üniversite sayılarının fazla olmasının yanında öğrencilere yönelik sosyal ve kültürel imkân çeşitliliğinin varlığı sebebiyle daha fazla tercih ediliyor olmasıyla izah edilebilir. İstanbul bölgedeki tüm illerin %76,58’i ile bölgedeki her 4 uluslararası öğrenciden 3’ünün okuduğu bir şehirdir. İstanbul’da 61 üniversitenin varlığı bu oranı anlamayı kolaylaştırmaktadır. Uluslararası öğrencilerin dağılımında İç Anadolu Bölgesi ise %19,02 ile ikinci sırada bulunmaktadır. Bölge içinde Ankara, Eskişehir ve Konya’nın uluslararası öğrencilerin tercih ettiği ilk üç şehirden biri olduğu görülmektedir (Taşçı, Kızılkaya, 2025: 57-72).

Uluslararası eğitim ve uluslararası öğrenciler konusu hem küresel pazarda ülke ekonomilerine katkısı hem de öğrencilerin gittikleri ülkenin eğitim sistemine ve ev sahibi toplumun kültürel dokusuna uyum sağlaması bakımından sosyal bilimlerde geniş bir inceleme alanı haline gelmektedir. Uluslararası öğrencilerin entegrasyonu Batı için ülke ekonomisine ve uluslararası bilgi üretimine katkı, ülke gelişmişliği ile okulun dünya sıralamasındaki yeri gibi faydacı bir anlayış temelinde şekillenirken Türkiye için bu durum daha farklı değerlendirilmektedir. Uluslararası eğitim hiç kuşkusuz Türkiye için de ekonomik bir katkıdır ancak uluslararası öğrencilerin Türkiye’de buldukları süre boyunca kurdukları insani bağın eğitim

bitiminde kendi ülkelerine döndükten sonra da devam etmesi, bu öğrenciler aracılığıyla ülkelerarası etkili ilişkilerin sürdürülebilmesi bakımından önemsenmektedir.

Amerika ve Avrupa'daki üniversitelerin uluslararasılaşmasında devlet, üniversite ve sivil toplumun etkin rolü birlikte görülürken Türkiye'de daha çok sivil alanın aktif rol üstlendiği belirtilmektedir. Bu konuda Konya'da yapılan bir çalışma (Ullah ve Alkın: 2019), uluslararası öğrencilerin ülke, şehir, üniversite ve kültür uyumu konusunda uluslararası öğrenci derneklerinin etkin rolüne vurgu yapmıştır. Çalışmaya göre kamu kurumlarının yürüttüğü politikalar, resmi düzlemde kalmakta uluslararası öğrencilerin kent ve üniversite hayatına uyumuna etki etmemektedir (2019: 120). Söz konusu uluslararası öğrenci derneklerinin faaliyetleri öğrencileri şehre adım attıkları anda karşılaması, ikamet yerlerine yerleştirmesi ve bu konudaki resmi işlemlerde yardımcı olması, sosyal çevre ediminde ve akademik eğitim sürecinde desteklemesi, mezuniyet sürecinde ve mezuniyet sonrası etkileşimi sürdürmesi olarak vurgulanmıştır. Şehre, eğitime ve kültüre uyumda en önemli sorun olan dil yeterliğini sağlama konusunda verilen ücretsiz Türkçe kursları, maddi imkânı yetersiz olan öğrencilere sağlanan burslar, sosyal bağları güçlendirmek ve güven kazandırmak amacıyla buldukları ülke, şehir ve toplumu tanıtan kültürel faaliyetler aracılığıyla uluslararası öğrenciler ile ev sahibi toplum arasındaki boşluğun kapatılmasının amaçlandığı belirtilmiştir (2019: 113-136).

Uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmesinde öne çıkan başlıca sebepler coğrafi yakınlık ile ortak kültürel ve dini bağların varlığıdır. Buna karşın farklı coğrafya, din ve kültürden gelen öğrencilerin de eğitim standartlarını yüksek bulması bakımından tercih ettiği bir ülke konumundadır. Bu bağlamda Asya, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtalarından 51 ülkeden, lisans ve lisansüstü eğitim görmek amacıyla Türkiye'ye gelen 160 uluslararası öğrencinin görüşlerine yer verilen bir çalışmada (Sadeed, 2019: 99), öğrencilerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde en çok karşılaştığı sorunun dil olduğu (%59) tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%53) kendi ülkeleri ile Türkiye arasındaki en büyük farkın "yaşam tarzı farklılığı" olduğunu belirtmesine karşın; Türkiye'de yaşadığımız sürede ülke

kültürüne alıştınız mı sorusuna %62'lik bir oranda "evet" cevabını vermesi olumlu bir sonuçtur (2019: 100). Uluslararası öğrenciler Türkiye'de aldıkları üniversite eğitiminden oldukça memnun olduklarını (%73,4) ancak Türkiye ile kendi ülkelerindeki eğitim sistemi arasındaki farkları; sınav metodu (%41), hoca-öğrenci ilişkisi (%29,5), ders işleme metodu (%26,9) olarak belirtmiştir (2019: 101). Araştırmada çoğunlukla Afrika kıtasından gelen öğrencilerin dini ve mezhepsel açıdan farklılık hissettiği ancak bu değişiklikten kaynaklı bir sorun yaşamadığı belirtilmiştir (2019: 102). Uluslararası öğrencilerin sosyalleşme konusunda zorlandığı (%67), Türk veya yabancıların kendilerine davranışlarından genel olarak memnun olduğu (%87,3), geleneksel kıyafetlerini giydiğinde sorun yaşamadığı (%74,8) da tespit edilen hususlar arasındadır (2019: 104,106). Araştırmanın en dikkat çekici sonucu ise öğrencilerin yarısının mezun olduktan sonra Türkiye'de kalmayı düşündüğü diğer yarısının ise kalmayı düşünmediği verisi olmuştur (2019: 108). Veriler doğrultusunda araştırmacılar, uluslararası öğrencilerin karşısındaki en büyük engelin dil olduğunu, dil öğrenmeden ev sahibi ülkenin kültür ve yaşam tarzına uyum sağlanamayacağını, eğitim sürecinde başarılı olamayacağını belirtmiş; lisans düzeyindeki uluslararası öğrencilerin üniversite ve yurt ortamlarında Türk öğrenciler ile etkileşiminin artırılmasını, yabancı öğrenciler ile ilgilenen üniversite ofis çalışanlarının yabancı dil bilmesini, Türk öğrencilerin de katılımı ile kültürel faaliyetlerin artırılmasını önermiştir.

Türkiye'de uluslararası öğrencilerin uyum deneyimlerini ampirik bir zeminde ortaya koyan başka bir çalışma (Yardım, vd., 2018), Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin üniversite ve kent yaşamına uyum süreçlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda uluslararası öğrencilerin akademik sistem, sosyal ilişkiler, kültürel farklılıklar ve dil engelleri gibi alanlarda çeşitli uyum sorunları yaşadıkları ortaya konulmuştur. Bulgular, üniversiteler bünyesinde sunulan oryantasyon programları, danışmanlık hizmetleri ve uluslararası öğrenci ofisleri gibi akademik ve sosyal destek mekanizmalarının uyum sürecini anlamlı biçimde kolaylaştırdığını göstermektedir. Çalışma, uluslararası öğrencilerin yalnızca akademik değil, aynı zamanda kent yaşamına katılım düzeylerinin de

uyum sürecinde belirleyici olduğunu vurgulayarak, üniversite yönetimleri ve politika yapıcılar için uyum politikalarının güçlendirilmesi, hizmet kapasitesinin artırılması ve uluslararası öğrencilerin yaşam kalitesini yükseltecek uygulamaların yaygınlaştırılması yönünde önemli çıkarımlarda bulunmuştur. Uluslararası öğrencilerin üniversite ve kent yaşamına uyum süreçlerini ele alan çalışmalar, zenofobi literatürü açısından önemli bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Yardım'ın (vd., 2018) araştırmasında vurgulanan akademik, sosyal ve kültürel uyum düzeyi; gruplar arası temasın niteliğiyle doğrudan ilişkilidir ve bu temasın artması, yabancılara yönelik olumsuz tutumların azalmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Zenofobi literatüründe öne çıkan temas ve tehdit yaklaşımlarıyla paralel biçimde, uluslararası öğrencilerin yerel toplumla kurduğu düzenli ve olumlu etkileşimler, yabancı düşmanlığı algısının zayıflamasına katkı sağlayan koruyucu bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Toparlanacak olursa uluslararası öğrencilerin deneyimleri; toplumsal hiyerarşi, küresel piyasa mantığı, göç politikaları kesişiminde şekillenir. Bu çok boyutlu deneyimler sadece ekonomik kaynak veya kültürel çeşitlilik gibi unsurlara indirgenmeden incelenmelidir. Türkiye’de niceliksel olarak uluslararasılaşmadaki artışa bakıldığında bu öğrencilerin aynı zamanda tüketici konumunda olması, rekabet düşüncesinin de etkisiyle zenofobik tutumların hedefi olarak düşünölmelerine sebep olabilir. Bu öğrencilerin “eşiktelik” konumuna sıkışarak bir yandan kültürel tehdit algılarının bir yandan ekonomik rekabetin öznesi haline gelmelerinden kaynaklı olarak üniversitelerde yerli ve yabancı öğrenci ilişkileri, sadece eğitim, kültür ilişkisi değil önyargı, korku ve ayrımcılığın yeniden üretildiği ilişkiler olabilir.

2.4. Türkiye’de Zenofobi

2011 sonrasında iç savaş nedeniyle hayati tehlike yaşanan Suriyelilerin kitlesel göçüyle birlikte Türkiye; göç ve zenofobi çalışmaları açısından önemli bir saha haline gelmiştir. Bu noktada Erdoğan’ın (2014) krizin başlarında birçok riskin

bulunmasına rağmen yaptığı çalışma, Türk toplumunda Suriyeli göçmenlerin olağanüstü yüksek toplumsal kabülle karşılandığını ancak bu durumun sınırlarda olduğunu ve sürdürülebilirliğinin kolay olmayacağını ortaya koymuştur (Ekici, 2019: 700). Bu araştırmada (Erdoğan, 2014) Suriyelilerin toplum tarafından ekonomik bir yük olarak görüldüğü ve toplumun vatandaşlık meselesine çok katı bir tutumla baktığı belirtilmiştir (Ekici, 2019: 700). Suriye’den ülkemize gelen yoğun göç dalgasında; sınır komşusu olması, ortak tarihi ve kültürel geçmişi, İslam açısından güçlü din bağı kurmasının yanı sıra Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası ile Suriyeli göçmenleri kendi evlerine davet etmesi ve “misafir” statüsüyle konumlandırması (Karakaya, 2020) da etkili olmuştur. Fakat başlangıçta toplumsal olarak olumlu şekilde karşılanan göçmenlere bakış, belki de statünün misafir olarak adlandırılmasından kaynaklı zaman geçtikçe menfi bir tutuma dönüşmeye başlamış, Türk toplumunun bir kesimi tarafından artık misafir olarak ağırlamak istemedikleri bir yük olarak algılanmıştır. Dolayısıyla zenofobi zaman geçtikçe su yüzüne çıkmış ve Türk toplumu arasında yalnızca Suriyelilerden ibaret kalmayıp genel olarak göçmenlere karşı olumsuz bir bakış açısına dönüşmüştür (Kaldık, 2021).

Yabancıların ev sahibi ülkeye geldikten sonra kendi kültürlerini koruma ve idame ettirme istekleri yabancıların gittikleri topluma entegre olma sürecini uzatmasıyla beraber (Ekici ve Tuncel, 2015) yerli toplumda kendi kültürlerinin eriyip gideceği endişesi zenofobiyi beslemektedir. Suriyeli nüfusun daha yoğun göç ettiği ve yerleştiği bazı bölgelerde Suriyeli göçmenlerin doğum oranlarının daha yüksek olduğu düşüncesinin getirdiği endişeyle beraber Türkiye’deki demografik yapının bozulup Suriye’nin demografik yapısına benzeyeceğine dair korku da zenofobinin artışını etkilemektedir (Kaldık, 2021). İstanbul (İstanbul 2020), Kahramanmaraş (Güzel, 2021) ve Gaziantep’te (Kesen Kurçak, 2023) yürütülen Suriyelilere yönelik tutum araştırmaları birlikte değerlendirildiğinde, şehirlerin sosyodemografik yapısı ve mülteci yoğunluğu nedeniyle tutumların belirgin biçimde farklılaştığı görülmektedir. İstanbul’da yapılan çalışmalarda, geniş ve heterojen nüfus yapısı ile temas fırsatlarının çeşitliliği tutumları daha orta düzeyde

ve kısmen nötr-olumlu bir çizgiye taşırken, Kahramanmaraş örneğinde tutumların daha mesafeli, özellikle ekonomik rekabet ve kamusal kaynak paylaşımı konularında daha olumsuz eğilim gösterdiği görülmüştür. Gaziantep araştırmasında ise yüksek Suriyeli nüfus oranı ve günlük yaşamda zorunlu temasın yoğunluğu nedeniyle hem uyumun arttığı alanlar (ticaret, sosyal çevre) hem de gerilim noktalarının (kentsel hizmetler, iş piyasası) birlikte var olduğu, tutumların iki uç arasında daha keskin dağıldığı saptanmıştır. Bu üç il karşılaştırıldığında, Suriyeli mültecilere yönelik algıların yalnızca bireysel özelliklerden değil, şehirlerin demografik yapısı, temas biçimleri, ekonomik koşulları ve mülteci yoğunluğu gibi bağlamsal faktörlerden güçlü biçimde etkilendiği görülmektedir.

Mardin, Batman, Malatya, Hatay, Gaziantep ve İstanbul illerinde yapılan başka bir araştırmaya göre (Padır, 2019), Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik yabancı düşmanlığını açıklamada algılanan tehdit türlerinin (gerçek ve sembolik tehdit) ve sosyal temasın rolünü incelemiştir. Çalışma, mültecilere ilişkin tutumların yalnızca demografik özelliklerle değil, bireylerin tehdit algıları ve temas deneyimleriyle şekillendiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Araştırma sonuçları, algılanan tehdit düzeyi arttıkça zenofobi eğiliminin yükseldiğini; buna karşılık sosyal temasın artmasıyla yabancı düşmanlığının azaldığını ortaya koymuştur. Mültecilere yönelik toplumsal uyum politikalarında temasın güçlendirilmesi ve tehdit algısını azaltan stratejilerin etkili olabileceğine işaret edilmiştir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de giderek artan toplumsal görünürlüğü karşısında üniversite öğrencilerinin tutumlarını inceleyerek gençlerin bu dönüşüme nasıl tepki verdiğiine ilişkin önemli veriler sunan Sönmez ve Gür’e ait çalışma (2017), gençlerin algı ve değerlendirmelerinin toplumsal uyum, birlikte yaşam ve göç politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir role sahip olduğunu ortaya koymasından önemlidir. Türkiye’de gençlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik yabancı düşmanlığı (zenofobi) tutumlarını ve bu tutum üzerinde etkili olabilecek sosyodemografik faktörleri inceleyen başka bir çalışma (Öztürk, 2020), göç olgusunun toplumsal hayatı derinden etkilediği bir dönemde, genç nüfusun

tutumlarını anlamının; toplumsal uyum, hoşgörü politikaları ve entegrasyon stratejileri açısından kritik bilgiler sağladığını göstermektedir. Araştırma sonucunda, sosyodemografik değişkenlerin özellikle cinsiyet, ikamet edilen bölge ve sosyoekonomik yapının zenofobi eğilimlerinde anlamlı farklar oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu durum yabancı düşmanlığı algısının sadece bireysel ve psikolojik değil, toplumsal ve yapısal değişkenlerle de şekillendiğini göstermektedir.

Günümüze daha yakın çalışmalarda zenofobik düşünce ve tutumların artış eğiliminde olduğunu belirtmek gerekir. Eriçok ve Mavi'nin (2024: 33, 57) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirmiş olduğu çalışma genel anlamda daha baskın bir yabancı düşmanlığının varlığına işaret etmektedir. Üstün (2025: 856) bu durumu; sınırların daha güvenli olması gerektiği (%84), göçün kontrolsüz olarak değerlendirildiği (%79,3) ve işlerinin göçmenler tarafından ellerinden alındığı (%86,6) gibi bulgularla açıklamaktadır. Yalnızca öğrenciler ya da genel kamuoyunun düşüncesiyle sınırlandırılmaksızın bu tutum ve davranışlar göçmenlerle temas halindeki meslek ve kuruluşlarca da gözlenebilmektedir. Tosunöz ve Çopur'un çalışması (2024: 8) hemşirelerle gerçekleştirilmiş ve hemşirelerin yabancı düşmanlığı düzeyinin ortalamanın üzerinde olduğunu ortaya koymuştur. Yoğun mülteci nüfusun yaşadığı illerdeki sağlık çalışanları ile gerçekleştirilen başka bir çalışmada (Daşlı ve Şimşek, 2025: 400, 405) sağlık çalışanlarının yabancı düşmanlığı seviyesi 66 puan üzerinden ortalama 52,8 puanla çok yüksek bulunmuştur.

Uluslararası göç olgusu, entegrasyon, uyum ve sosyal bütünleşme gibi olumlu kavramlarla birlikte, yabancı düşmanlığı gibi olumsuz tutum ve eğilimlerin de giderek daha görünür hâle gelmesine neden olmuş; bu durum yalnızca ulusal değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde kapsamlı biçimde tartışılan bir meseleye dönüşmüştür (Özmete vd., 2018: 194). Erken dönem araştırmalar, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumu tarafından yüksek düzeyde toplumsal kabulle karşılandığını ancak bu kabulün kırılğan ve sürdürülebilirliği sınırlı bir yapı arz ettiğini ortaya koyarken, daha güncel çalışmalar bu eğilimin tersine döndüğünü ve

zenofobik tutumların belirgin biçimde artış gösterdiğini göstermektedir. Üniversite öğrencileri, genel kamuoyu ve göçmenlerle doğrudan temas hâlindeki meslek grupları üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar, göçün güvenlik, ekonomi ve istihdam bağlamında tehdit olarak algılandığını ve bu algının yabancı düşmanlığını beslediğini ortaya koymaktadır. Buna göre yabancı düşmanlığı yalnızca bireysel önyargılarla sınırlı olmayan, yapısal, toplumsal ve kurumsal boyutları bulunan çok katmanlı bir olgudur ve entegrasyon politikalarının bu gerçeklik göz önünde bulundurularak ele alınması gerekir.

2.5. Dünyada Zenofobi

ABD, ırkçı göçmenlik politikalarının ve yabancı düşmanlığının geliştiği ilk ülkelerden biri olup, 1803 yılında siyahî göçmenlere ve 1882 yılında Çinlilere yönelik yasaklayıcı yasal düzenlemeler yapmıştır (Kaldık, 2021: 77). Ayrıca ABD; Afrikalılar, Kızılderililer, Meksikalılar, Müslümanlar ve Asyalılar gibi bazı halkları tehdit olarak görmüş ve göçmenlik politikalarını bu yönde inşa etmiştir (Lee, 2020: 12'den akt. Kaldık, 2021: 77). Yakın dönemde Meksika sınırına duvar örülmesi önerisi, homojen, saf ve temiz olduğu varsayılan Amerikan yaşam tarzının ve kültürünün "kirletilmesinin" ve "bozulmasının" önüne geçilmesi beklentisiyle ilgili psikolojik sınır çekme girişimi olarak değerlendirilmiştir (Saraçlı, 2021).

Batı Avrupa, 1960'lı yıllarda başlayan yoğun göç akımına maruz kalmıştır (Saraçlı, 2021). Göçmenlerin kalıcı hale gelmesi üzerine, Avrupalı devletler göç politikalarında kısıtlayıcı ve sınırlayıcı önlemler geliştirmiştir (Canatan, 2013; Saraçlı, 2021). Avrupaya yapılan ilk işçi göçlerinin akabinde 1970'li yıllara gelindiğinde bu göç ve göçmenlere karşı tepkiler toplumsal açıdan git gide açığa çıkmaya başlamış ve bunu takip eden yıllarda radikal sağ ve faşist partiler yerlerini almaya başlamıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla beraber göçmenlerin aleyhine tutumlar yükselişe geçmiş ve şiddete dayalı kundaklama ve benzeri saldırılar göçmenlerin yaşadıkları alanlara yapılmaya başlanmıştır. (Canatan, 2013; Saraçlı,

2021). 1980'li yıllarla birlikte zenofobi, Batı Avrupa'nın gündemine biyolojik ırkçılıktan farklı olarak kültürel ırkçılık formunda girmiştir (Saraçlı, 2021).

Özellikle ekonomik darboğazların yaşandığı zamanlarda zenofobik tutumların Batı Avrupa kesiminde yükseldiği görülmüştür. Zira ekonominin zorlandığı zamanlarda göçmenler “yerlilerin” istihdam olanaklarını ellerinden almış, göçmenleri alan devletler toplumlarının işlerini ellerinden almış, halihazırda düşük olan satın alma gücünün yerlilere daha fazla yansıtılmış olduğu tehdidi ortaya çıkmıştır (Ergil, 2015; Saraçlı, 2021.). Örneğin, Avrupa’da özellikle düşük eğitim ve yetenek gerektirmeyen alanlarda istihdam bulan Polonyalı göçmenler ("Polonyalı muslukçular" söylemiyle anılanlar), yerli emek işçisi kesimlerin tepkisini çekmiştir (Saraçlı, 2021.).

Avrupa Sosyal Araştırma verileri, Avrupalı insanların yoksul ülkelere gelen göçmenlere karşı birkaç puan daha fazla olumsuz bir tavır sergilediğini göstermektedir (%14 olumsuz tutum ve %36 daha fazla hoşgörüsüzlük) (Canatan, 2013). Yoksul ülkelere gelen göçmenlere en olumsuz yaklaşım sergileyen ülkeler arasında Yunanistan, Portekiz, İspanya ve Fransa dikkat çekmektedir (Canatan, 2013). Ayrıca günümüzde göçmenleri hedef alan aşırı sağ görüşlü popülist siyasi oluşumların giderek güç kazanması, yabancı düşmanlığının Avrupa’da güçlendiğinin başka bir göstergesidir (Saraçlı, 2021.).

Birbirinden farklı sosyal olgulara eklemlenmiş bir şekilde insan hayatına dahil olan zenofobi, sosyal olguların sebep olduğu kritik bir sonuç olarak kendini göstermektedir. Zira zenofobi dünyada artan göç hareketliliğiyle beraber yerini edinmiş ve kimlik tartışmalarıyla bir çerçeveye girmiştir. Kimlik ikileminden doğan tehdit algısı ve korkularla güvenlik sahasına adımını atmıştır. Zenofobinin göç temelli birçok sebebinin olduğu, yabancılara yönelik “biz” ve “onlar” ayrımının ev sahibi toplumun algısını olumsuz şekilde etkilediği görülmüştür. Dünya genelinde karşılık bulan zenofobi, yabancılara ayrımcılığa uğramalarına ve dışlanmalarına, dolayısıyla yalnızlaşmalarına yol açmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Öğrencilerin zenofobik tutumlarını ölçmek, karşılaştırmak ve ilişkilendirmek için nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş, tez saha araştırması ve istatistiksel verilerle desteklenmiştir.

3.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ), Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ) ve İstanbul Üniversitesi'ndeki (İÜ) Türk uyruklu üniversite öğrencileri; araştırmanın örneklemini ise bu üç üniversiteden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş 475 Türk uyruklu öğrenci oluşturmaktadır.

Nicel araştırmalarda t-testi, ANOVA, korelasyon gibi parametrik analizlerin uygulanabilmesi için yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşılması ve dağılım varsayımlarının sağlanması gerekmektedir. Literatürde, grup başına en az 30 katılımcının istatistiksel güç açısından yeterli olduğu, toplam örneklem büyüklüğünün 300 ve üzerinde olmasının ise sonuçların güvenilirliği ve genellenebilirliğini artırdığı belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013; Kline, 2016). Bu doğrultuda, farklı üniversitelerden seçilen 475 kişilik örneklemin gerçekleştirilen analizler için yeterli olduğu ve araştırmanın iç geçerliğini desteklediği değerlendirilmektedir.

Evreni temsil etmeyi amaçlayan nicel anket çalışmalarında, %95 güven düzeyi ve $\pm\%5$ örnekleme hatası esas alındığında, evren büyüklüğü 100.000 ve üzerinde olan durumlar için gerekli örneklem büyüklüğünün yaklaşık 384 kişi olduğu belirtilmektedir (Cochran, 1977). Bu doğrultuda araştırmanın katılımcı grubu 475 kişi olarak belirlense de Ankara, Konya, İstanbul illerindeki üç

üniversiteden kolayda örnekleme yöntemi ile seçildiği için araştırma örnekleme, evreni genellemez.

Uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki dağılımına bakıldığında; İstanbul, Ankara, Eskişehir ve Konya'nın uluslararası öğrencilerin en çok tercih ettiği şehirler olduğu görülmektedir (Taşçı, Kızılkaya, 2025: 57-72). Bu doğrultuda Yabancı öğrencilerin illere göre dağılımı ve yerli öğrenciler ile yoğun etkileşimi düşünüldüğünde araştırma sahası için İstanbul, Konya ve Ankara illerinden üç farklı üniversite seçilmiştir.

Şubat 2025 ile Nisan 2025 tarihleri arasında yürütülen saha çalışmasında katılımcıların cinsiyet dengesine dikkat edilmiş, Sosyal ve Beşerî Bilimler, Siyasal Bilgiler, İlahiyat, Hukuk, Edebiyat ve Eğitim Fakültesi öğrencileri ile yüz yüze görüşülmüştür.

3.3.Araştırmanın Değişkenleri

- i. Araştırmanın bağımlı değişkeni; yabancı düşmanlığı.
- ii. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; cinsiyet, eğitim, yaş, şehir, üniversite, din ve gelir düzeyi gibi demografik bilgiler. Ayrıca rekabet ve kazanım düşünceleri ile sosyokültürel özelliklerin üstün görülüp görülmediği ile ilgili bağımsız sorular.

Sosyal baskınlık yönelimi, araştırmaya kontrol değişkeni (kovaryant) olarak dahil edilmiştir.

3.4.Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı kadın öğrencilere göre daha yüksektir.

H₂: Lisan öğrencilerinin yabancı düşmanlığı algısı lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksektir.

H3: Kendi sosyokültürel özelliklerini yani kendi dilini, dinini, kültürünü ve yaşam tarzını üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı yüksektir.

H4: Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı da artmaktadır.

H5: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H6: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı yaşadığı/egitim gördüğü şehre göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı eğitim gördüğü üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H8: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı dini inanç düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Ankara, Konya ve İstanbul'daki 475 üniversite öğrencisine daha önce geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış, Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ) ve Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇) uygulanmıştır. Bu ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri kendi araştırmamızın veri seti kullanılarak tekrar kontrol edilmiş ve raporlanmıştır. Ayrıca katılımcılara demografik özelliklerin ve sosyokültürel değişkenler üzerinden üstünlük düşüncesinin sorulduğu anket formu uygulanmıştır. Aşağıda ölçekler hakkında bilgiler verilmiştir.

3.5.1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ)

Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ) için; Bozdağ ve Kocatürk (2017), Özmete, Yıldırım ve Duru (2018) ve Özkan, Doğruer ve Uzun (2023) çalışmaları incelenmiştir. Uyarlama ve geliştirme yöntemleriyle ölçeğin geçerlik ve

güvenirliğini test ederek olumlu sonuçlar alan bu çalışmalar, Suriyelilere ve göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığını ve bireylerin daha genel zenofobik eğilimlerini ölçmeyi hedeflemiştir. Toplumun yabancılara ilişkin düşünce, tutum ve davranışlarının belirlenmesine ve bunların sosyal yaşama etkisinin ortaya konmasına ihtiyaç olduğuna dikkat çekmesi (Özmete vd., 2018: 194) ve bu araştırmanın üniversite öğrencilerinin yabancı öğrencilere karşı zenofobik tutumlarını ölçmeyi hedeflemesi bakımından Özmete ve arkadaşlarının uyarladığı YDÖ'nin (2018) kullanılması tercih edilmiştir. YDÖ'nin, yabancı düşmanlığını belirlemek için ulusal düzeyde uygulanabilir kısa bir ölçek (Özmete vd., 2018: 205) olması bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Kees Van Der Veer, Reidar Ommundsen, Oksana Yakushko ve Laurens Higler tarafından 2011 yılında geliştirilen Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği (YDÖ); Emine Özmete, Halime Yıldırım ve Serdarhan Duru tarafından 2018 yılında Türkçeye uyarlanarak “*Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*” adıyla yayınlanmıştır. Orijinal YDÖ 14 maddeden oluşmaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonrası Türkçe uyarlamasında YDÖ, 11 maddeden ve tek faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır (Özmete vd., 2018: 199-200). Son durumda 11 maddelik ölçeğin orijinal yapısı Türk kültüründe doğrulanmıştır (Özmete vd., 2018: 205). Üniversite öğrencilerine 11 maddelik YDÖ (2018) uygulanmış; anket formunda, ölçek maddelerinde geçen “göçmenler” ifadesi yerine “yabancılar” ifadesi kullanılmıştır.

3.5.2.Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇)

Sidanius ve arkadaşları tarafından 1994 yılında tek boyutlu olarak geliştirilen 16 maddelik Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'ni (SBYÖ), Karaçanta 2002 yılında Türkçeye uyarlamış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yaparak doktora tezinde kullanmıştır. Daha sonra Ho ve arkadaşları 2015 yılında iki faktörlü yapıya uygun yeni bir ölçek geliştirmiş ve bunu SBY₇ olarak isimlendirmiştir. SBYÖ'ni 2002'de Türkçeleştiren Karaçanta, 2017'de Hasta ile yaptığı başka bir

çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin iki faktörlü bir yapısının olduğunu hem yapısal hem de kuramsal olarak ortaya koymuştur (Hasta vd., 2021: 306-308).

Ho ve arkadaşlarının (2015) SBY'nin iki faktörlü yapısını ölçmek için geliştirdiği Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇), Kaynak, Malatyalı ve Hasta tarafından (2021) SBY-Baskınlık ve SBY-Eşitlik Karşıtı Olma olarak iki faktörlü şekilde Türkçeye uyarlanmıştır. Ancak Hasta ve arkadaşları, ölçeğin alt boyutlarının kuramsal açıdan birbirinden ayrılıp ayrılmadığının test edilmesi için yürüttüğü analizlerde iki faktörlü olarak ele alınan ölçeğin kriter değişkenleri bağlamında istikrarlı bir biçimde ayrılmadığını tespit etmiş ve SBY₇'nin ülkemizde tek faktörlü bir şekilde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini önermiştir (Hasta vd., 2021: 325).

Karaoğlu yaptığı faktör analizi sonucunda 2015 yılında ölçeği iki boyuta ayırmış, Sarıdağ da kendi çalışmasında (2022) Karaoğlu'nun sosyal baskınlık-baskınlık ve sosyal baskınlık-eşitlikçilik şeklinde yenilediği iki alt boyutu olan versiyonu kullanmıştır (Sarıdağ, 2022: 38).

Araştırmamızda, Hasta ve arkadaşlarının (2021) iki faktörlü olarak Türkçe'ye uyarladığı Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇), tek faktörlü olarak kullanılmıştır. 8'i ters madde, 8'i düz madde olmak üzere toplam 16 maddeden oluşan ölçek, toplam puanı hesaplanarak analizlere kontrol değişkeni (kovaryant) olarak dahil edilmiştir. Böylece öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı üzerinde sosyal baskınlık yöneliminin etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.6. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri

Analizler yapılmadan önce kendi araştırmamızın veri seti kullanılarak katılımcılara uyguladığımız Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ) ve Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin (SBY₇) geçerlik ve güvenirligi test edilmiştir.

YDÖ ve SBY₇'nin, amaçladığı ölçmeyi gerçekleştirebilme derecesini görmek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Ölçeklerin güvenirlilik

analizi ise iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanarak yapılmış ve iki ölçeğin de ölçmek istediği özelliği hatasız şekilde ölçebilme derecesine bakılmıştır.

3.6.1.YDÖ'nin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Özmete ve arkadaşları Türkçeye uyarladığı YDÖ'nin geçerlik ve güvenilirliğini test ederken orijinali 14 madde olan ölçeğin² 11 maddesi üzerinden Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapmış; faktör yük değerlerinin 0,31-0,79 değerleri arasında değiştiğini belirlemiştir. Uyum indeks değerleri: ($\chi^2/sd=4,09$), RMSEA=0,073, SRMR= 0,073, CFI= 0,96, NFI=0,96, NNFI=0,95 olarak elde edilmiş ve modelin kabul edilebilir olduğu ya da iyi uyum gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca YDÖ'nin güvenilirliğinin test edilmesi için iç tutarlık katsayıları hesaplanmış; 0,87 olan Cronbach Alpha değeri ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermiştir (Özmete vd., 2018: 202-204).

Bu araştırmada, YDÖ'nin yapı geçerliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği değeri 0,94 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün AFA için yeterli olduğu görülmüştür. Bu değer Field (2009: 647) tarafından 0,50'nin üzerinde olduğunda yeterli görülmekte ve 0,90-1,00 arası "mükemmel" kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Her bir madde için hesaplanan KMO değeri de en düşük 0,91 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğunu doğrulamıştır. Ayrıca Bartlett Testi sonucunda $\chi^2(55)=2905,336$; $p<0,05$ olarak bulunmuş ve bu bulgu maddeler arasındaki korelasyonların AFA için yeterince büyük olduğunu göstermiştir.

AFA sonucunda, 11 maddeden oluşan YDÖ'nin tek boyutlu (faktörlü) bir yapıdan oluştuğu ve varyansın %56,36'sını açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre YDÖ'nin geçerli özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

² t değerleri istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermeyen 3 madde çıkarılmış.

Tablo 3.1: YDÖ'nin Faktör Analizi ve Güvenirlik Bulguları

Maddeler	Ort. (\bar{x})	Std. Sap. (s)	N	Faktör	α
m1	3,97	1,14	475	0,80	
m2	4,08	1,12	475	0,74	
m3	3,65	1,2	475	0,84	
m4	3,42	1,33	475	0,76	
m5	2,46	1,34	475	0,57	
m6	3,3	1,38	475	0,77	0,92
m7	3,76	1,19	475	0,77	
m8	4	1,07	475	0,67	
m9	3,53	1,3	475	0,82	
m10	3,66	1,14	475	0,67	
m11	3,76	1,36	475	0,76	
KMO				0,94	
Bartlett Testi				2905,336	
df				55	
p				<,001	
Öz Değer				6,2	
Açıkladığı Varyans				%56,36	

Tablo 3.1'de maddelerin ortalaması, standart sapması ve faktör yükü verilmiştir. Faktör yükü en düşük 0,57 olarak tespit edilmiştir. 0,40 ve üzeri faktör yükü ideal kabul edildiği için (Field, 2009: 666) maddelerin faktöre önemli katkı yaptığı değerlendirilmiştir. Ayrıca YDÖ'nin güvenirligi $\alpha=0,92$ olarak bulunmuş ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir. Çünkü Cronbach Alpha (α) değerinin 0,70 ve üstü olması, bir ölçme aracının güvenirligi için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk: 2023).

YDÖ'nin orijinalinde geçerlik için faktör yük değerleri 0,31-0,79 arasında elde edilmişken bu araştırmada 0,57-0,84 arasında ölçülmüştür. Yine ölçeğin orijinalinde güvenirlilik için 0,87 olan iç tutarlık katsayısı bu araştırmada 0,92 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak araştırma verilerimiz YDÖ'nin bu araştırma için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymuştur.

3.6.2. SBY₇'nin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Hasta ve arkadaşları Türkçeye uyarladığı SBY₇'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla iki örneklem üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapmış; ölçeğin anlamsal ve yöntemsel alt boyutlarını göz önünde bulunduran dört faktörlü yapısının geçerli olduğunu ortaya koymuş, ancak ölçeğin alt boyutlarının kuramsal açıdan istikrarlı bir biçimde ayrılmadığını görmüştür. Bu sebeple SBY₇'nin tek faktörlü bir şekilde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini önermiştir. Ayrıca SBY₇'nin güvenirliliğinin test edilmesi için iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmış; her iki örnekleme de SBY₇'nin güvenirliliğinin yüksek olduğu (0,90 ve 0,87) ortaya konmuştur (Hasta vd., 2021: 320-325).

Bu araştırmada, SBY₇'nin yapı geçerliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği değeri 0,89 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün AFA için yeterli olduğu görülmüştür. Bu değer Field (2009: 647) tarafından 0,50'nin üzerinde olduğunda yeterli görülmekte ve 0,90-1,00 arası "mükemmel" kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Her bir madde için hesaplanan KMO değeri de en düşük 0,70 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğunu doğrulamıştır. Ayrıca Bartlett Testi sonucunda $\chi^2(78)=1997,714$; $p<0,05$ olarak bulunmuş ve bu bulgu maddeler arasındaki korelasyonların AFA için yeterince büyük olduğunu göstermiştir.

AFA sonucunda, 16 maddeden oluşan SBY₇'nin 3 alt boyutlu (faktörlü) bir yapıdan oluştuğu ve bu üç faktörün toplam varyansın %56,12'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre SBY₇'nin geçerli özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, alt boyutlardan ilki varyansın %38,01'ini, ikincisi %9,29'unu, üçüncüsü ise 8,81'ini açıklamaktadır. Analiz sırasında m1, m12 ve m15'in binişik madde olduğu görülmüş ve daha geçerli bir sonuç elde edebilmek için bu maddeler çıkarılmıştır.

Tablo 3.2: SBY₇'nin Faktör Analizi ve Güvenirlik Bulguları

Maddeler	Ort. (\bar{x})	Std. Sap. (s)	N	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	α
m13	3,07	1,91	475	0,76			
m6	3,03	2	475	0,74			
m11	2,91	1,78	475	0,69			
m10	2,4	1,63	475	0,67			
m14	2,33	1,72	475	0,57			
m9	3,06	1,86	475	0,53			
m2	3,52	2,01	475		0,81		0,84
m7	2,72	1,98	475		0,63		
m4	2,46	1,88	475		0,55		
m5	3,2	2	475			0,73	
m3	2,99	2,13	475			0,7	
m8	2,67	1,9	475			0,56	
m16	3,29	1,86	475			0,55	
KMO					0,89		
Bartlett Testi					1997,714		
df					78		
p					<,001		
Öz Değer				4,94	1,20	1,14	
Açıkladığı Varyans				38,01	9,29	8,81	
Açıklanan Toplam Varyans					56,12		

Tablo 3.2’de maddelerin ortalaması, standart sapması, faktörlere göre dağılımı ve faktör yükleri verilmiştir. Faktör yükü en düşük 0,53 olarak tespit edilmiştir. 0,40 ve üzeri faktör yükü ideal kabul edildiği için (Field, 2009: 666) maddelerin faktöre önemli katkı yaptığı değerlendirilmiştir. Ayrıca SBY₇’nin güvenilirliği $\alpha=0,84$ olarak bulunmuş ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir. Çünkü Cronbach Alpha (α) değerinin 0,70 ve üstü olması, bir ölçme aracının güvenilirliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk: 2023).

SBY₇’nin orijinalinde geçerlik için faktör yük değerleri 0,31-0,79 arasında elde edilmişken bu araştırmada 0,53-0,81 arasında ölçülmüştür. Yine ölçeğin orijinalinde güvenilirlik için 0,90 ve 0,87 olan iç tutarlık katsayısı bu araştırmada 0,84 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak araştırma verilerimiz SBY₇’nin bu araştırma için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymuştur.

3.7. Ölçeklerin Normal Dağılım Kontrolü

Analizler yapılmadan önce Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ) ve Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin (SBY₇) normal dağılıma sahip olup olmadığı kontrol edilmiştir. Normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerinin en az +1,00 aralığında (Büyüköztürk: 2023) ve en fazla +2,00 aralığında (George ve Mallery, 2020) olma şartı Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3: YDÖ ile SBY₇'nin ortalamaları, çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçekler	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)	Çarp.	Basık.
Yabancı Düşmanlığı	475	39,65	10,18	-0,244	-0,876
Sosyal Baskınlık Yönelimi	475	45,9	18,46	0,541	-0,285

Tablo 3.3'te iki ölçeğin de normal dağılıma sahip olduğu görülmüş ve araştırma verilerini test etmek için kullanılan ilişkisiz örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve kovaryans analizi (ANCOVA) gibi analizlerin ön şartı sağlanmıştır.

3.8. Veri Analizi

Araştırmanın tüm verileri IBM SPSS Statistics programı ile analiz edilmiş ve bulgular bölümü yazılmıştır. Öncelikle demografik değişkenlere ait frekans analizi yapılmış, ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri ile ölçek madde ortalamaları ve standart sapmaları gösterilmiştir. YDÖ ile SBY₇ arasında normal dağılımın olup olmadığı kontrol edilmiş; ilişkisiz örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve kovaryans analizi (ANCOVA) gibi analizlerin ön şartı sağlanmıştır.

Veri analiz sıralaması: İlk olarak, YDÖ kullanılarak cinsiyet, eğitim, yaş, şehir, üniversite ve din bağımsız değişkenleri üzerinden öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ölçülmeye çalışılmıştır. İki gruplu bağımsız değişkenlerin fark

analizleri için t testi, iki ve daha fazla değişkenin olduğu fark analizleri için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

İkinci olarak, yine YDÖ kullanılarak öğrencilere rekabet ve kazanım düşünceleri ile kendi sosyokültürel özelliklerini üstün görülüp görmedikleri ile ilgili bağımsız sorular sorulmuş ve yabancı düşmanlığı ile üstünlük düşüncesi arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile fark analizlerine bakılmış, elde edilen bulgular grafikler ile desteklenmiştir.

Üçüncü olarak, YDÖ ve SBY₇ kullanılarak yaş, şehir, üniversite ve din bağımsız değişkenleri üzerinden öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı sosyal baskınlık yönelimi bağlamında incelenmiştir. Kovaryans analizi (ANCOVA) ile iki şeyin birlikte hareket edip etmediğine bakılmış; sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Kovaryans, ANOVA yapılan bir durumda, bu ilişkiyi etkilediği düşünülen bir veya daha fazla değişkenin, bu analize kontrol değişkeni (kovaryant) veya değişkenleri olarak eklenmesidir. Kovaryant ilişkinin doğrudan bir parçası olarak değil, bağımlı değişkeni (yabancı düşmanlığı) etkilediği düşünüldüğü için bu analize dahil edilmiştir. Böylece sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerinde bir etkisi varsa, bu etki kontrol edildiğinde ANOVA ile yapılan analiz sonuçlarının daha güçlü şekilde tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yani bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi daha doğru şekilde tespit edilmiştir. ANCOVA öncesi YDÖ ile SBY₇ arasında ikili korelasyon testi yapılmış ve sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkinin yönü ve gücü tespit edilmiştir.

SPSS analizleri sonucu elde edilen bulgular, konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmaların bulguları ile karşılaştırılmış ve desteklenmiştir. Sonuç bölümünde, bulgularda dikkat çeken analizlere ve hipotez sınamalarına yer verilmiş ve birtakım önerilerde bulunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Demografik Bulgular

Üniversitelerdeki Türk uyruklu öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi bağlamında uluslararası öğrencilere karşı zenofobik tutumlarının var olup olmadığını ve zihinlerindeki genel yabancı algısını ölçmek amacıyla yapılan araştırmanın demografik verileri Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Ankara, Konya ve İstanbul’da toplam 482 öğrenci ile yüz yüze anket uygulaması yapılmış; 6 anket hatalı ve eksik doldurma, anketi yarıda bırakma gibi sebeplerle veri analizine dahil edilememiştir. 1 anket ise normal dağılım şartlarındaki olumsuz etkisi sebebiyle analizlere başlamadan veri setinden çıkarılmıştır. Son durumda geçerli anket sayısı ile 475 kişilik öğrenci grubunun %52,8’inin kadın, %47,2’sinin erkek olduğu görülmüştür.

Ağırlıklı olarak lisans düzeyindeki (%91,8) öğrenciler ile görüşülmüş bu sebeple çalışmanın %56,4’ünü 22-25 yaş, %35,2’sini 18-21 yaş aralığındaki öğrenciler oluşturmuştur. Katılımcıların yaşadıkları şehre göre dağılımı %36,2 İstanbul, %26,5 Ankara, %24,6 Konya olarak; bu üç şehirdeki üniversite dağılımı %38,3 İstanbul Üniversitesi, %35,4 Necmettin Erbakan Üniversitesi, %26,3 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi olarak hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %84,2’si yaşadıkları şehirde üniversiteye giderken, %15,8’i farklı bir şehirde öğrenim görmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin çoğunlukla yaşadıkları şehirlerdeki üniversitelere gittiğini göstermektedir.

Öğrencilerin %65,5’i kendilerinin ve ailelerinin orta gelirli olduğunu belirtmiş, ancak gelir değişkeni anlamlılık testlerinde istenilen sonucu vermediği için çalışmaya dahil edilmemiştir. Öğrencilerin %47,2’sinin ailesi ile yaşadığı, %34,9’unun ise öğrenci yurdunda yaşadığı görülmüştür.

Tablo 4.1: Katılımcı bilgileri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	251	52,80
	Erkek	224	47,20
Yaş	18-21	167	35,20
	22-25	268	56,40
	26-29	22	4,60
	30 ve yukarısı	18	3,80
Şehir	Ankara	126	26,50
	Konya	117	24,60
	İstanbul	172	36,20
	Diğer	60	12,60
Eğitim Düzeyi	Lisans	436	91,80
	Lisansüstü	39	8,20
Üniversite	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	125	26,30
	Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	168	35,40
	İstanbul Üniversitesi (İÜ)	182	38,30
Ekonomik Gelir	Üst tabakaya gireriz. (Zengin)	6	1,30
	Orta tabakanın üstündeyiz.	81	17,10
	Orta tabakadayız. (Orta halli)	311	65,50
	Orta tabakanın altındayız.	59	12,40
	Alt tabakaya gireriz. (Fakir)	18	3,80
Yaşam Alanı	Ailemle yaşıyorum	224	47,20
	Eşimle ve/veya çocuklarımla yaşıyorum	11	2,30
	Akrabalarımla yaşıyorum	4	0,80
	Yalnız yaşıyorum	24	5,10
	Öğrenci evinde yaşıyorum	42	8,80
	Öğrenci yurdunda yaşıyorum	166	34,90
	Diğer	4	0,80
Din benim için	Hiç önemli değil	60	12,6
	Biraz önemli	79	16,6
	Önemli	139	29,3
	Çok önemli	197	41,5
Aynı şehir mi?	Aynı şehirde okuyor	400	84,2
	Farklı şehirde okuyor	75	15,8

4.2.İlişkisiz Örneklem T Testi

Birbirinden bağımsız iki grubun ortalamalarının, birbirinden anlamlı derecede farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t testi kullanılmıştır. T testi ile cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin yabancı düşmanlığıyla anlamlılık ilişkisine bakılmış ve aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H₁: Erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı kadın öğrencilere göre daha yüksektir.

H₂: Lisans öğrencilerinin yabancı düşmanlığı algısı lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksektir.

4.2.1.Yabancı Düşmanlığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Kadın öğrenciler ve erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla cinsiyet değişkeniyle yapılan ilişkisiz örneklem t testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Cinsiyete göre yabancı düşmanlığı algısının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)	t	Sd	p	Ort. Fark
Kadın	251	39,59	10,35	-,152	473	,880	-,142
Erkek	224	39,73	10,01				

Tablo 4.2’ye göre kadın (39,59) ve erkek öğrencilerin (39,73) ortalama puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca kadın öğrenciler ve erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı ile ilgili değerlendirmelerinin anlamlı ölçüde birbirinden farklı olmadığı yani yabancılara karşı düşünce ve tutumlarının benzer olduğu görülmüştür ($t_{(473)} = -0,152$; $p > 0,05$). Bu bulgu ile benzer şekilde Sarıdağ’da kendi çalışmasında (2022) yabancı düşmanlığı ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Bu alanda yapılan diğer araştırmalarda (Sönmez ve Gür, 2017; Padır, 2019; Karataş ve Güzel, 2020; Öztürk, 2020) erkeklerin kadınlardan daha fazla zenofobik tutum bildirme eğiliminde olduğu;

Kaldık'ın (2021) araştırmasında ise kadınların erkeklere göre daha fazla zenofobik düşünceye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen cinsiyet bulgularına göre; erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu hipotezi (**H₁**) doğrulanamamıştır. Yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumların cinsiyet fark etmeksizin aynı olmasının nedeni, öğrencilerin yalnız üniversite ortamında değil aynı toplumda yaşayan kadın ve erkek bireyler olarak yabancı varlığının sosyoekonomik sonuçlarından benzer şekilde etkilenmesinden kaynaklanıyor olabilir. Eğitim hayatı, çalışma hayatı ve sosyal hayatta aktif rol alan kadınlar da yabancı varlığını rekabet temelli bir tehlike olarak görüyor olabilir. Kadınlar ve erkekler rekabet düşüncesini yalnız kendileri için değil aile bireyleri, çocukları ve içinde yaşadıkları aynı toplumun üyeleri için de geliştirmiş olabilirler. Nitekim Tablo 4.3'te gösterilen YDÖ'nin madde frekanslarında “*Göç, eğitim, iş, mülk edinme, vatandaşlık alma gibi nedenlerle yabancıların bu ülkeye gelme şartları zorlaştırılmalıdır (m2)*” düşüncesine katılım oranı %74'tür. “*Yabancıların burada yaşayan insanların işlerini aldığını (m4)*” onaylayanların oranı %50, “*Gittikçe artan yabancı varlığının hayatını kötüleştireceğinden korkanların (m9)*” oranı %56'dır. Katılımcılar bu korkuyu; ekonomik koşullar, eğitim kalitesi, iş bulma ya da kariyerinde yükselme, yaşam standardını koruma gibi nedenlere dayandırıyor olabilir.

Tablo 4.3: YDÖ Madde Frekansları

Maddeler	Kesin Katılmıyor		Kararsız		Kesin Katılıyor	
	N	%	N	%	N	%
m2	56	11,8	68	14,3	351	73,9
m4	134	28,3	105	22,1	236	49,7
m9	113	23,8	96	20,2	266	56

4.2.2.Yabancı Düşmanlığı ile Eğitim Arasındaki İlişki

Lisans ve lisansüstü eğitim derecesine sahip öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla eğitim değişkeniyle yapılan ilişkisiz örneklem t testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Eğitim düzeyine göre yabancı düşmanlığı algısının karşılaştırılması

Eğitim Düzeyi	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)	t	Sd	p	Ort. Fark
Lisans	436	40,22	10,08	4,147	473	<,001*	6,940
Lisansüstü	39	33,28	9,18				

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.4.'teki ortalama puanlarına göre lisans (40,22) öğrencilerinin yabancılara karşı düşünce ve tutumlarının lisansüstü (33,28) öğrencilere göre daha olumsuz olduğu görülmüştür. Buna göre lisans ve lisansüstü öğrencilerin yabancı düşmanlığı ile ilgili değerlendirmeleri anlamlı ölçüde farklılık göstermektedir ($t_{(473)} = 4,147$; $p < 0,05$). Bu durumda eğitim düzeyi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı azalmaktadır hipotezi (**H₂**) doğrulanmıştır. Öztürk (2020), eğitim düzeyinin zenofobik tutumu pozitif yönde etkilediğini ancak eğitim düzeyi arttıkça yabancı düşmanlığı algısının arttığını, lise mezunlarının ilköğretim mezunlarına kıyasla zenofobik tutumlarının oldukça yüksek olduğunu saptanmıştır. Padır (2019) ve Kaldık (2021) eğitim düzeyi düşük olanların daha çok zenofobik tutuma sahip olduğunu görmüş, Sarıdağ'ın ise kendi çalışmasında (2022) katılımcıların zenofobik tutumlarında eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulamadığı tespit etmiştir.

4.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Demografik Değişkenler

Birbirinden bağımsız ikiden fazla grubun ortalamalarının, birbirinden anlamlı derecede farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bir başka deyişle, katılımcıların yabancı

düşmanlığı toplam puanı ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 4.5: Bağımsız değişkenlere ait varyansların homojenliği testi

	Ortalamaya dayalı olarak	Levene Testi	Sd1	Sd2	p
Yabancı Düşmanlığı	Yaş	0,51	3	471	0,675
	Şehir	0,638	3	471	0,591
	Üniversite	1,076	2	472	0,342
	Gelir	0,423	4	470	0,792
	Din	4,485	3	471	0,004

Tablo 4.5'teki Levene testinde ortalamaya dayalı olarak yaş grupları, yaşanılan şehir, eğitim görülen üniversite ve sahip olunan gelir düzeyi varyanslarının homojen dağıldığı görülmüştür ($p>0,05$). Ancak din değişkenine ait varyanslar homojen dağılmamıştır ($p<0,05$). Varyanslar homojen dağılmadığı için yabancı düşmanlığı ile din arasındaki anlamlılık ilişkisi, Welch testindeki p değerine bakılarak kurulmuştur.

Tablo 4.6: Yabancı Düşmanlığı ile bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkisi

Değişkenler	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Yaş	1019,351	3	339,784	3,325	0,020*
Şehir	1082,994	3	360,998	3,537	0,015*
Üniversite	1074,541	2	537,271	5,274	0,005*
Gelir	739,681	4	184,92	1,795	0,129
		Sd1	Sd2	F	p
Din	Welch Testi	3	178,834	8,929	<,001*

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tek yönlü varyans analizi sonucu, Tablo 4.6'da öğrencilerin yabancı düşmanlığı toplam puanı ile yaş grupları, yaşanılan şehir ve eğitim görülen üniversite arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (yaş₍₃₎; şehir₍₃₎; üniversite₍₂₎; $p<0,05$). Welch testine göre Tablo 4.6'da yabancı düşmanlığı toplam puanı ile din arasında da anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (din₍₃₎; $p<0,05$). Ancak yabancı düşmanlığı toplam puanı ile gelir değişkeni arasında anlamlı bir

ilişki olmadığı görülmüştür (gelir₍₄₎; $p>0,05$). Bu sebeple gelir değişkeni çalışmaya dahil edilmemiştir. Benzer şekilde; Karataş ve Güzel (2020) kendi çalışmalarında, Sarıdağ (2022) geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik zenofobik tutumları incelediği çalışmasında, gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Padır (2019) ve Öztürk (2020) ise daha düşük sosyoekonomik duruma sahip bireylerin tehdit algısı ve zenofobi düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Bağımsız değişkenlerin grupları arasında nasıl bir ilişki olduğunu tespit etmek için çoklu karşılaştırma yöntemi (post-hoc) kullanılmıştır. Birçok farklı post-hoc testi vardır. Bu yüzden öncelikle bağımsız değişkenlere ait varyansların homojen dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Varyansların homojenliği için dikkate alınan Levene testinde; $p>0,05$ ise homojenlik sağlanmış ve ANOVA değerlerine bakılmış, $p<0,05$ ise homojenlik sağlanamamış ve Welch testi değerlerine bakılmıştır. Anlamlılık için ANOVA ve Welch testlerindeki p değerleri 0,05'ten küçük ise anlamlı farklılık vardır, p değerleri 0,05'ten büyük ise anlamlı farklılık yoktur şeklinde yorumlar yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere ait varyansların homojen dağılıp dağılmaması post-hoc testlerinde hangi verilerin dikkate alınacağı konusunda önemli bir adımdır. Varyanslar homojen dağılmışsa Hochberg GT2 testi verileri, homojen dağılmamışsa Games Howell testi verileri dikkate alınmıştır. (Field, 2009: 388).

4.3.1.Yabancı Düşmanlığı ile Yaş Grupları Arasındaki İlişki

Öğrencilerin dahil oldukları yaş grupları ile yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve tutumları, yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Yabancı düşmanlığı toplam puanının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi

sonucunda (Tablo 4.6) öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($F_{(3)}=3,325$; $p=0,020<0,05$).

Tablo 4.7: Yabancı düşmanlığının yaş değişkenine göre ortalaması

Yaş Grupları	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
18-21	167	39,97	9,99
22-25	268	40,13	10,18
26-29	22	33,63	10,86
30 ve yukarısı	18	36,83	8,93

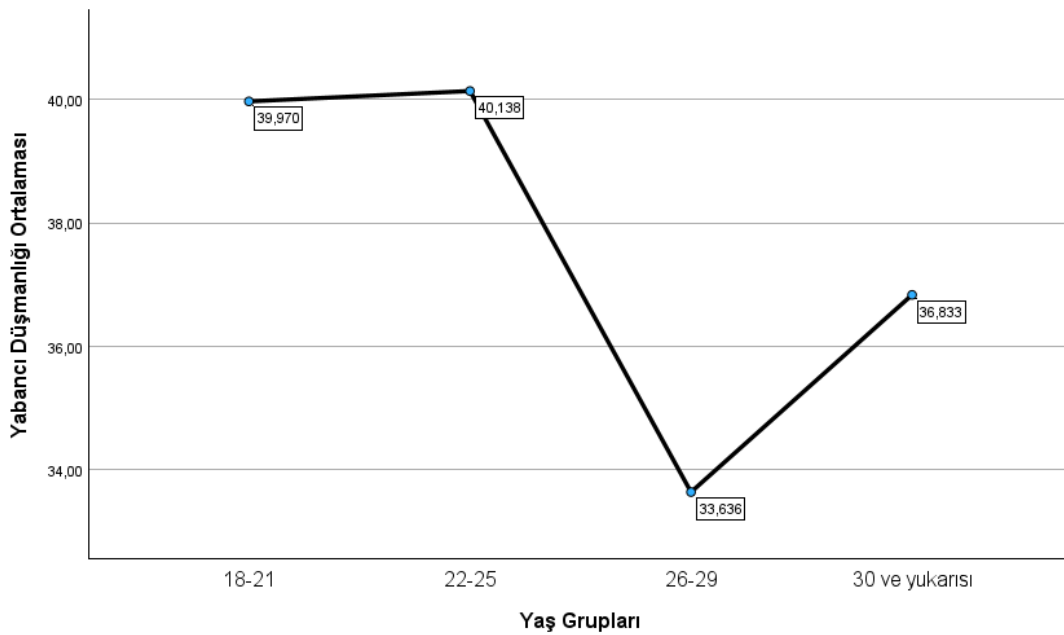
Tablo 4.7’de 18-21 yaş grubuna ait ortalamanın 39,97, 22-25 yaş grubuna ait ortalamanın 40,13 olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunu 18-21 yaş ve 22-25 yaş grubu lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Yabancı düşmanlığı algısının yaş grupları arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.8: Yabancı düşmanlığının yaş grupları arasındaki farklılığı

(A) Yaş Grubu	(B) Diğer Yaş Grupları	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
18-21	22-25	-0,16	0,99	1	-2,80	2,46
	26-29	6,33*	2,29	0,035	0,27	12,39
	30 ve yukarısı	3,13	2,50	0,759	-3,48	9,76
22-25	18-21	0,16	0,99	1	-2,46	2,80
	26-29	6,50*	2,24	0,023	0,57	12,42
	30 ve yukarısı	3,30	2,46	0,695	-3,19	9,80
26-29	18-21	-6,33*	2,29	0,035	-12,39	-0,27
	22-25	-6,50*	2,24	0,023	-12,42	-0,57
	30 ve yukarısı	-3,19	3,21	0,901	-11,68	5,29
30 ve yukarısı	18-21	-3,13	2,50	0,759	-9,76	3,48
	22-25	-3,30	2,46	0,695	-9,80	3,19
	26-29	3,19	3,21	0,901	-5,29	11,68

* Ortalama fark $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.8'e göre yaş grupları arasındaki farkın; 18-21 ile 26-29 yaş grubu ve 22-25 ile 26-29 yaş grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. 18-21 ve 22-25 yaş aralığında olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı 26-29 yaş aralığında olan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$). 30 ve yukarı yaşlara sahip olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ise 18-21 ve 22-25 yaş grubuna dahil olan öğrenciler arasında yer almış ($p = 0,901$) ancak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Yaş gruplarının yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.1'de gösterilmiştir.



Şekil 4.1: Yaş gruplarının yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.1'de yabancı düşmanlığının yaş değişkenine göre ortalamasına bakıldığında; üniversite eğitimine yeni başlayan ve bitiren ya da lisansüstü eğitimle öğrenim hayatına devam eden 18-25 yaş aralığındaki öğrencilerin yabancılara karşı düşüncelerini olumsuz olarak değerlendirebiliriz. Buna paralel olarak diğer araştırmalarda da yaş arttıkça tehdit algısının yükselmekte olduğu ve zenofobik eğilimin arttığı görülmektedir. Öztürk (2020) ve Kaldık (2021) kendi çalışmalarında 18-25 yaş arasındaki gençlerin diğer yaş gruplarına göre daha çok zenofobik tutuma sahip olduklarını belirtmiştir. Sönmez ve Gür (2017) 24 ve üzeri

yaş grubuna dahil öğrencilerin ülkemize sığınmacı gelişini daha olumsuz karşıladığını, Padır (2019) da “yaşça daha ileri” grubun daha yüksek zenofobi eğilimi gösterdiğini tespit etmiştir. Sarıdağ ise (2022) katılımcıların zenofobik tutumlarında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

4.3.2.Yabancı Düşmanlığı ile Şehir Arasındaki İlişki

Öğrencilerin yaşadıkları, öğrenim gördükleri şehir ile yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve tutumları, şehir değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Yabancı düşmanlığı toplam puanının şehre göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda (Tablo 4.6) öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ile şehir değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($F_{(3)}= 3,537$; $p= 0,015<0,05$). Ankara, Konya ve İstanbul’daki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerle yapılan saha çalışmasında, katılımcıların çoğunlukla yaşadığı şehirdeki üniversitede öğrenim gördüğü tespit edilmiş (Tablo 4.1), buna ek olarak diğer şehirlerde yaşayıp Ankara, Konya ve İstanbul’daki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin sayısı da az değildir (60).

Tablo 4.9: Yabancı düşmanlığının şehir değişkenine göre ortalaması

Yaşanılan Şehir	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Ankara	126	40,73	10,45
Konya	117	40,75	10,15
İstanbul	172	37,65	10,06
Diğer	60	40,98	9,32

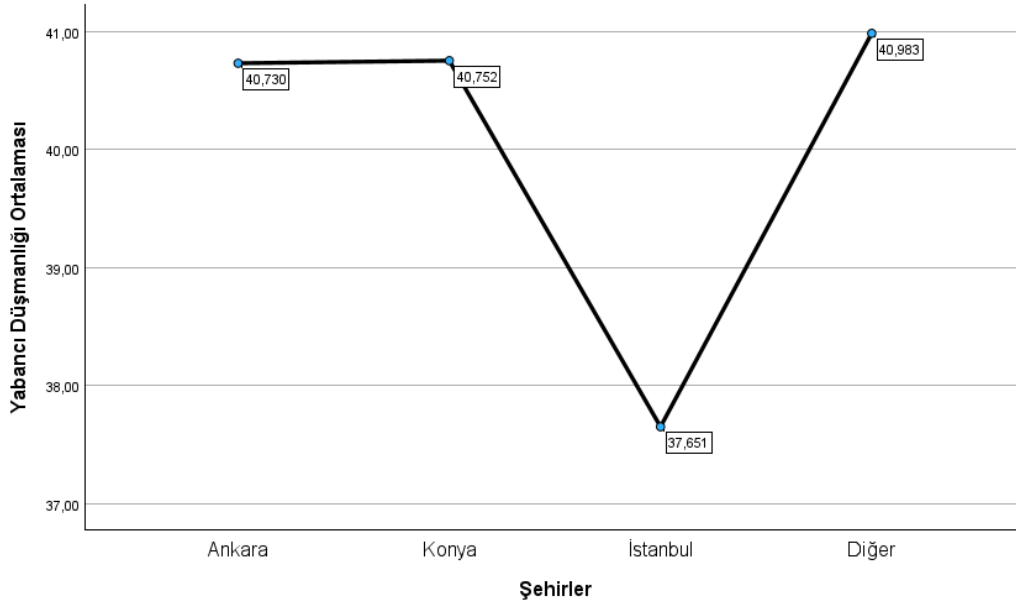
Tablo 4.9’da Ankara (40,73), Konya (40,75) ve diğer kategorisinde yer alan farklı şehirlerin (40,98) ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu, İstanbul’un ise (37,65) üç puanla biraz daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Yabancı düşmanlığı algısının şehirler arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.10: Yabancı düşmanlığının yaşanılan şehre göre farklılığı

(A) Şehir	(B) Şehir	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Ankara	Konya	-0,02	1,29	1	-3,44	3,40
	İstanbul	3,07	1,18	0,056	-0,05	6,20
	Diğer	-0,25	1,58	1	-4,43	3,93
Konya	Ankara	0,02	1,29	1	-3,40	3,44
	İstanbul	3,10	1,21	0,063	-0,09	6,29
	Diğer	-0,23	1,60	1	-4,46	4,00
İstanbul	Ankara	-3,07	1,18	0,056	-6,20	0,05
	Konya	-3,10	1,21	0,063	-6,29	0,09
	Diğer	-3,33	1,51	0,158	-7,33	0,66

Tablo 4.10'a göre şehirler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Daha net bir ifadeyle, öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ile yaşadıkları, öğrenim gördükleri şehir arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 4.6) ancak karşılaştırılan şehirler arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Yabancılar karşı düşünce ve tutumların Ankara, Konya ve İstanbul'da benzer ölçüde olduğu görülmüştür. Şehirlerin yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.2'de gösterilmiştir.



Şekil 4.2: Şehirlerin yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.2’de yabancı düşmanlığının şehir değişkenine göre ortalamasına bakıldığında; Ankara, Konya ve diğer şehirlerde yabancı düşmanlığı algısının benzer ölçüde olduğu, İstanbul’da ise nispeten ılımlı bir anlayışın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %84’ünün yaşadıkları şehirlerde üniversite eğitimi aldığı Tablo 4.1’de tespit edilmişti. Bundan hareketle öğrencilerin yaşadıkları veya öğrenim gördükleri şehrin, yabancı düşmanlığı tutumlarına etki ettiği söylenebilir. Konya’daki öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, Konya’nın kendi içinde öz dinamiklerini muhafaza eden bir şehir yapısına sahip olması ve Konyalıların 2011 sonrasında geçici koruma statüsüyle şehre gelen Suriyeliler ve diğer göçmenler ile olumsuz yaşama pratikleriyle alakalı olabilir. Konya ve Ankara’ya kıyasla yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları daha ılımlı olan İstanbul’daki öğrencilerin bu yaklaşımı, şehrin kozmopolit yapısından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim İstanbul yalnızca kriz zamanlarında dış göç alan bir şehir değil, uzun yıllar çeşitli nedenlerle devamlı iç ve dış göç alan bir metropol olmuştur. Ankara’daki öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları şehrin siyasi ve idari misyonu ile bağlantılı olabilir. Başkent olmanın getirdiği resmiyet ve kuralların yanında aynı zamanda memur şehri olarak farklı bölgelerden göç alması ve şehrin politik çeşitliliği, Ankara’da eğitim gören üniversite

öğrencilerinin yabancılara karşı yaklaşımında etkili olabilir. Bunlara ek olarak Taşçı ve Kızılkaya'nın raporuna atıfla (2025), uluslararası öğrencilerin Türkiye dağılımında İstanbul'un ilk sırada gelmesi öğrenci çeşitliliğini artırmakla birlikte yerli ve yabancı öğrenci etkileşimini gündelik yaşamın olağan bir parçası hâline getirmektedir. Bu yoğun temas, farklı kültürlerle aşinalığı artırarak yabancı düşmanlığı (zenofobi) algısının azalmasına katkı sağlamaktadır. Buna karşılık Ankara ve Konya'da uluslararası öğrenci oranının daha sınırlı olması, etkileşimin görece daha düşük düzeyde gerçekleşmesi, bu illerde yabancılara yönelik algının İstanbul'a kıyasla daha olumsuz olabilmesini açıklayan yapısal bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Alanda yapılan diğer çalışmalara bakıldığında yabancı düşmanlığı ile şehir arasındaki ilişki; büyük şehirlerde yaşayan katılımcılar ile küçük şehirlerde yaşayan katılımcılar arasında anlamlı tutum farkları olduğunu ortaya koymuş, küçük şehirlerde zenofobinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Öztürk, 2020). Öztürk çalışmasına katılan öğrencilerin çoğunluğunun kente diğer şehirlerden geldiğini belirtmiş; kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan aile ve akraba desteğinden uzak olmalarının gençlerin yabancılara yönelik güvensizlik algılarını ve dolayısıyla onlara karşı olumsuz tutumlarını yükseltmiş olabileceğini vurgulamıştır. Karataş ve Güzel (2020) Rize'deki üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin %78'inin Rize dışındaki illerden geldiğini belirtmiş; öğrencilerin öğrenim gördükleri şehrin, yabancı düşmanlığı tutumuna etkisinin çok az olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilerin geldikleri bölgeye göre karşılaştırmalarını yapan Sönmez ve Gür (2017) ise coğrafi yakınlıktan ötürü Doğu ve Güneydoğu gibi bölgelerden gelen öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara daha olumlu baktığını görmüştür.

4.3.3.Yabancı Düşmanlığı ile Üniversite Arasındaki İlişki

Öğrencilerin eğitim gördükleri üniversite ile yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancı düşmanlığı hakkındaki

düşünce ve tutumları, üniversite değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Yabancı düşmanlığı toplam puanının üniversiteye göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda (Tablo 4.6) öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ile üniversite değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($F_{(2)} = 5,274; p = 0,005 < 0,05$).

Tablo 4.11: Yabancı düşmanlığının üniversite değişkenine göre ortalaması

Üniversite	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	125	40,42	10,62
Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	168	41,11	9,63
İstanbul Üniversitesi (İÜ)	182	37,77	10,12

Tablo 4.11’de yabancı düşmanlığı ortalama puanları; NEÜ’nde 41,11, ASBÜ’nde 40,42, İÜ’nde 37,77 olarak bulunmuştur. Yabancı düşmanlığı algısının üniversiteler arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

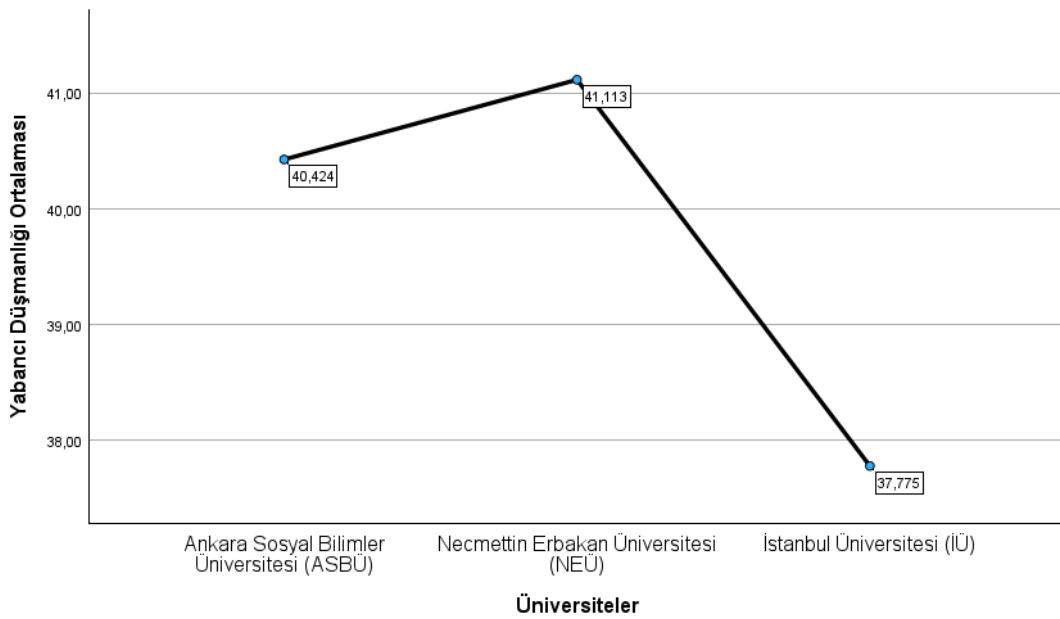
Tablo 4.12: Yabancı düşmanlığının eğitim görülen üniversiteye göre farklılığı

(A) Üniversite	(B) Üniversite	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Ankara Sosyal Bilimler (ASBÜ)	Necmettin Erbakan (NEÜ)	-0,68	1,19	0,917	-3,54	2,16
	İstanbul (İÜ)	2,64	1,17	0,071	-0,15	5,45
Necmettin Erbakan (NEÜ)	Ankara Sosyal Bilimler (ASBÜ)	0,68	1,19	0,917	-2,16	3,54
	İstanbul (İÜ)	3,33*	1,07	0,006	0,75	5,92
İstanbul (İÜ)	Ankara Sosyal Bilimler (ASBÜ)	-2,64	1,17	0,071	-5,45	0,15
	Necmettin Erbakan (NEÜ)	-3,33*	1,07	0,006	-5,92	-0,75

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.12’de üniversiteler arasındaki farkın; Necmettin Erbakan Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi arasında olduğu tespit edilmiştir. NEÜ’nde

eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı İÜ’nde eğitim gören öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$). ASBÜ ve İÜ karşılaştırmasına bakıldığında ise ASBÜ’nde eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının İÜ’nde eğitim gören öğrencilerden yüksek olduğu ($p = 0,071$) ancak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Üniversitelerin yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.3’te gösterilmiştir.



Şekil 4.3: Üniversitelerin yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.3’te yabancı düşmanlığının niversite değişkenine göre ortalamasına bakıldığında; Necmettin Erbakan niversitesi ğrencilerinin zenofobi algısının İstanbul niversitesi öğrencilerinden yüksek olduğu görülmektedir. Benzer Şekilde Ankara Sosyal Bilimler niversitesi ğrencilerinin zenofobi algısı İstanbul niversitesi öğrencilerinden yüksektir. Bulgularda, yabancı düşmanlığı ile Şehirler arasında anlamlı farklılık yokken niversiteler arasında anlamlı farklılık olmasının nedeni, yerli ve yabancı öğrencilerin sosyal temas sıklığı ile ilgili olabilir. Evrensel mekanlar olan üniversitelerde öğrencilerin farklı dil, din, ırk ve kültüre açık, tüm farklılıklarla etkileşim halinde olması yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve tutumları olumlu yönde etkilemesi bakımından önemlidir. 2023-2024 eğitim yılı

itibariyle üç devlet üniversitesinde³ öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenci sayıları; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde (ASBÜ) 413, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde (NEÜ) bin 992 ve İstanbul Üniversitesi'nde (İÜ) 10 bin 180 olarak kaydedilmiştir. Bu istatistikler, yabancı uyruklu öğrenci varlığı fazla olan İstanbul Üniversitesi'nde, Türk ve yabancı uyruklu öğrencilerin daha yoğun bir etkileşimde olduğunu düşündürmektedir. Bu etkileşim, üç üniversite arasında yaptığımız farklılık analizi ile orantılı şekilde İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumlarını olumlu yönde etkiliyor olabilir. Dolayısıyla farklılıkların ayrıştırıcı değil zenginleştirici bir unsur olduğunun düşünülmesinde sosyal temas ve etkileşimin önemli etkisi ortaya konmaktadır.

4.3.4. Yabancı Düşmanlığı ile Din Arasındaki İlişki

Öğrencilerin inanç düzeyleri ile yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve tutumları, dini hassasiyetlerine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Araştırmaya katılan 475 öğrenciye yabancı düşmanlığı ile din arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için “*Din sizin için ne kadar önemlidir*” sorusu sorulmuştur. Welch testine göre (Tablo 4.6) yabancı düşmanlığı toplam puanı ile din arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (din(3); $p < 0,05$).

Tablo 4.13: Yabancı düşmanlığının dini inanç düzeyine göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç önemli değil	60	40,55	12,4
Biraz önemli	79	42,16	9,33
Önemli	139	41,64	8,97
Çok önemli	197	36,96	10

Tablo 4.13'teki yabancı düşmanlığı toplam puanı ile inanç düzeyi arasındaki tanımlayıcı istatistik verilerinde, din “Biraz önemli” yanıtını veren öğrencilerin ortalama puanının 42,16 olduğu, din “Çok önemli” yanıtını veren öğrencilerin

³ <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 18.06.2025).

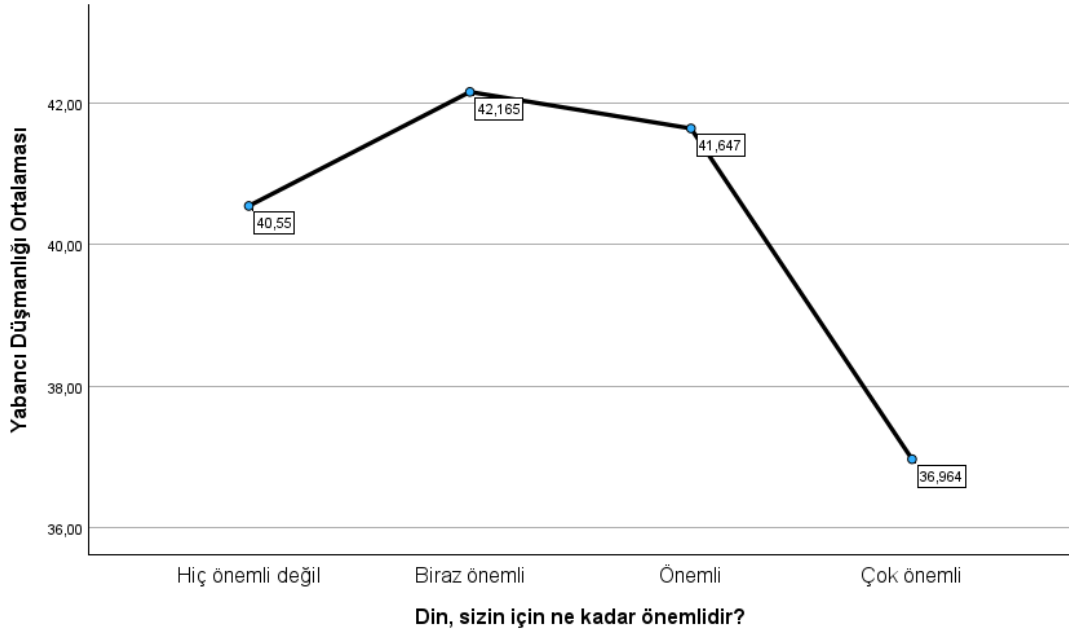
ortalama puanının 36,96 olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının inanç düzeyleri arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.14: Yabancı düşmanlığının dini inanç düzeyine göre farklılığı

(A) Dinin Önemi	(B) Dinin Önemi	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Biraz önemli	Hiç önemli değil	1,61	1,91	0,834	-3,38	6,61
	Önemli	0,51	1,29	0,978	-2,85	3,88
	Çok önemli	5,20*	1,26	<,001	1,90	8,49
Önemli	Hiç önemli değil	1,09	1,77	0,926	-3,54	5,74
	Biraz önemli	-0,51	1,29	0,978	-3,88	2,85
	Çok önemli	4,68*	1,04	<,001	1,98	7,37

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.14'e göre farkın; dinin "Biraz önemli" olduğunu düşünen öğrenciler ile "Çok önemli" olduğunu düşünen öğrenciler arasında ve "Önemli" olduğunu düşünen öğrenciler ile "Çok önemli" olduğunu düşünen öğrenciler arasında olduğu görülmüştür. "Biraz önemli" ve "Önemli" yanıtını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı "Çok önemli" yanıtını veren öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$). Dini inanç düzeyinin yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.4'te gösterilmiştir.



Şekil 4.4: Dini inanç düzeyinin yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.4'te yabancı düşmanlığının dini inanç düzeyine göre ortalaması; din "Biraz önemli" diyenler ve din "Önemli" diyenler ile din "Çok önemli" diyenler arasındaki farkı ortaya koyması bakımından önemlidir. Yani öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısında, dini inanç düzeyindeki önem farkının kademeli olarak etkili olduğu görülmüştür. Dini inancı hayatında "Önemli" bir noktaya koyan katılımcıların yabancı düşmanlığı ortalaması (41,64) dikkat çekicidir. Sönmez ve Gür'ün (2017) Suriyeli sığınmacılara yönelik üniversite öğrencileriyle yaptığı bir araştırma, dini inancın ve siyasi görüşün mültecilere bakışı etkilediğini göstermiş; böyle düşünen kadın öğrencilerin oranı erkek öğrencilerden yüksek çıkmıştır.

4.4. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Rekabet ve Kazanım Düşüncesi

Öğrencilerin yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve tutumları, rekabet ve kazanım düşüncesine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir? Bu

bölümde, yabancı düşmanlığı ile öğrencilerin rekabet ve kazanım düşünceleri arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan 475 öğrenciye yabancı düşmanlığı ile rekabet ve kazanım düşünceleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için; “*Yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmek rekabeti artırıyor. Bu rekabetin iş hayatında da karşıma çıkacağını düşünüyorum*” yargısı ve “*Yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmeyi bir kazanım olarak değerlendiriyorum*” yargısı sorulmuştur.

Tablo 4.15: Rekabet ve kazanım düşüncelerine ait varyansların homojenliği testi

	Ortalamaya dayalı olarak	Levene Testi	Sd1	Sd2	p
Yabancı Düşmanlığı	Rekabet	5,557	3	471	<,001
	Kazanım	2,978	3	471	0,031

Tablo 4.15’teki Levene testinde ortalamaya dayalı olarak rekabet ve kazanım düşüncelerine ait varyanslar homojen dağılmamıştır ($p<0,05$). Bu sebeple yabancı düşmanlığı ile rekabet ve kazanım arasındaki anlamlılık ilişkisi, Welch testindeki p değerine bakılarak kurulmuştur.

Tablo 4.16: Yabancı düşmanlığı ile rekabet ve kazanım arasındaki anlamlılık ilişkisi

Welch Testi	F	Sd1	Sd2	p
Rekabet	4,819	3	102,2	0,004
Kazanım	42,520	3	183,726	<,001

Tablo 4.16’da yabancı düşmanlığı toplam puanı ile rekabet ve kazanım düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Öncelikle rekabet düşüncesinin ortalamasına ve fark analizine bakılmıştır.

Tablo 4.17: Yabancı düşmanlığının rekabet düşüncesine göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	158	38,8	11,22
Nadiren	190	38,64	8,99
Çoğunlukla	102	41,35	9,91
Hep	25	45,72	10,47

Tablo 4.17’de yabancı düşmanlığı toplam puanı ile rekabet düşüncesi arasındaki tanımlayıcı istatistik verilerine göre; “Hep” yanıtını veren 25 öğrencinin ortalama puanının 45,72 olduğu “Çoğunlukla” yanıtını veren 102 öğrencinin ortalama puanının 41,35 olduğu görülmüştür. Yabancı düşmanlığı algısının rekabet yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

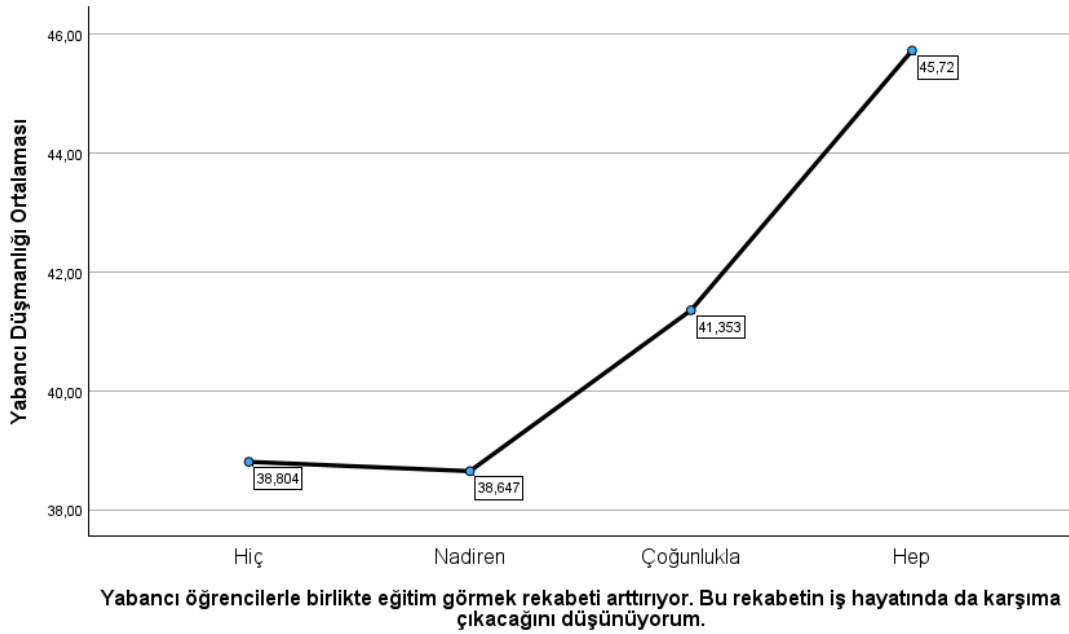
Tablo 4.18: Yabancı düşmanlığının rekabet düşüncesine göre farklılığı

(A) Rekabet	(B) Rekabet	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Hep	Hiç	6,91*	2,27	0,023	0,75	13,07
	Nadiren	7,07*	2,19	0,016	1,09	13,05
	Çoğunlukla	4,36	2,31	0,252	-1,87	10,60

* Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.18’e göre farkın; rekabet yargısına “Hep” yanıtını veren öğrenciler ile “Nadiren” ve “Hiç” yanıtını veren öğrenciler arasında olduğu tespit edilmiştir. “Hep” yanıtını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı “Nadiren” ve “Hiç” yanıtını veren öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$). Bu durum, öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının rekabet düşüncesi ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

“Çoğunlukla” yanıtını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ise “Hiç” ve “Nadiren” yanıtlarını veren öğrenciler arasında yer almış ($p = 0,252$) ancak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Rekabet düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.5’te gösterilmiştir.



Şekil 4.5: Rekabet düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.5'te yabancı düşmanlığının rekabet düşüncesine göre ortalamasına bakıldığında; üniversitelerdeki yerli öğrencilerin yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmeyi rekabet olarak değerlendirdiği görülmüştür. Buna ek olarak öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının rekabet düşüncesi ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Topal ve Tauscher'in (2020: 324, 330) Sakarya Üniversitesi'nde yürüttüğü çalışma, Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin %57,3'ünün geçimini kamu kaynaklarından sağlamasının yerel öğrencilerde rekabet algısını artırdığını göstermiştir. Aynı çalışmada uluslararası öğrencilerin yaklaşık %33,2'sinin aldıkları eğitimin kendi ülkelerinde iş bulmalarına katkıda bulunup bulunmayacağından emin olmaması ve uluslararası öğrencilerin %32,6'sının Türkiye'de çalışmaya olumlu bakması, eğitim gördüğü ülkede kalma ihtimalini arttırarak yerli öğrenciler için çalışma hayatında kaygılara neden olabilir.

Rekabet düşüncesinden sonra kazanım düşüncesinin ortalamasına ve fark analizine bakılmıştır.

Tablo 4.19: Yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	68	48	8,05
Nadiren	153	42,15	8,7
Çoğunlukla	186	37,27	8,95
Hep	68	32,16	10,85

Tablo 4.19’da yabancı düşmanlığı toplam puanı ile kazanım düşüncesi arasındaki tanımlayıcı istatistik verilerine göre; “Hiç” yanıtını veren 68 öğrencinin ortalama puanının 48 olduğu “Nadiren” yanıtını veren 153 öğrencinin ortalama puanının 42,15 olduğu görülmüştür. Yabancı düşmanlığı algısının kazanım yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.20: Yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre farklılığı

(A) Kazanım	(B) Kazanım	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Hiç	Nadiren	5,84*	1,20	<,001	2,71	8,97
	Çoğunlukla	10,72*	1,17	<,001	7,65	13,78
	Hep	15,83*	1,63	<,001	11,56	20,10
Nadiren	Hiç	-5,84*	1,20	<,001	-8,97	-2,71
	Çoğunlukla	4,87*	0,96	<,001	2,39	7,36
	Hep	9,99*	1,49	<,001	6,09	13,89
Çoğunlukla	Hiç	-10,72*	1,17	<,001	-13,78	-7,65
	Nadiren	-4,87*	0,96	<,001	-7,36	-2,39
	Hep	5,11*	1,47	0,004	1,27	8,95

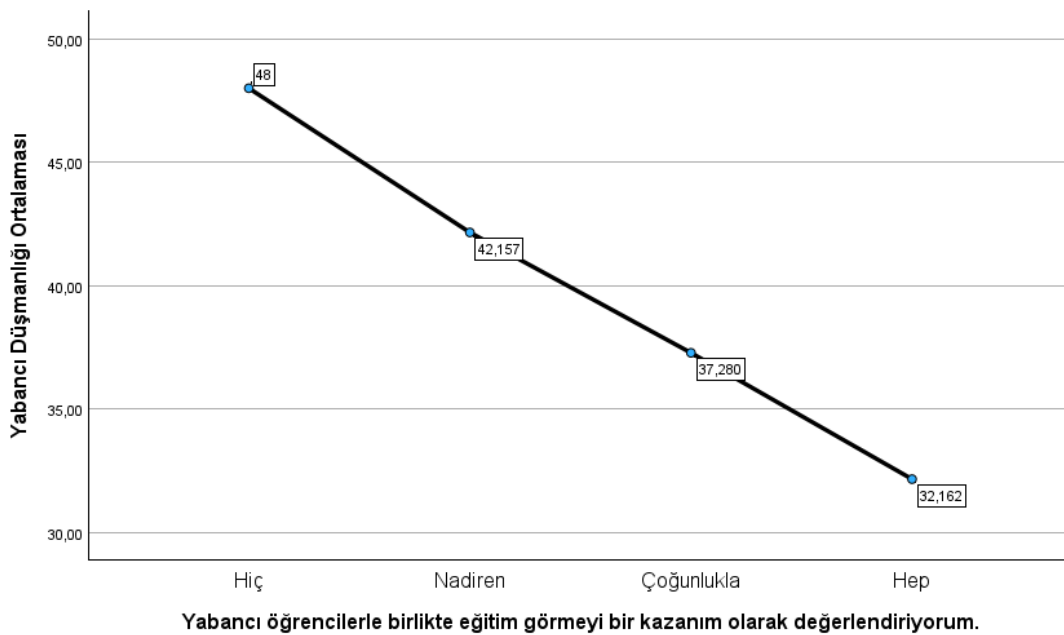
* Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 4.20’ye göre farkın; kazanım yargısına “Hiç” ile “Hep, Çoğunlukla, Nadiren” yanıtını veren öğrenciler ve “Nadiren” ile “Hep, Çoğunlukla” yanıtını veren öğrenciler arasında olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde “Çoğunlukla” ve “Hep” yanıtını veren öğrenciler arasında da anlamlı bir fark vardır.

“Hiç” yanıtını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı “Hep” yanıtını veren “Çoğunlukla” yanıtını veren öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir

($p < 0,05$). Benzer şekilde “Nadiren” yanıtını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı “Hep” yanıtını veren öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$).

“Çoğunlukla” yanıtını veren öğrenciler “Hep” yanıtını veren öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır ($p = 0,004$) ancak “Hiç” ve “Nadiren” cevaplarının ortalamalarının yüksek oluşu yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre farklılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Kazanım düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması bir grafik ile Şekil 4.6’da gösterilmiştir.



Şekil 4.6: Kazanım düşüncesinin yabancı düşmanlığı ortalaması

Şekil 4.6’da yabancı düşmanlığının kazanım düşüncesine göre ortalamasına bakıldığında; öğrencilerin zenofobi eğiliminin kırılmasında kazanım düşüncesinin çok etkili olmadığı söylenebilir.

4.5. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Üstünlük Düşüncesi

Öğrencilerin sosyo-kültürel özellikleri üzerinden kendilerini üstün görüp görmediği ile yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Bir başka ifadeyle, üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı hakkındaki düşünce ve

tutumları; kendi dilini, dinini, ırkını, kültürünü, yaşam tarzını yabancılardan üstün görmesine göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir? Bu bölümde bu araştırma sorularının cevapları aranmıştır.

Yabancı düşmanlığı ile ilgili yeni tanımlar, yabancılardan ve onların etkisinden duyulan korkunun, kişinin kendi grubunun veya kültürünün diğerlerinden üstün olduğu tutumuyla karakterize edilen etnosentrizmle bağlantılı olduğunu öne sürmektedir (Yakushko, 2009: 44). Zenofobinin odağındaki yabancı, kimliğini, dilini, dinini, kültürünü, ırkını ve daha genel olarak varlığını ondan daha üstün gören biri tarafından psikolojik düşman olarak kabul edilmekte ve kendinden uzaklaştırılmak istenen olmaktadır (Güngör, 2018: 47).

Araştırmaya katılan 475 üniversite öğrencisinin Yabancı Düşmanlığı Ölçeği'ne (YDÖ) verdiği toplam puan ile üstünlük düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiş, öğrencilere aşağıdaki yargılar sorulmuştur:

- *Kendi ana dilimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin ana dilinden üstün görüyorum.*
- *Kendi dinimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin dininden üstün görüyorum.*
- *Kendi kültürümü farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin kültüründen üstün görüyorum.*
- *Kendi yaşam tarzımı farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin yaşam tarzından üstün görüyorum.*
- *Kendi sosyokültürel özelliklerimi (dilimi, dinimi, ırkımı, kültürümü ve yaşam tarzımı) genel olarak yabancılardan üstün görüyorum.*

Tablo 4.21: Üstünlük düşüncesine ait varyansların homojenliği testi

	Ortalamaya dayalı olarak	Levene Testi	Sd1	Sd2	p
Yabancı Düşmanlığı	Dil üstünlüğü	5,11	4	470	<,001
	Kültür üstünlüğü	4,53	3	471	0,004
	Yaşam tarzı üstünlüğü	5,05	3	471	0,002
	Sosyo-kültürel üstünlük	6,19	3	471	<,001
	Din üstünlüğü	1,702	4	470	0,148

Tablo 4.21'deki Levene testinde ortalamaya dayalı olarak din üstünlüğüne ait varyanslar homojen dağılmıştır ($p>0,05$). Ancak dil, kültür, yaşam tarzı ve genel olarak sosyo-kültürel üstünlük düşüncesine ait varyansların homojen dağılmadığı görülmüştür ($p<0,05$). Varyanslar homojen dağılmadığı için yabancı düşmanlığı ile dil, kültür, yaşam tarzı ve genel olarak sosyo-kültürel üstünlük düşüncesi arasındaki anlamlılık ilişkisi, Welch testindeki p değerine bakılarak kurulmuştur.

Tablo 4.22: Yabancı düşmanlığı ile üstünlük düşüncesi arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Din Üstünlüğü	1630,597	4	407,649	4,032	0,003
		Sd1	Sd2	F	p
Dil üstünlüğü		4	15,293	42,31	<,001
Kültür üstünlüğü	Welch Testi	3	246,652	87,542	<,001
Yaşam tarzı üstünlüğü		3	203,929	56,214	<,001
Sosyo-kültürel üstünlük		3	237,935	98,209	<,001

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.22'de; tek yönlü varyans analizi sonucu öğrencilerin yabancı düşmanlığı toplam puanı ile din üstünlüğü arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($F_{(4)}= 4,032$; $p<0,05$). Welch testine göre ise yabancı düşmanlığı toplam puanı ile dil, kültür, yaşam tarzı ve genel olarak sosyo-kültürel üstünlük düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (dil₍₄₎, kültür₍₃₎, yaşam tarzı₍₃₎, sosyo-kültürel₍₃₎; $p<0,05$).

4.5.1.Yabancı Düşmanlığı ile Din Üstünlüğü Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “*Kendi dinimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin dininden üstün görüyorum*” yargısına verdikleri cevaplarla yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, din üstünlüğüne göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Tablo 4.23: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	271	38,22	10,28
Nadiren	44	41,56	9,86
Çoğunlukla	63	42,82	8,64
Hep	94	40,95	10,32
Belirtmeyen	3	33,33	10,01

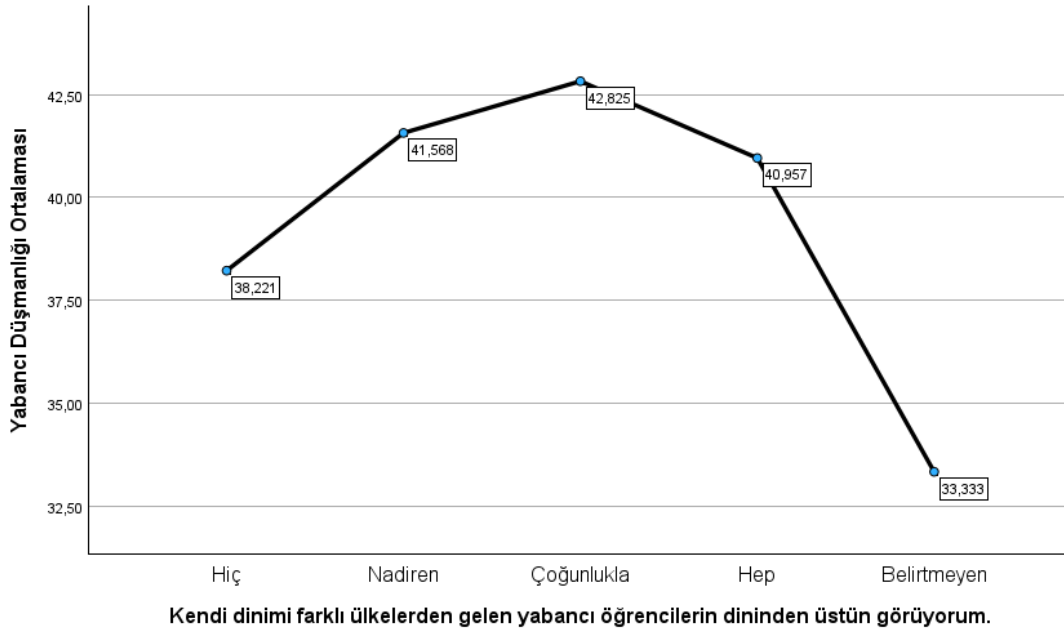
Tablo 4.23'te en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının kendi dinini yabancıların dininden "Çoğunlukla" üstün gören öğrencilere (42,82) ait olduğu görülmüştür. Bunu, kendi dinini "Nadiren" (41,56) ve "Hep" (40,95) üstün gören öğrencilerin ortalamaları takip etmiştir. "Hiç" cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları ise 38,22 olarak tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı algısının, kendi dinini üstün görme yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.24: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre farklılığı

(A) Dini Üstünlük	(B) Dini Üstünlük	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Çoğunlukla	Hiç	4,60*	1,40	0,01	0,64	8,55
	Nadiren	1,25	1,97	0,99	-4,29	6,81
	Hep	1,86	1,63	0,94	-2,73	6,47
	Belirtmeyen	9,49	5,94	0,68	-7,21	26,20

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.24'e göre; kendi dinini üstün görme düşüncesinde "Çoğunlukla" ile "Hiç" cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$). Kendi dinini "Çoğunlukla" üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=42,82$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, "Hiç" cevabını veren öğrencilerden 4,60 puan daha yüksektir. Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalaması bir grafik ile Şekil 4.7'de gösterilmiştir.



Şekil 4.7: Yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalaması

Daha önce öğrencilerin dindarlık düzeyi arttıkça zenofobi düzeyinin azaldığı görülmüştü (Şekil 4.4). Ancak Şekil 4.7’de yabancı düşmanlığının din üstünlüğüne göre ortalamasına bakıldığında; yerli öğrencilerin kendi dinini yabancı öğrencilerin dininden “Çoğunlukla” üstün görmesi, yabancı düşmanlığı ortalamasını arttırmıştır. Öğrencilerin üstünlük düşüncesi, kendisi ile ortak dine mensup olana karşı değil, farklı dine mensup olana karşı gelişmiş gibi görünmekte ve buna bağlı olarak zenofobik eğilimi arttırmaktadır. Sonuç olarak üstünlük duygusu, ayrıştırıcı değil birleştirici özelliğe sahip din olgusu söz konusuysen bile kendinden olmayan, dışarıdan gelen yabancıya karşı farkı ortaya koymaktadır. Kendi çalışmasında katılımcıların dini kimlik tercihlerine göre zenofobik tutumlarını inceleyen Sarıdağ (2022), istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını ifade etmiştir.

4.5.2. Yabancı Düşmanlığı ile Dil Üstünlüğü Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “*Kendi ana dilimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin ana dilinden üstün görüyorum*” yargısına verdikleri cevaplarla yabancı düşmanlığı

algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, dil üstünlüğüne göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Tablo 4.25: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	228	35,19	9,74
Nadiren	89	39,10	7,97
Çoğunlukla	69	44,60	9,03
Hep	86	48,04	6,72
Belirtmeyen	3	40	12,76

Tablo 4.25'te en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının kendi dilini yabancıların dilinden "Hep" üstün gören öğrencilere (48,04) ait olduğu görülmüştür. Bunu, kendi dilini "Çoğunlukla" (44,60) ve "Nadiren" (39,10) üstün gören öğrencilerin ortalamaları takip etmiştir. "Hiç" cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları ise 35,19 olarak tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı algısının, kendi dilini üstün görme yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

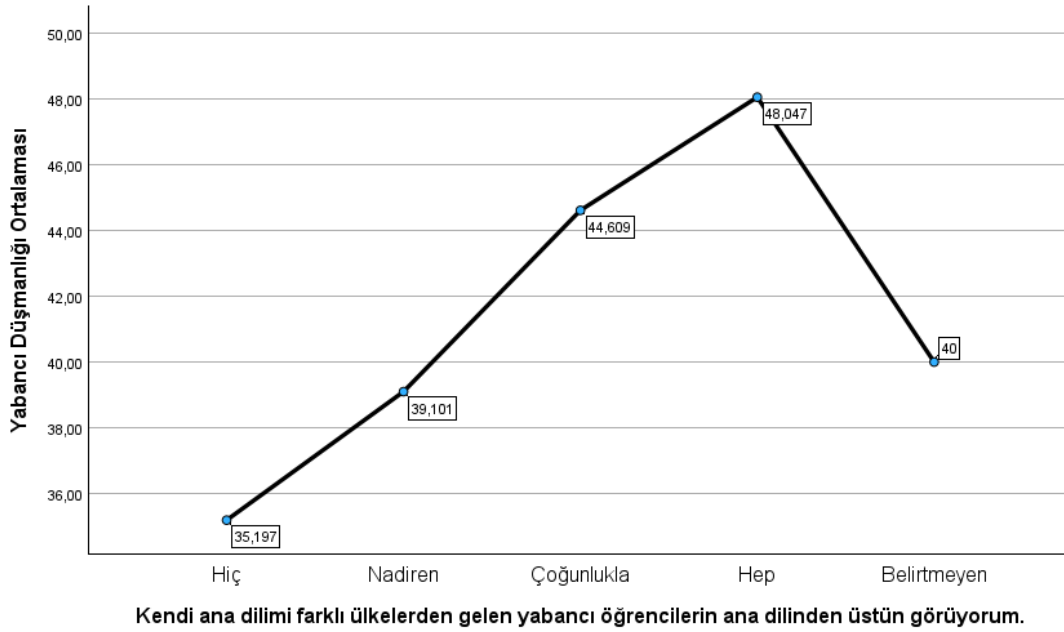
Tablo 4.26: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre farklılığı

(A) Dil Üstünlüğü	(B) Dil Üstünlüğü	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Nadiren	Hiç	3,90*	1,06	0,003	0,97	6,83
	Çoğunlukla	-5,50*	1,37	<,001	-9,31	-1,70
	Hep	-8,94*	1,11	<,001	-12,01	-5,87
	Belirtmeyen	-0,89	7,41	1	-56,32	54,52
Çoğunlukla	Hiç	9,41*	1,26	<,001	5,90	12,91
	Nadiren	5,50*	1,37	<,001	1,70	9,31
	Hep	-3,43	1,30	0,071	-7,05	0,18
	Belirtmeyen	4,60	7,45	0,959	-50,01	59,23
Hep	Hiç	12,84*	0,97	<,001	10,17	15,51
	Nadiren	8,94*	1,11	<,001	5,87	12,01
	Çoğunlukla	3,43	1,30	0,071	-0,18	7,05
	Belirtmeyen	8,04	7,40	0,807	-47,70	63,79

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.26'ya göre kendi dilini üstün görme düşüncesinde; “Nadiren” ve “Hiç” cevapları arasında, “Çoğunlukla” ile “Hiç” ve “Nadiren” cevapları arasında, “Hep” ile “Hiç” ve “Nadiren” cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$).

Kendi dilini “Nadiren” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=39,10$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 3,90 puan daha yüksektir. Kendi dilini “Çoğunlukla” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=44,60$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 9,41 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 5,50 puan daha yüksektir. Kendi dilini “Hep” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=48,04$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 12,84 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 8,94 puan daha yüksektir. Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalaması bir grafik ile Şekil 4.8’de gösterilmiştir.



Şekil 4.8: Yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalaması

Bireyin etnik ve kültürel kimliğini yansıtan en önemli unsur olan dil, toplumsal kimlik ve aidiyet oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Şekil 4.8’de yabancı düşmanlığının dil üstünlüğüne göre ortalamasına bakıldığında; öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının, kendi dilini üstün görmesi ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Sonuç olarak üstünlük duygusu, iletişim ve etkileşimin en temel aracı olan dil konusunda kendinden olmayan, dışarıdan gelen yabancıya karşı farkı ortaya koymuştur.

4.5.3. Yabancı Düşmanlığı ile Kültür Üstünlüğü Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “*Kendi kültürümü farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin kültüründen üstün görüyorum*” yargısına verdikleri cevaplarla yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, kültür üstünlüğüne göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Tablo 4.27: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	160	33,10	9,08
Nadiren	106	37,90	8,59
Çoğunlukla	125	43,32	8,34
Hep	84	48,86	6,59

Tablo 4.27'ye göre en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının; kendi kültürünü yabancıların kültüründen “Hep” üstün gören öğrencilere (48,86)ait olduğu görülmüştür. Bunu, kendi kültürünü “Çoğunlukla” (43,32) ve “Nadiren” (37,90) üstün gören öğrencilerin ortalamaları takip etmiştir. “Hiç” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları ise 33,10 olarak tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı algısının, kendi kültürünü üstün görme yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

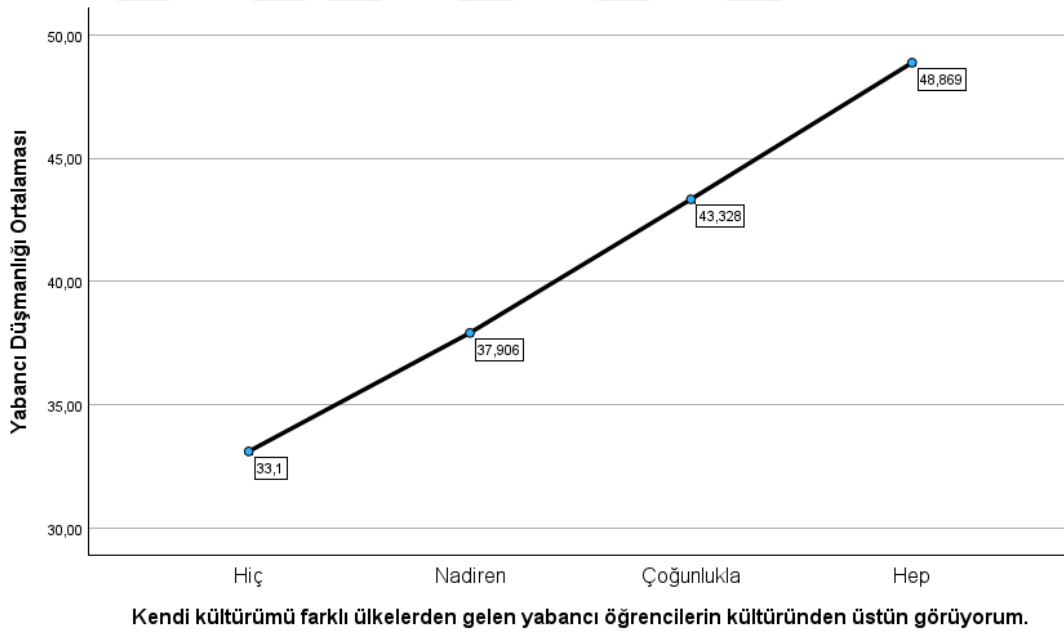
Tablo 4.28: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre farklılığı

(A) Kültür Üstünlüğü	(B) Kültür Üstünlüğü	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Nadiren	Hiç	4,80*	1,10	<,001	1,95	7,65
	Çoğunlukla	-5,42*	1,11	<,001	-8,32	-2,52
	Hep	-10,96*	1,10	<,001	-13,81	-8,10
Çoğunlukla	Hiç	10,22*	1,03	<,001	7,54	12,90
	Nadiren	5,42*	1,11	<,001	2,52	8,32
	Hep	-5,54*	1,03	<,001	-8,22	-2,85
Hep	Hiç	15,76*	1,01	<,001	13,13	18,40
	Nadiren	10,96*	1,10	<,001	8,10	13,81
	Çoğunlukla	5,54*	1,03	<,001	2,85	8,22

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.28'e göre; kendi kültürünü üstün görme düşüncesinde “Nadiren” ile “Hiç” cevapları arasında, “Çoğunlukla” ile “Hiç” ve “Nadiren” cevapları arasında, “Hep” ile “Hiç”, “Nadiren” ve “Çoğunlukla” cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$).

Kendi kültürünü “Nadiren” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=37,90$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 4,80 puan daha yüksektir. Kendi kültürünü “Çoğunlukla” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=43,32$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 10,22 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 5,42 puan daha yüksektir. Kendi kültürünü “Hep” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=48,86$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 15,76 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 10,96, “Çoğunlukla” cevabını veren öğrencilerden 5,54 puan daha yüksektir. Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalaması bir grafik ile Şekil 4.9’da gösterilmiştir.



Şekil 4.9: Yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalaması

Bir toplumda ortak dilin, değerlerin, normların, davranış biçimleri ve inançların yapı taşı olan kültür, insanlar arasında güçlü şekilde birlik ve aidiyet duygusu oluşturur. Bireyin sosyalleşme sürecinde öğrendiği ve bir sonrakine aktardığı kendi kültürü aynı zamanda çeşitliliğe açık ve değişebilir. Şekil 4.9’da yabancı düşmanlığının kültür üstünlüğüne göre ortalamasına bakıldığında;

etkileşime açık bir unsur olmasına rağmen kültür üstünlüğü öğrencilerde yüksek çıkmış ve öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı, kendi kültürünü üstün görmesi ile paralellik göstermiştir. Sonuç olarak üstünlük duygusu, farklılıklarla zenginleşen kültür konusunda kendinden olmayan, dışarıdan gelen yabancıya karşı farkı ortaya koymuştur.

4.5.4.Yabancı Düşmanlığı ile Yaşam Tarzı Üstünlüğü Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “*Kendi yaşam tarzımı farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin yaşam tarzından üstün görüyorum*” yargısına verdikleri cevaplarla yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, yaşam tarzı üstünlüğüne göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Tablo 4.29: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	184	34,79	9,65
Nadiren	136	39,16	8,85
Çoğunlukla	97	43,68	8,52
Hep	58	49,46	7,23

Tablo 4.29’da en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının; kendi yaşam tarzını yabancıların yaşam tarzından “Hep” üstün gören öğrencilere ait olduğu (49,46) görülmüştür. Bunu kendi kültürünü “Çoğunlukla” (43,68) ve “Nadiren” (39,16) üstün gören öğrencilerin ortalamaları takip etmiştir. “Hiç” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları ise 34,79 olarak tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı algısının, kendi yaşam tarzını üstün görme yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

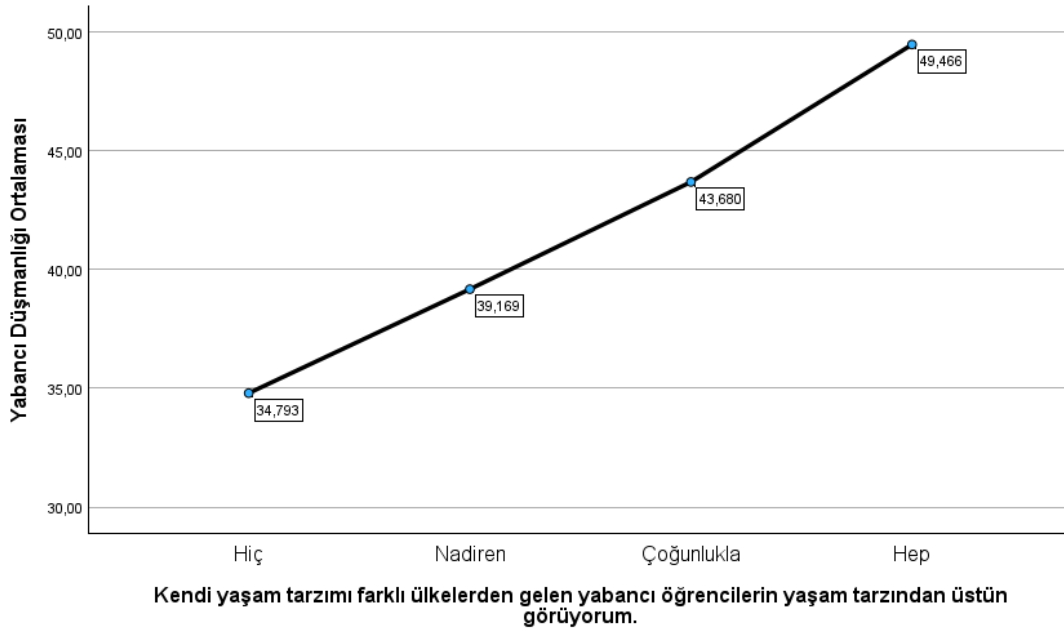
Tablo 4.30: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre farklılığı

(A) Yaşam Tarzı Üstünlüğü	(B) Yaşam Tarzı Üstünlüğü	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Nadiren	Hiç	4,37*	1,04	<,001	1,68	7,06
	Çoğunlukla	-4,51*	1,15	<,001	-7,49	-1,52
	Hep	-10,29*	1,21	<,001	-13,46	-7,13
Çoğunlukla	Hiç	8,88*	1,12	<,001	5,98	11,78
	Nadiren	4,51*	1,15	<,001	1,52	7,49
	Hep	-5,78*	1,28	<,001	-9,12	-2,44
Hep	Hiç	14,67*	1,18	<,001	11,58	17,76
	Nadiren	10,29*	1,21	<,001	7,13	13,46
	Çoğunlukla	5,78*	1,28	<,001	2,44	9,12

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.30'a göre; kendi yaşam tarzını üstün görme düşüncesinde “Nadiren” ile “Hiç” cevapları arasında, “Çoğunlukla” ile “Hiç” ve “Nadiren” cevapları arasında, “Hep” ile “Hiç”, “Nadiren” ve “Çoğunlukla” cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$).

Kendi yaşam tarzını “Nadiren” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=39,16$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 4,37 puan daha yüksektir. Kendi yaşam tarzını “Çoğunlukla” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=43,68$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 8,88 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 4,51 puan daha yüksektir. Kendi yaşam tarzını “Hep” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=49,46$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 14,67 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 10,29, “Çoğunlukla” cevabını veren öğrencilerden 5,78 puan daha yüksektir. Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalaması bir grafik ile Şekil 4.10'da gösterilmiştir.



Şekil 4.10: Yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalaması

Yaşam tarzı bireylerin düşünce, inanç ve çevresel faktörlerle bağlantılı şekilde geliştirdiği alışkanlıklar bütünüdür. Şekil 4.10'da yabancı düşmanlığının yaşam tarzı üstünlüğüne göre ortalamasına bakıldığında; öğrencilerin bu alışkanlıklar bütününe üstünlük duygusuyla birleştirmesi, yabancı düşmanlığı algısının yükselmesi ile paralellik göstermiştir. Sonuç olarak üstünlük duygusu, yaşam tarzı söz konusuken kendinden olmayan yabancıya karşı ayrımı pekiştirmiştir.

4.5.5. Yabancı Düşmanlığı ile Sosyokültürel Üstünlük Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “*Kendi sosyokültürel özelliklerimi (dilimi, dinimi, ırkımı, kültürümü ve yaşam tarzımı) genel olarak yabancılardan üstün görüyorum*” yargısına verdikleri cevaplarla yabancı düşmanlığı algısı arasında bir ilişki var mıdır? Ya da öğrencilerin yabancılar hakkındaki düşünce ve tutumları, genel olarak sosyokültürel üstünlük anlayışına göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın bu bölümünde, kendi sosyokültürel özelliklerini yani dilini, dinini, kültürünü ve yaşam tarzını üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı yüksektir (H_3) hipotezinin sınaması yapılmıştır.

Tablo 4.31: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre ortalaması

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Hiç	173	33,33	9,22
Nadiren	123	38,69	8,19
Çoğunlukla	105	44,09	8,26
Hep	74	49,70	6,04

Tablo 4.31’de en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının; genel olarak kendi sosyokültürel özelliklerini yabancıların özelliklerinden “Hep” üstün gören öğrencilere ait olduğu (49,70) görülmüştür. Bunu, kendi sosyokültürel özelliklerini “Çoğunlukla” (44,09) ve “Nadiren” (38,69) üstün gören öğrencilerin ortalamaları takip etmiştir. “Hiç” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları ise 33,33 olarak tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı algısının, kendi sosyokültürel özelliklerini üstün görme yargısına verilen cevaplar arasında nasıl farklılık gösterdiğini incelemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi yapılmıştır.

Tablo 4.32: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre farklılığı

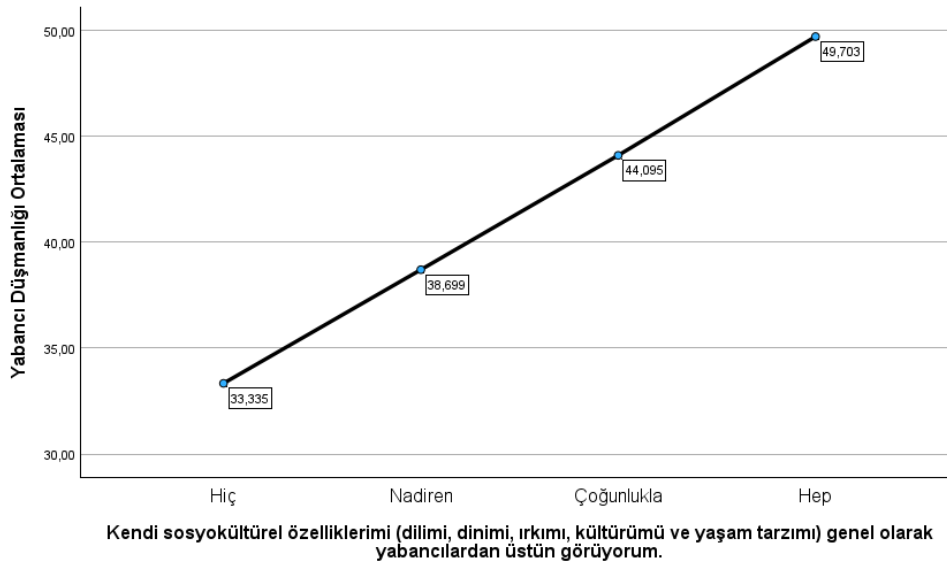
(A) Sosyokültürel Üstünlük	(B) Sosyokültürel Üstünlük	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Nadiren	Hiç	5,36*	1,01859	<,001	2,73	7,99
	Çoğunlukla	-5,39*	1,09356	<,001	-8,22	-2,56
	Hep	-11*	1,01977	<,001	-13,64	-8,36
Çoğunlukla	Hiç	10,75*	1,06857	<,001	7,99	13,52
	Nadiren	5,39*	1,09356	<,001	2,56	8,22
	Hep	-5,60*	1,0697	<,001	-8,38	-2,83
Hep	Hiç	16,36*	0,99293	<,001	13,79	18,93
	Nadiren	11*	1,01977	<,001	8,36	13,64
	Çoğunlukla	5,60*	1,0697	<,001	2,83	8,38

* Ortalama fark $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.32’ye göre; genel olarak kendi sosyokültürel özelliklerini üstün görme düşüncesinde “Nadiren” ile “Hiç” cevapları arasında, “Çoğunlukla” ile

“Hiç” ve “Nadiren” cevapları arasında, “Hep” ile “Hiç”, “Nadiren” ve “Çoğunlukla” cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$).

Genel olarak kendi sosyokültürel özelliklerini “Nadiren” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=38,69$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 5,36 puan daha yüksektir. Kendi sosyokültürel özelliklerini “Çoğunlukla” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=44,09$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 10,75 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 5,39 puan daha yüksektir. Kendi sosyokültürel özelliklerini “Hep” üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=49,70$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Hiç” cevabını veren öğrencilerden 16,36 puan, “Nadiren” cevabını veren öğrencilerden 11 puan, “Çoğunlukla” cevabını veren öğrencilerden 5,60 puan daha yüksektir. Bu durumda, kendi sosyokültürel özelliklerini yani kendi dilini, dinini, kültürünü ve yaşam tarzını üstün gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının yüksek olduğu hipotezi (**H₃**) doğrulanmıştır. Yabancı düşmanlığının sosyokültürel özelliklerin üstünlüğüne göre ortalaması bir grafik ile Şekil 4.11’de gösterilmiştir.



Şekil 4.11: Yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre ortalaması

Şekil 4.11’de yabancı düşmanlığının sosyokültürel üstünlüğe göre ortalamasına bakıldığında; üstünlük duygusu, kendinden olmayan, dışarıdan gelen yabancıya karşı farkı ortaya koymaktadır. Bu farkın baskınlığı elbette ev sahibi toplumlarda daha fazla kendini göstermektedir. Bu araştırma üstünlük düşüncesi ile ilgili yargıları üniversitelerdeki ev sahibi Türk uyruklu öğrencilere yöneltirken dışarıdan gelen yabancı öğrencilere karşı aidiyetlerini sorgulamıştır. Bu aidiyet sorgulaması öğrencilerin kendi sosyokültürel özelliklerini yani dilini, dinini, kültürünü ve yaşam tarzını çoğunlukla yabancılardan üstün gördüğünü ortaya koymuştur. Sarıdağ kendi çalışmasında (2022: 65-66), temas sıklığının ve sosyal baskınlık-baskınlık yöneliminin kültürel tehdit algısı aracılığıyla zenofobi üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu bulmuştur. Temasın sıklığı arttıkça, algılanan kültürel tehdidin azaldığını dolayısıyla mültecilere yönelik zenofobik tutumların da azaldığını görmüştür. Yerel halkın Suriyelileri kültürlerine, değerlerine, inançlarına, etik değerlerine, genel yaşam biçimlerine ve dünya görüşlerine yönelik bir tehdit olarak algıladıklarında, olumsuz tutumların ortaya çıktığını tespit etmiştir.

4.6. YDÖ ve SBY₇ Arasında İkili Korelasyon

Bu tez çalışmasının konusu, yabancı düşmanlığı algısının sosyal baskınlık yönelimi üzerinden incelenmesidir. Bu sebeple SPSS ile öncelikli olarak Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ) ile Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY₇) arasındaki ilişkiyi görmek için ikili korelasyon testi yapılmış, H₄’ün doğruluğu sınanmıştır.

H₄: Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı da artmaktadır.

Hesaplamalar, 7’li likert tipteki 16 maddelik SBY₇ ölçeği ile 5’li likert tipteki 11 maddelik YDÖ’nin toplam puanları üzerinden yapılmıştır.

Tablo 4.33: Sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığının ortalaması

Ölçekler	N	Ort. (\bar{x})	Std. Sapma (s)
Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY ₇)	475	45,90	18,46
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ)	475	39,65	10,18

Tablo 4.33'te 475 katılımcıya uygulanan iki ölçekten SBY₇'nin aritmetik ortalamasının 46 puana yaklaşarak YDÖ'nin aritmetik ortalamasından 6 puan yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ve ilişkinin yönünü ve gücünü tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.34'te gösterilmiştir.

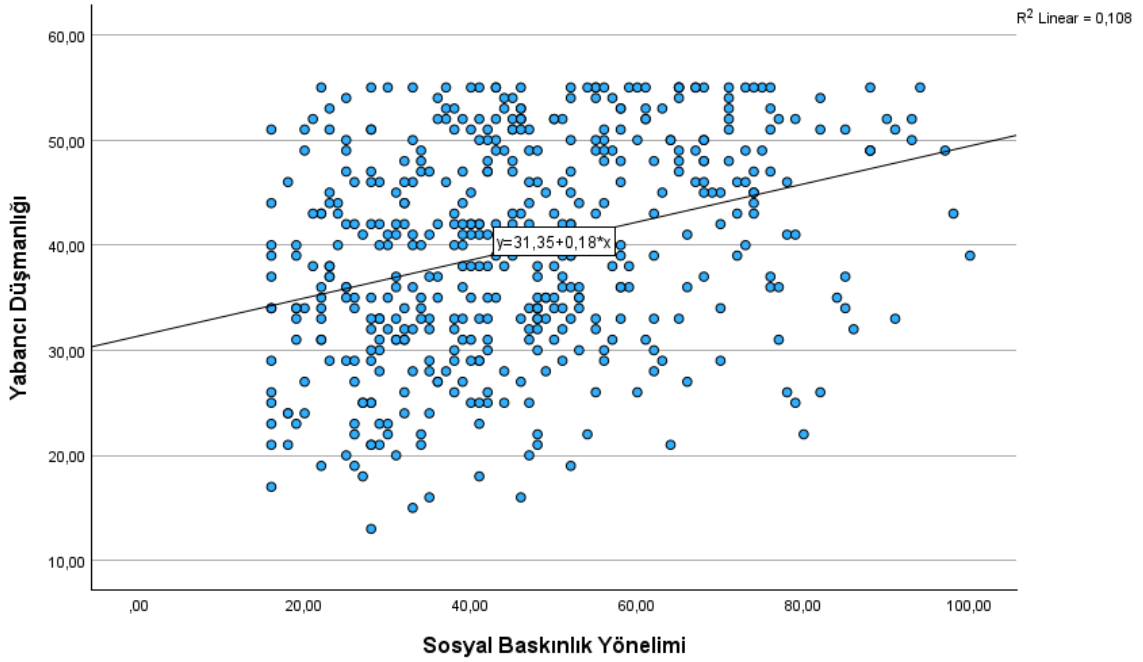
Tablo 4.34: Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişki

		Yabancı Düşmanlığı
Sosyal Baskınlık Yönelimi	Pearson (r)	,328*
	Anlamlılık (p)	<,001
	N	475

*Korelasyon $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.34'te görüldüğü gibi sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında orta düzeyde pozitif ($r = 0,328$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur.

SBY₇ ve YDÖ'nin toplam puanları normal dağılım gösterdiği için Pearson korelasyon değeri hesaplanmıştır. Bu değer pozitif yönde çıkması ($r = 0,328$), katılımcılarda sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısının arttığı anlamına gelmektedir. Ancak bu etki orta seviyeli bir etkidir. Çünkü $r = 0,328$ değerinin 0'dan büyük ancak 1'e çok yakın olmaması ilişki gücünün orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2023).



Şekil 4.12: Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı da artıyor

Şekil 4.12'ye göre araştırmanın konusu olan üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ile ilgili düşüncelerinin yabancı düşmanlığı ile ilgili düşüncelerini etkilediği sonucuna ulaşabiliriz.

Tablo 4.35: H₄'ün doğruluğu

	Pearson (r)	Anlamlılık (p)	%95 Güven Aralığı*	
			Alt sınır	Üst sınır
YDÖ-SBY ₇	,328	<,001	,245	,406

* Bu tahmin, Fisher'ın r'den z'ye dönüşümü ve yanlılık ayarlaması temel alınarak yapılmıştır.

Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu hipotezi (H₄) %95 oranında doğrulanmıştır. İki değişken arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve orta derecede olduğunu gösteren 0,328 değerinin (r), 100 testin 95'inde 0,245 alt sınır ile 0,406 üst sınır arasında ölçüleceği görülmüştür. Hipoteze göre, sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yabancı düşmanlığı algısı da artmaktadır.

İki boyutlu SBY ölçeğini araştırmasında kullanan Sarıdağ (2022: 55), zenofobi değişkeni ile sosyal baskınlık-baskınlık yönelimi arasında ($r=0,355$, $p<0,001$) pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğunu; zenofobi değişkeni ile sosyal baskınlık-eşitlik yönelimi ($r=-0,309$, $p<0,001$) arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

4.7. Kovaryans Analizi (ANCOVA): Demografik Değişkenler

Araştırmanın bu bölümünde, sosyal baskınlık yönelimi bağlamında yabancı düşmanlığı incelenmiştir. İki şeyin birlikte hareket edip etmediğine bakılmış; sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisini görmek amacıyla kovaryans analizi (ANCOVA) yapılmıştır.

Sosyal baskınlık yönelimi kontrol edildiğinde; öğrencilerin dahil olduğu yaş gruplarının, yaşadıkları şehirlerin, eğitim gördükleri üniversitelerin ve dini inanç düzeylerinin yabancı düşmanlığı üzerinde anlamlı etkisi olup olmadığı incelenmiş, aşağıdaki hipotezlerin doğruluğu sınanmıştır.

H5: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H6: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı yaşadığı veya eğitim gördüğü şehre göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı eğitim gördüğü üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H8: Öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı dini inanç düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan yabancı düşmanlığı ile kontrol değişkeni (kovaryant) olan sosyal baskınlık yöneliminin çarpıklık ve basıklık değerleri kontrol edilmiş ve normal dağılım şartı sağlanmıştır (Tablo 3.3).

Bağımlı değişken yabancı düşmanlığı ile kontrol değişkeni sosyal baskınlık yönelimi arasında ikili korelasyon ile anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

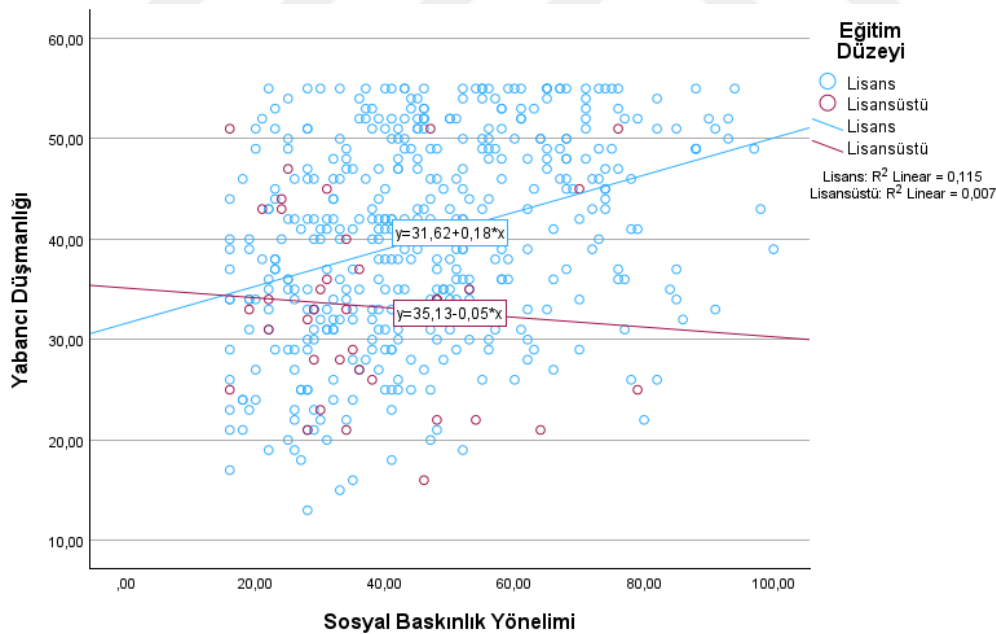
Kovaryans analizi yapabilmek için bağımlı değişken olan yabancı düşmanlığı ile bağımsız değişkenler arasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılarak varyansların homojenliği (Tablo 4.5) şartı sağlanmış ve anlamlı farklılıklar olduğu (Tablo 4.6) görülmüştür. Öğrencilerin gelir düzeyi ile yabancı düşmanlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı için gelir değişkeni kovaryans analizine dahil edilmemiştir (Tablo 4.6: $p=0,129>0,05$).

Tablo 4.36: Sosyal baskınlık yönelimi ile cinsiyet arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Cinsiyet	4617,292	1	4617,292	13,908	<,001

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Kontrol değişkeni olan sosyal baskınlık yönelimi ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmaması şartını sağlamak için ANOVA yapılmış; Tablo 4.36'ya göre cinsiyet ile sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı bir ilişki çıktığı için cinsiyet değişkeni kovaryans analizine dahil edilememiştir.



Şekil 4.13: Eğitime göre regresyon eğrilerinin homojenliği varsayımı

Kontrol değişkeni olan sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı ile ilişkisi, bağımsız değişkenin tüm gruplarında birbirine benzer olmalıdır (regresyon eğrilerinin homojenliği varsayımı). Bu şartı sağlamak için Şekil 4.13'te grafik

ölçümü ile yapılan doğruların paralelliği testinde eğitim düzeyinin iki grubuna ait doğrular paralellik göstermediği için eğitim değişkeni kovaryans analizine dahil edilememiştir.

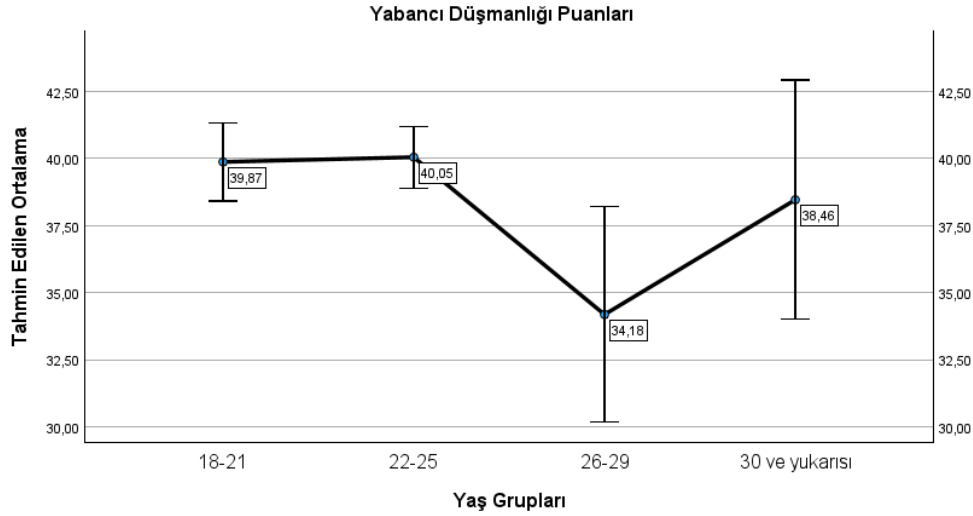
4.7.1.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Yaş Gruplarına Göre Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.37’de farklı yaş gruplarına dahil olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısına ilişkin, sosyal baskınlık yönelimi puanlarının kontrol edildiği durumda düzenlenen ortalamalar verilmiştir.

Tablo 4.37: Farklı yaş gruplarına dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Yaş Grupları	N	Ort. (\bar{x})	Std. Hata
18-21	167	39,87	0,74
22-25	268	40,04	0,58
26-29	22	34,18	2,04
30 ve yukarısı	18	38,45	2,26

Tablo 4.37’ye göre 22-25 yaş aralığındaki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalaması 40,04; 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalaması 39,87 olarak tespit edilmiştir.



Yabancı düşmanlığı puanları, ortalama puanı 45,90 olan sosyal baskınlık yöneliminin ilişkiye kovaryant olarak dahil edilmesi sonucunda hesaplanmıştır.

Hata çubukları, %95 güven aralığını göstermektedir.

Şekil 4.14: Farklı yaş gruplarına dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Şekil 4.14'te en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının 22-25 yaş grubuna ait olduğu, bunu sırasıyla 18-21 yaş grubu ve 30 yaş üstü öğrencilerin takip ettiği görülmüştür. Ancak yaş grupları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını tespit etmek için kovaryans analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.38: Kovaryans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Eta-Kare
Düzeltilmiş Model	6023,477 ^a	4	1505,869	16,410	0,000	0,123
Intercept	48562,349	1	48562,349	529,195	0,000	0,530
Sosyal Baskınlık	5004,126	1	5004,126	54,531	0,000	0,104
Yaş Grupları	730,544	3	243,515	2,654	0,048	0,017
Hata	43130,207	470	91,766			
Toplam	796011,000	475				
Düzeltilmiş Toplam	49153,684	474				

a. $R^2 = 0,123$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,115$); Bağımlı Değişken: Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.38'e göre, sosyal baskınlık yöneliminin kontrol edildiği modelde; farklı yaş gruplarına dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanları arasındaki

farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(3,470)= 2,654$; $p=0,048$). Diğer bir ifade ile yaş gruplarının yabancı düşmanlığını anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bunun üzerine, farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ikili karşılaştırma sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.39: Yaş grupları arası karşılaştırma sonuçları

(A) Yaş Grubu	(B) Diğer Yaş Grupları	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
22-25	18-21	0,17	0,94	1,000	-2,32	2,67
	26-29	5,86*	2,12	0,036	0,22	11,49
	30 ve yukarısı	1,58	2,34	1,000	-4,62	7,79

Tablo 4.39'a göre 22-25 yaş grubu ile 26-29 yaş grubu arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). 22-25 yaş grubuna dahil öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=40,04$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, 26-29 yaş grubuna dahil öğrencilerden 5,86 puan daha yüksektir. Daha önce tek yönlü varyans analizi ile yabancı düşmanlığı ve yaş grupları arasındaki ilişki incelendiğinde farkın; 18-21 ile 26-29 yaş grubu arasında olduğu ve 22-25 ile 26-29 yaş grubu arasında olduğu tespit edilmişti. Sosyal baskınlık yöneliminin ilişkiye kovaryant olarak dahil edilmesi sonucu farkın yalnızca 22-25 yaş grubu ile 26-29 yaş grubu arasında olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; yaş değişkenine göre sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi, anket çalışmamıza katılan 22-25 yaş grubundaki öğrencilerde daha yoğun görülmüştür. 26-29 yaş grubu öğrencilerinin yabancılara karşı düşünce ve tutumları ise daha ılımlıdır. Bu durumda öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığının yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermektedir hipotezi (**H₅**) doğrulanmıştır.

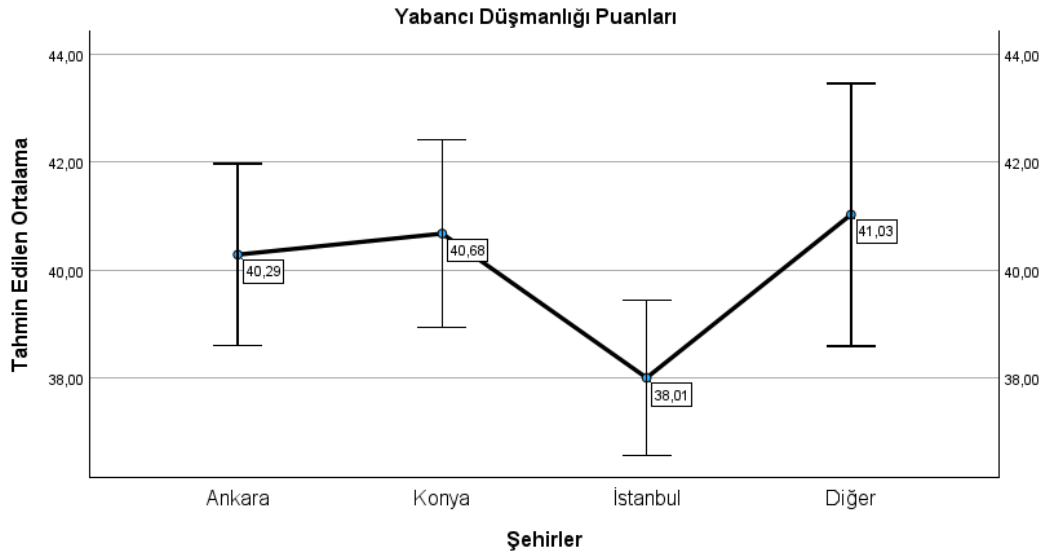
4.7.2.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Şehirlere Göre Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.40'ta farklı şehirlerde yaşayan, eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısına ilişkin, sosyal baskınlık yönelimi puanlarının kontrol edildiği durumda düzenlenen ortalamalar verilmiştir.

Tablo 4.40: Farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Şehirler	N	Ort. (\bar{x})	Std. Hata
Ankara	126	40,28	,85
Konya	117	40,67	,88
İstanbul	172	38,01	,73
Diğer	60	41,02	1,23

Tablo 4.40'a göre Konya'daki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları 40,67; Ankara'daki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları 40,28; İstanbul'daki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları 38,01 olarak tespit edilmiştir.



Yabancı düşmanlığı puanları, ortalama puanı 45,90 olan sosyal baskınlık yöneliminin ilişkiye kovaryant olarak dahil edilmesi sonucunda hesaplanmıştır.

Hata çubukları, %95 güven aralığını göstermektedir.

Şekil 4.15: Farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Şekil 4.15'te en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının Konya ve Ankara'da yaşayan öğrencilere ait olduğu, en düşük yabancı düşmanlığı ortalamasının ise İstanbul'da yaşayan öğrencilere ait olduğu görülmüştür. Ancak şehirler arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını tespit etmek için kovaryans analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo: 4.41 Kovaryans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Eta-Kare
Düzeltilmiş Model	6040,669 ^a	4	1510,167	16,463	<,001	,123
Intercept	64945,397	1	64945,397	708,007	<,001	,601
Sosyal Baskınlık	4957,675	1	4957,675	54,046	<,001	,103
Şehirler	747,736	3	249,245	2,717	,044	,017
Hata	43113,015	470	91,730			
Toplam	796011,000	475				
Düzeltilmiş Toplam	49153,684	474				

a. $R^2 = 0,123$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,115$); Bağımlı Değişken: Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.41'e göre, sosyal baskınlık yöneliminin kontrol edildiği modelde; farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(3,470) = 2,717$; $p = 0,044$). Diğer bir ifade ile şehir değişkeninin yabancı düşmanlığını anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bunun üzerine, farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ikili karşılaştırma sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.42: Şehirler arası karşılaştırma sonuçları

(A) Şehirler	(B) Diğer Şehirler	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	P	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Ankara	Konya	-0,38	1,23	1,000	-3,65	2,87
	İstanbul	2,27	1,12	0,264	-0,71	5,26
	Diğer	-0,74	1,50	1,000	-4,72	3,24
Konya	Ankara	0,38	1,23	1,000	-2,87	3,65
	İstanbul	2,66	1,14	0,124	-0,37	5,71
	Diğer	-0,35	1,52	1,000	-4,38	3,67
İstanbul	Ankara	-2,27	1,12	0,264	-5,26	0,71
	Konya	-2,66	1,14	0,124	-5,71	0,37
	Diğer	-3,01	1,43	0,217	-6,82	0,78
Diğer	Ankara	0,74	1,50	1,000	-3,24	4,72
	Konya	0,35	1,52	1,000	-3,67	4,38
	İstanbul	3,01	1,43	0,217	-0,78	6,82

Tablo 4.42'ye göre şehirler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Daha önce tek yönlü varyans analizi ile yabancı düşmanlığı ve şehirler arasındaki ilişki incelendiğinde de farklılık bulunamamış, yabancılara karşı düşünce ve tutumların öğrencilerin çoğunlukla yaşadığı Ankara, Konya ve İstanbul'da benzer ölçüde olduğu görülmüştü. Şehir değişkenine göre sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisine bakıldığında şehirler arasındaki bu benzerliğin devam ettiği görülmüştür.

Sonuç olarak; yabancı düşmanlığı ile şehir değişkeni arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlılık vardır (Tablo: 4.6, $p=0,015$); sosyal baskınlık yöneliminin kontrol edildiği modelde, farklı şehirlerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanları arasında da anlamlılık vardır (Tablo: 4.41, $p=0,044$). Ancak karşılaştırılan Ankara, Konya, İstanbul ile diğer şehirlerden buraya gelenler arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu durumda öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı yaşadığı/egitim gördüğü şehre göre anlamlı farklılık göstermektedir hipotezi (**H₆**) doğrulanamamıştır.

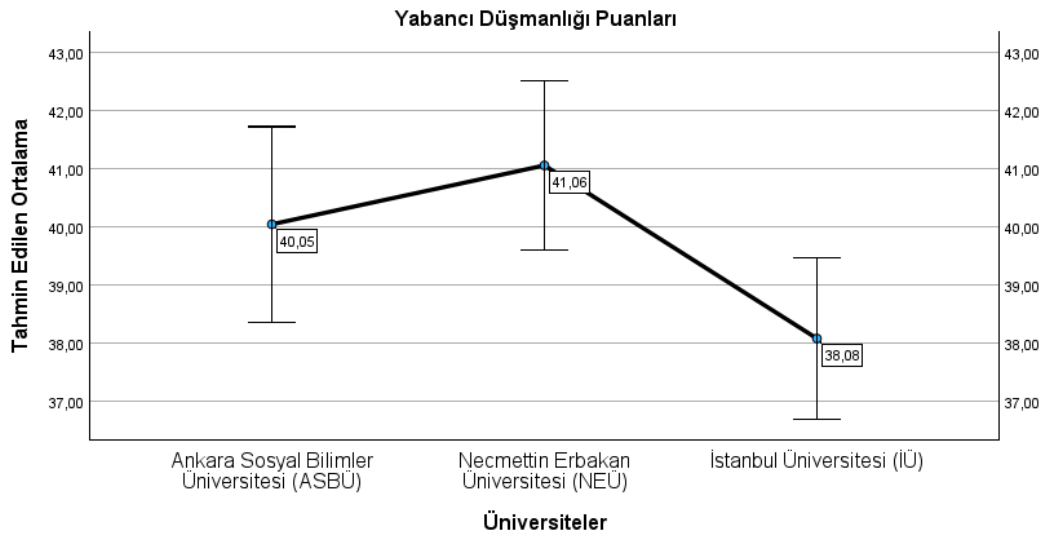
4.7.3.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Üniversitelere Göre Yabancı Düşmanlığı

Tablo 43'te farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısına ilişkin, sosyal baskınlık yönelimi puanlarının kontrol edildiği durumda düzenlenen ortalamalar verilmiştir.

Tablo 4.43: Farklı üniversitelerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Üniversiteler	N	Ort. (\bar{x})	Std. Hata
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	125	40,04	,85
Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	168	41,06	,73
İstanbul Üniversitesi (İÜ)	182	38,08	,71

Tablo 4.43'e göre Necmettin Erbakan Üniversitesi öğrencilerinin yabancı düşmanlığı ortalamaları 41,06; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi öğrencilerinin yabancı düşmanlığı ortalamaları 40,04; İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yabancı düşmanlığı ortalamaları 38,08 olarak tespit edilmiştir.



Yabancı düşmanlığı puanları, ortalama puanı 45,90 olan sosyal baskınlık yöneliminin ilişkiye kovaryant olarak dahil edilmesi sonucunda hesaplanmıştır.

Hata çubukları, %95 güven aralığını göstermektedir.

Şekil 4.16: Farklı üniversitelerdeki öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Şekil 4.16’da en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının NEÜ’ne ait olduğu, bunu sırasıyla ASBÜ’nün ve İÜ’nin takip ettiği görülmüştür. Ancak üniversiteler arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını tespit etmek için kovaryans analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.44: Kovaryans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Eta-Kare
Düzeltilmiş Model	6091,348 ^a	3	2030,449	22,208	<,001	,124
Intercept	64796,716	1	64796,716	708,723	<,001	,601
Sosyal Baskınlık	5016,806	1	5016,806	54,872	<,001	,104
Üniversiteler	798,414	2	399,207	4,366	,013	,018
Hata	43062,336	471	91,427			
Toplam	796011,000	475				
Düzeltilmiş Toplam	49153,684	474				

a. $R^2 = 0,124$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,118$); Bağımlı Değişken: Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.44’e göre, sosyal baskınlık yöneliminin kontrol edildiği modelde; farklı üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(2,471) = 4,366$; $p = 0,013$). Diğer bir ifade ile üniversitelerin yabancı düşmanlığını anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bunun üzerine, farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ikili karşılaştırma sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.45: Üniversiteler arası karşılaştırma sonuçları

(A) Şehirler	(B) Diğer Şehirler	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	-1,01	1,13	1,000	-3,72	1,70
	İstanbul Üniversitesi (İÜ)	1,96	1,11	0,236	-0,71	4,64
Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	1,01	1,13	1,000	-1,70	3,72
	İstanbul Üniversitesi (İÜ)	2,97*	1,02	0,011	0,51	5,43
İstanbul Üniversitesi (İÜ)	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	-1,96	1,11	0,236	-4,64	0,71
	Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	-2,97*	1,02	0,011	-5,43	-0,51

Tablo 4.45'e göre Necmettin Erbakan Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$). NEÜ'nde eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=41,06$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, İÜ'nde eğitim gören öğrencilerden 2,97 puan daha yüksektir. ASBÜ ve İÜ karşılaştırmasına bakıldığında ise ASBÜ'nde eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının ($\bar{x}=40,05$) İÜ'nde eğitim gören öğrencilerden 1,96 puan yüksek olduğu ancak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p = 0,236$).

Sonuç olarak; üniversite değişkenine göre sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi öğrencilerinde daha yoğun görülmüştür. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi öğrencilerinin yabancı düşmanlığı algısı orta seviyededir. İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yabancılara karşı düşünce ve tutumları ise diğer iki üniversiteye kıyasla daha ılımlıdır. Bu durumda öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı eğitim gördüğü üniversiteye göre anlamlı farklılık göstermektedir hipotezi (**H₇**) doğrulanmıştır.

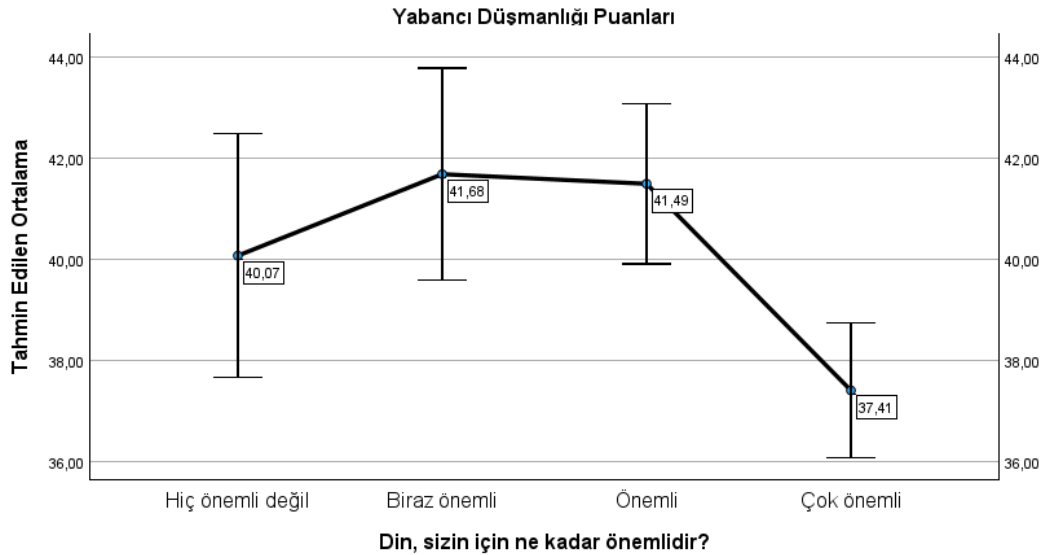
4.7.4.Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında Dine Göre Yabancı Düşmanlığı

Araştırmaya katılan 475 öğrenciye “Din sizin için ne kadar önemlidir?” sorusu sorulmuştur. Tablo 4.46’da dini inanç düzeyi farklı olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısına ilişkin, sosyal baskınlık yönelimi puanlarının kontrol edildiği durumda düzenlenen ortalamalar verilmiştir.

Tablo 4.46: İnanç düzeyi farklı olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Cevaplar	N	Ort. (\bar{x})	Std. Hata
Hiç önemli değil	60	40,07	1,22
Biraz önemli	79	41,68	1,06
Önemli	139	41,49	,80
Çok önemli	197	37,41	,67

Tablo 4.46’ya göre “Hiç önemli değil” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları 40,07; “Çok önemli” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları 37,41 olarak tespit edilmiştir.



Yabancı düşmanlığı puanları, ortalama puanı 45,90 olan sosyal baskınlık yöneliminin ilişkiye kovaryant olarak dahil edilmesi sonucunda hesaplanmıştır.

Hata çubukları, %95 güven aralığını göstermektedir.

Şekil 4.17: İnanç düzeyi farklı olan öğrencilerin yabancı düşmanlığı ortalamaları

Şekil 4.17’de en yüksek yabancı düşmanlığı ortalamasının; din “Biraz önemli” diyen öğrencilere ait olduğu, bunu din “Önemli” diyen öğrencilerin takip ettiği görülmüştür. Ancak dini inanç düzeyi arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını tespit etmek için kovaryans analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.47: Kovaryans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Eta-Kare
Düzeltilmiş Model	7062,359	4	1765,590	19,715	<,001	,144
Intercept	63918,128	1	63918,128	713,722	<,001	,603
Sosyal Baskınlık	4538,863	1	4538,863	50,682	<,001	,097
Dini inanç	1769,425	3	589,808	6,586	<,001	,040
Hata	42091,326	470	89,556			
Toplam	796011,000	475				
Düzeltilmiş Toplam	49153,684	474				

a. $R^2 = 0,144$ (Düzeltilmiş $R^2 = 0,136$); Bağımlı Değişken: Yabancı Düşmanlığı

Tablo 4.47’ye göre, sosyal baskınlık yöneliminin kontrol edildiği modelde; farklı inanç düzeyine sahip öğrencilerin yabancı düşmanlığı puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(3,470) = 6,586$; $p = 0,001$). Diğer bir ifade ile dini inanç düzeyinin yabancı düşmanlığını anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bunun üzerine, farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ikili karşılaştırma sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.48: Dini inanç düzeyleri arası karşılaştırma sonuçları

(A) Dinin Önemi	(B) Dinin Önemi	Ortalama Fark (A-B)	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Biraz önemli	Hiç önemli değil	1,60	1,62	1,000	-2,68	5,90
	Önemli	0,19	1,33	1,000	-3,34	3,72
	Çok önemli	4,26*	1,26	0,005	0,91	7,62
Önemli	Hiç önemli değil	1,41	1,46	1,000	-2,45	5,29
	Biraz önemli	-0,19	1,33	1,000	-3,72	3,34
	Çok önemli	4,07*	1,05	0,001	1,29	6,86

Tablo 4.48'e göre; “*Din sizin için ne kadar önemlidir?*” sorusuna verilen “Biraz önemli” ile “Çok önemli” cevapları arasındaki fark ve “Önemli” ile “Çok önemli” cevapları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). “Biraz önemli” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=41,68$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Çok önemli” cevabını veren öğrencilerden 4,26 puan; “Önemli” cevabını veren öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısı ($\bar{x}=41,49$); istatistiksel olarak anlamlı olmak üzere, “Çok önemli” cevabını veren öğrencilerden 4,07 puan; daha yüksektir.

Sonuç olarak; dini inanç düzeyine göre sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi, dini önemseyen öğrencilerde daha yoğun görülmüştür. Bu durumda öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve yabancı düşmanlığı dini inanç düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir hipotezi (**H₈**) doğrulanmıştır.

SONUÇ

Araştırma, Türkiye’de üniversitelerde öğrenim gören Türk uyruklu öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere yönelik yabancı düşmanlığı (zenofobi) tutumlarını sosyal baskınlık yönelimi ve sosyokültürel üstünlük algıları çerçevesinde incelemiştir. Artan uluslararası hareketlilik ve Türkiye’de çeşitlenen yabancı varlığı bağlamında, zenofobinin yalnızca zorunlu göçle sınırlı olmayan, daha geniş toplumsal ve yapısal dinamiklerle ilişkili bir olgu olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, gençlerin yabancılara yönelik tutumlarını belirleyen bireysel ve toplumsal etkenleri nicel veriler üzerinden ortaya koymayı ve sosyal baskınlık yöneliminin zenofobik eğilimlerle olan ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Sonuç bölümü, araştırmanın temel bulgularını sistematik biçimde özetleyerek elde edilen verileri kuramsal çerçeve doğrultusunda değerlendirecektir.

Analizlerde öncelikle yabancı düşmanlığı (zenofobi) ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Eğitim düzeyi, yaş, şehir, üniversite ve din değişkenleri ile zenofobi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yabancı düşmanlığı ile cinsiyet ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kadın öğrenciler ve erkek öğrencilerin zenofobi ile ilgili değerlendirmelerinin anlamlı ölçüde birbirinden farklı olmadığı görülmüş, erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu hipotezi doğrulanamamıştır. Katılımcılarda eğitim düzeyi arttıkça yabancı düşmanlığı algısının azaldığı görülmüştür. Lisans öğrencilerinin yabancı düşmanlığı algısı lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksektir. Buna paralel olarak 18-25 yaş aralığındaki öğrencilerin yabancılara karşı düşüncelerinin olumsuz olduğu saptanmıştır.

Araştırma örneklemini üç farklı şehir ve bu şehirlerdeki üç farklı üniversite üzerine oluşturulmuştur. Yabancı düşmanlığı algısında şehirler arasındaki fark benzer olsa da yabancı düşmanlığının şehir değişkenine göre ortalaması İstanbul’a

göre Ankara ve Konya’da nispeten yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin %84’ünün yaşadıkları şehirde üniversite eğitimi aldığından hareketle şehrin, yabancı düşmanlığı tutumlarına etki ettiği söylenebilir. Özellikle İstanbul’un uluslararası öğrenci yoğunluğu, yerli ve yabancı öğrenciler arasındaki etkileşimi gündelik yaşamın olağan bir parçası hâline getirerek kültürel aşinalığı artırmakta ve yabancı düşmanlığı algısının görece daha düşük düzeyde seyretmesine katkı sağlamaktadır. Buna karşılık Ankara ve Konya’da uluslararası öğrenci oranının sınırlı olması, etkileşim düzeyinin görece düşüklüğü nedeniyle yabancılara yönelik algının İstanbul’a kıyasla daha olumsuz şekillenmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Zenofobi ile şehir arasındaki ilişkiye bakıldığında öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının çoğunlukla yaşadığı veya öğrenim gördüğü Ankara, Konya, İstanbul’da benzer ölçüde olduğu ancak; Konya’daki üniversitede eğitim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının İstanbul’daki üniversitede eğitim gören öğrencilere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Üniversiteler arasındaki bu farklılık, yabancılarla temasın daha az olduğu ortamlarda zenofobik eğilimin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal kimlik edinme aşamalarından biri olan sosyal kategorizasyon, gruplar arası sınırların sürdürülebilirliğine etkisini göstermiştir. İÜ öğrencilerinde NEÜ öğrencilerine nazaran daha düşük zenofobik eğilimlerin gözlenmesi, grup homojenliğinin azalmasıyla da ilişkili olarak bu teorik zeminle uyumaktadır. Ayrıca, İstanbul’un çok kültürlü bir yapıda olması farklı kimliklerden insanların etkileşiminden kaynaklanan ortak grup kimliğinin oluşmasına ve zenofobi eğilimlerinin azalmasına katkı sağlamaktadır.

Öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısında dini inanç düzeyinin kademeli olarak etkili olduğu görülmüştür. Din “Biraz önemli” diyenlerin zenofobi eğilimi daha yüksek, din “Önemli” diyenlerin daha düşük, din “Çok önemli” diyenlerin zenofobi eğilimi en düşük çıkmıştır. Yani dindarlık düzeyi arttıkça zenofobi düzeyi azalmıştır. Sembolik tehdit bağlamında yerli ve yabancı öğrenciler arasında ortak olan dini unsurlar tehdit azaltıcı bir etki göstermiş olabilir. Paylaşılan kutsal değer anlayışı, ortak olan üst kimlik algısına yönelik değerlendirmeleri olağan

kılmaktadır. Dindarlık değişkeni bu noktada, normatif yakınlık aracı işlevi göyerek söz konusu muhtemel sembolik tehdit algısını azaltmaktadır.

Araştırmada üniversitelerdeki yerli öğrencilerin yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmeyi rekabet olarak değerlendirdiği; bunu bir kazanım olarak düşünmediği görülmüştür. Buna ek olarak öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının rekabet düşüncesi ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin zenofobi eğiliminin kırılmasında, yabancı öğrencilerle eğitim görmeyi kazanım olarak görme düşüncesinin çok etkili olmadığı söylenebilir. Bu noktada çatışma kuramı, üniversite öğrencileri arasında gelecek korkusu üzerinden somutlaştırılabilir. Rekabet düşüncesi yüksek olan bireylerin, var olan kaynağı kendilerininmiş gibi benimsemeleri neticesinde zenofobik ve ayrımcı tutumlar içinde bulunmaları ön görülür. Çatışma kuramına göre sosyal konumlarını kaybetmekten korkan bireyler yabancıları rakip olarak görür. Araştırmamız sonucunda rekabet değişkeni ve zenofobi arasında anlamlı bir ilişki bulunması teorik zeminde bir değerlendirme sunmuştur. Üniversiteler, akademik bir ortam olmalarının yanında çatışma kuramının iddialarıyla paralel olarak statü, gelir ve sembolik kaynakların yeniden dağıtımının görüldüğü mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zenofobinin kendini üstün görme düşüncesi (etnosentrizm) ile örtüşmesi bakımından katılımcılara yöneltilen üstünlük yargıları, araştırmayı literatürdeki çalışmalardan farklı kılmıştır. Öğrencilerin sosyokültürel özellikleri üzerinden kendilerini üstün görüp görmediği ile yabancı düşmanlığı algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Yabancı düşmanlığı algısı ile yerli öğrencilerin kendi dilini, dinini, kültürünü ve yaşam şeklini yabancı öğrencilerden üstün görmesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Öğrencilerin dindarlık düzeyi arttıkça zenofobi düzeyinin azaldığı daha önce belirtilmişti. Ancak araştırmanın üstünlük düşüncesi ile ilgili bölümünde, yerli öğrencilerin kendi dinini yabancı öğrencilerin dininden üstün görmesine bağlı olarak zenofobik eğilimin de arttığı görülmüştür. Öğrencilerin burada üstünlük düşüncesini kendisi ile ortak dine mensup olana karşı değil, farklı dine mensup

olana karşı geliştirdiği düşünülmemektedir. Bu bulgu, farklı inanç ve geleneklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sembolik tehditin ortak kimlik inşasının başarısız olduğu ortamlarda daha güçlü olduğu görüşünü desteklemektedir. Benzer şekilde araştırmamızda öğrencilerin yabancı düşmanlığı algısının, kendi dilini üstün görmesi ile de paralellik göstermesi, ortak kimlik inşasının başarısız olduğu başka bir unsurdur. Yaşam tarzı bireylerin kültür, düşünce, inanç ve çevresel faktörlerle bağlantılı şekilde geliştirdiği alışkanlıklar bütünüdür. Öğrencilerin kendi alışkanlıklarını üstünlük duygusuyla birleştirmesi, yabancı düşmanlığı algısının yükselmesi ile paralellik göstermiştir. Benzer şekilde kendi kültürünü üstün gören öğrencilerin zenofobi eğilimi yüksek çıkmıştır. Bulgulara göre, sosyokültürel unsurlara bağlı olarak üstünlük düşüncesi üzerinden yerli ve yabancı öğrenciler arasındaki mesafe arttıkça zenofobi algısının arttığı görülmüştür. Bu sonuç, üstünlük anlayışının sembolik tehditteki yeri açısından anlamlı hale gelmiştir. Sosyokültürel benzerlik ve uyum durumunda zenofobik eğilimlerin azalma olasılığı sembolik tehditi besleyen “üstünlük” ve buna bağlı mesafe anlayışıyla engellenmiştir. Ortak değerler ve normatif bağlar (dil, din, kültür vb.) sembolik tehlikeyi azaltabilir, ancak bulgular, sosyokültürel mesafe ve düşük temasın bu tehlikeyi artırdığını göstermektedir. Ayrıca bireylerin pozitif bir kimlik inşası niyetiyle kendi gruplarına diğerlerinden üstün özellikler atfetme eğilimleri veya kimlik temelli üstünlük arayışları sosyal kimlik kuramının teorik zeminiyle de uyumaktadır.

Sonuç olarak üstünlük düşüncesi, kendinden olmayan, dışarıdan gelen yabancıya karşı farkı ortaya koymaktadır. Bu farkın baskınlığı ev sahibi toplumlarda daha fazla kendini göstermektedir. Sosyal baskınlık kuramına göre grup temelli hiyerarşiler kültürel ve tarihsel olarak inşa edilir ve üstünlük anlayışıyla baskın grup konumunu sürdürür. Bu araştırma üstünlük düşüncesi ile ilgili yargıları üniversitelerdeki Türk uyruklu öğrencilere yöneltirken sosyal baskınlık kuramının vurguladığı grup aidiyeti ve tehdit algısını da sorgulamıştır. Bunun sonucunda öğrencilerin kendi sosyokültürel özelliklerini yani kendi dilini,

dinini, kültürünü ve yaşam tarzını çoğunlukla yabancılardan üstün gördüğü ortaya konmuştur.

Araştırmanın asıl amacı yabancı düşmanlığı algısının sosyal baskınlık yönelimi bağlamında incelenmesidir. Araştırmanın bulguları sosyal baskınlık yöneliminin zenofobi üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,328$; $p<0,001$). Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça zenofobi düzeyinin anlamlı biçimde arttığı görülmüş ve araştırmanın dördüncü hipotezi doğrulanmıştır. Sosyal baskınlık kuramının temel öngörüsü olarak hiyerarşi eğilimleri yüksek bireyler, dış grupları hem ekonomik hem de sembolik tehdit olarak algılama eğilimindedir ve bu bulguyla tutarlıdır.

Sosyal baskınlık kuramının bireysel düzeydeki yansıması olan sosyal baskınlık yönelimi, zenofobi eğilimleri ile doğru orantılıdır. Zenofobi gibi dışlayıcı tutumların yapısal köklerini anlamak için sosyal baskınlığın açıklayıcılığı oldukça güçlüdür. Zenofobi bireysel bir önyargıdan ibaret olmaktan öte baskın grupların hiyerarşilerini koruma isteğiyle biçimlenen bir sosyal düzenleme şeklidir. Bu bağlamda yabancılara yönelik olumsuz tutumlar aslında grup temelli hiyerarşilerin yeniden üretildiği ideolojik alanlardır.

Sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi yaş değişkenine göre ölçüldüğünde anket çalışmasına katılan 22-25 yaş grubundaki öğrencilerde daha fazla görülmüştür. Şehir değişkenine göre sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisine bakıldığında ise şehirler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırmanın altıncı hipotezi doğrulanmamış; öğrencilerin sosyal baskınlık yönelimi ve zenofobi eğilimi yaşadığı veya eğitim gördüğü şehre göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi dini inanç düzeyine göre anlamlı farklılık göstermiştir.

Sosyal baskınlık yöneliminin yabancı düşmanlığı üzerindeki etkisi, NEÜ öğrencilerinde daha yoğun, ASBÜ öğrencilerinde orta seviyede görülmüştür. İÜ

öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimine göre yabancılara karşı düşünce ve tutumları ise daha ılımlıdır. Sosyal baskınlık kuramına göre sosyal hiyerarşi faktörleri arasında yer alan kurumsal ayrımcılık, kurumlarda hiyerarşi artırıcı veya azaltıcı işleve sahiptir. Bir kurum olarak üniversitelerde yabancı öğrencilerin faydalandığı burslar, yurt imkanları ya da entegrasyon politikaları yerli öğrenciler tarafından ayrıcalık olarak algılanırsa hiyerarşideki üstünlük hissiyatı zedelenebilir. Böyle bir algı, sosyal baskınlık yönelimi yüksek öğrencilerde zenofobik yatkınlığı artırabilir veya tetikleyebilir. Araştırmamızdaki üniversiteler arası anlam farklılığı, hiyerarşideki üstünlük hissiyatı fazla olan öğrencilerde sosyal baskınlık düzeyinin ve bağlantılı olarak zenofobik tutumun yüksek olmasıyla ilgili olabilir. Bu bulgu, kuramı desteklemekle birlikte sosyal baskınlık kuramının öngördüğü gibi dış grup karşıtlığının bireysel düzeydeki baskınlık eğilimleriyle güçlendiğini ortaya koymuştur.

Hiyerarşi yanlısı tutumların önyargı üretiminde oynadığı merkezi rol zenofobi ve sosyal baskınlık düzeyleri arasındaki anlamlı ilişkiyle görünür hale gelmektedir. Bu ilişkinin gücünü ve yönünü etkileyen sosyal faktörler tehdit algısı, üstünlük düşüncesi ve temas sıklığı gibi değişkenlerdir. Bu çok boyutlu dinamikler sosyal baskınlık kuramında bütünleşir. Bireysel psikoloji ve kurumsal yapı arasındaki etkileşim bu sayede açıklanabilir. Böylece üniversitedeki zenofobi sosyal etkileşim düzeyinin ötesinde hiyerarşik düzenin bilişsel ve ideolojik yeniden üretimi olarak kavramsallaştırılabilir.

Sosyal baskınlık yönelimi ile yabancı düşmanlığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunun düşünülmesi ve bunun kanıtlanması araştırmanın en önemli sonucudur. Bu çalışmada öğrencilerin YDÖ ile elde edilen bulgularının SBY₇ ölçeği dahil edildikten sonra elde edilen bulgular ile benzer sonuçlar verdiği görülmüştür. Araştırma sahasında SBY₇'nin çok faktörlü yapısında ölçek maddelerine yansıyan anlam zorluğunun öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmadığı gözlenmiştir. İleride yapılması düşünülen çalışmalarda YDÖ ve zenofobik algıları etkileyebilecek daha kapsamlı sosyokültürel faktörlerle veri toplanması önerilmektedir.

Üniversite öğrencileri arasında yabancı düşmanlığı algısının yalnızca demografik değişkenlerle açıklanmasının sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, mevcut çalışmada yabancı düşmanlığı algısı; demografik değişkenlerin yanı sıra sosyokültürel üstünlük düşüncesi ve sosyal baskınlık yönelimi gibi tutumsal faktörler de dikkate alınarak ele alınmıştır. Böylece üniversite öğrencilerinin yabancılara yönelik algılarının daha bütüncül ve derinlikli biçimde incelenmesi amaçlanmıştır. Bundan hareketle öğrencilere yöneltilen üstünlük düşüncesine ait yargılar geliştirilebilir, geçerlik ve güvenilirliği sağlanarak bilimsel bir ölçme aracına dönüştürülebilir. Ayrıca bu araştırma sadece Türk uyruklu öğrenciler ile yapılmış olup gelecekte yapılması düşünülen araştırmaların, yerel öğrencilerin yanı sıra uluslararası öğrencilerin de yabancı düşmanlığı algısını ortaya çıkaracak şekilde karşılaştırmalı olarak planlanması önerilmektedir.

Araştırma, üniversiteler arası yabancı düşmanlığı algısının farklılık göstermesi, evrensel mekanlar olan üniversitelerde yerli ve yabancı öğrenciler arasında etkileşim ve teması artırmanın önemini ortaya koymuştur. Ortak hedefler, karşılıklı saygı ve eşit statüde olma durumları ve dil yeterliliği sıradan temasların kalitesini artırıp grup ayrımcılığının azalmasına katkı sağlar. Örnek olarak yerli öğrencilerin uluslararası öğrencilerle ortak ders ve kampüs içi çeşitli etkinliklerle temasta bulunması grup ayrımcılığını azaltabilir. Bu konuda üniversitelerin koordinatörlüğünde yerli ve yabancı öğrencilerin birlikte çalışacağı, yaşadıkları şehre etki edecek sosyal sorumluluk projeleri geliştirilebilir; bölümler hatta fakülteler arası sanatsal, kültürel ve sportif dersler konularak yarışma, turnuva, söyleşi ve paneller teşvik edilebilir; öğrenci kulüpleri daha aktif olmaları için desteklenebilir. Üniversitelerde yerli ve yabancı öğrencilerin eşit statü, ortak amaç ve sürekli etkileşim temelinde bir araya getirildiği zorunlu akademik ve sosyal programların kurumsallaştırılması; yükseköğretim politikalarıyla desteklenip karar alıcılar tarafından yaygınlaştırıldığında, üniversite ortamında başlayan olumlu temasın zamanla topluma genelleşerek zenofobik tutumların azalmasına katkı sağlayacak etkili bir toplumsal dönüşüm aracı oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

- ABRAMS, D.** ve M.A.Hogg (1990). **An Introduction to the Social Identity Approach**, https://www.researchgate.net/publication/226768706_An_Introduction_to_the_Social_Identity_Approach (Erişim Tarihi: 15.12.2025)
- ACAR, E.** (2016). “Faculty Perception on International Students in Turkey: Benefits and Challenges”, **International Education Studies**, 9(5), 1–12.
- ADORNO, T. W.** vd. (1950). **The Authoritarian Personality**, New York: Harper & Row.
- ALLPORT, G. W.** (1954). **The Nature of Prejudice**, Reading, MA: Addison-Wesley.
- ALTBACH, P. G.** ve J. Knight (2007). “The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities”, **Journal of Studies in International Education**, 11(3–4), 290–305.
- ANDERSON, B.** (1991). **Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**, London: Verso Books.
- ANDERSON, B.** (2006). **Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**, (Rev. ed.). London: Verso Books.
- ATEŞ, E.** ve H. Aytakin (2022). “Küreselleşme Sürecinde Yaşanan Dilsel ve Kültürel Değişimler ve Topluma Yönelik Etkileri”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, (28), 397-407.
- BALIBAR, E.** (1991); “Is there a Neo-racism?”, **Race, Nation, Class: Ambiguous Identities**, (Ed.) E. Balibar and I. Wallerstein, London: Verso Books, 2002, 17-29.

BAR-TAL, D. (1989); “Delegitimization: The Extreme Case of Stereotyping and Prejudice”, **Stereotyping and Prejudice: Changing Conceptions**, (Ed.) D. Bar-Tal vd., New York: Springer-Verlag, 1989, 169-188.

BARTH, F. (1969). **Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference**, Boston: Little, Brown.

BAŞ, B. ve G. Çamur (2024). “Üniversite Öğrencilerinin Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Konusundaki Deneyimlerine İlişkin Bir Araştırma”, **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**, 19(42), 2134-2154.

BAUMAN, Z. (1988). “Strangers: The Social Construction of Universality and Particularity”, **Telos**, (78), 7–42.

BAUMAN, Z. (2001). **Community: Seeking Safety in an Insecure World**, Cambridge: Polity Press.

BAUMAN, Z. (2006). **Liquid Fear**, Polity Press.

BAUMAN, Z. (2011). **Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age**, Cambridge: Polity Press.

BAUMAN, Z. (2016). **Strangers at Our Door**, Cambridge: Polity Press.

BETZ, H.-G. (1994). **Radical Right-Wing Populism in Western Europe**, New York: St. Martin's Press.

BILLIG, M. (1995). **Banal Nationalism**, London: Sage.

BIZUMIC, B. ve J. Duckitt (2012). “What Is and Is Not Ethnocentrism? A Conceptual Analysis and Political Implications”, **Political Psychology**, 33(6), 887–909.

BIZUMIC, B. (2014). “Who Coined Ethnocentrism? A Brief Report”, **Journal of Social and Political Psychology**, 2(1), 3–10.

BOZDAĞ, F. ve M. Kocatürk (2017). “Zenofobi Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(52), 615-620.

BREWER, M. B. (1999). “The Psychology of Prejudice: Ingroup Love or Outgroup Hate?”, **Journal of Social Issues**, 55(3), 429–444.

BROWN, L. ve I. Jones (2013). “Encounters with Racism and The International Student Experience”, **Studies in Higher Education**, 38(7), 1004–1019.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2023). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara: PEGEM Akademi.

CANATAN, K. (2013). “Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Sosyoloji Dergisi**, 3(27), 317–332.

CASTLES, S., H. de Haas ve M. J. Miller (2014). **The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World**, 5. Baskı, London: Palgrave Macmillan.

COCHRAN, W. G. (1977). **Sampling Techniques**, 3. Baskı, New York: John Wiley & Sons.

CRUSH, J. ve S. Ramachandran (2010). “Xenophobia, International Migration and Development”, **Journal of Human Development and Capabilities**, 11(2), 209–228.

ÇAKIR, M. (2019). “Kültürel (Yeni) Irkçılık Nedir? Kuramsal Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (6), 11-24.

ÇELİK, F. (2019). “Kapımızdaki Yabancılar”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, (30), 243-248.

DAŞLI, Ç. ve Z. Şimşek (2025). “Determinants of Xenophobic Attitudes Towards Displaced Migrants Among Healthcare Workers”, **Advances in Social Work**, 25(1), 400-417.

DE WIT, H. (2023). “Internationalization In and of Higher Education: Critical Reflections on Its Conceptual Evolution”, **International Higher Education**, 115, 14–16.

DOVIDIO, J. F. ve S. L. Gaertner (2000). “Aversive Racism”, **Advances in Experimental Social Psychology**, 30, 1–51.

DUCKITT, J. (2001). “A Dual-Process Cognitive-Motivational Theory of Ideology and Prejudice”, **Advances in Experimental Social Psychology**, (Ed.) M. P. Zanna, San Diego: Academic Press, 33, 41–113.

DÜĞER, Y. (2020). “Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Yabancı Düşmanlığı ve Rusya'da Yabancı Düşmanlığının Tarihsel Kökeni”, **Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi**, 5(10), 53-72.

EKİCİ, H. (2019). “Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, (44), 695–730.

EKİCİ, S. ve G. Tuncel (2015). “Göç ve İnsan”, **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(1), 9–22.

ERGİL, D. (2015). “Avrupa’da Yaygınlaşan Yabancı Düşmanlığı Üzerine Düşünceler.” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 37(3), 153–157.

ERİÇOK, B. ve D. Mavi (2024). “Xenophobia Perceptions of Turkish University Students: An Investigation According to Various Variables”, **Participatory Educational Research (PER)**, 11(1), 32-46.

ESER, S. M. ve Uygur, F. (2019). “Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumların Bütünleşik Tehdit Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 24(4), 132-159.

ESSES, V. M., L. M. Jackson ve T. L. Armstrong (1998). “Intergroup Competition and Attitudes Toward Immigrants and Immigration: An Instrumental Model of Group Conflict”, **Journal of Social Issues**, 54(4), 699–724.

ESSES, V. M. vd. (2001). “The Immigration Dilemma: The Role of Perceived Group Competition, Ethnic Prejudice, and National Identity”, **Journal of Social Issues**, 57(3), 389–412.

ESSES, V. M., G. Hodson ve J. F. Dovidio (2003). “Public Attitudes Toward Immigration in the United States and Canada: The Role of Social Dominance and Humanitarian Values”, **Social Justice Research**, 16(1), 3–27.

ESSES, V. M., S. Medianu ve A. S. Lawson (2013). “Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees”, **Journal of Social Issues**, 69(3), 518–536.

FIELD, A. (2009). **Discovering Statistics Using SPSS**, London: SAGE.

FREUD, S. (1990). **Beyond the Pleasure Principle**, (Ed.) J. Strachey, New York: W. W. Norton & Company. (*Orijinal çalışma 1920*).

GEORGE, D. ve P. Mallery (2020). **IBM SPSS Statistics 26 Step by Step: A Simple Guide and Reference**, 16. Baskı, New York: Routledge.

GHANBARLOU, R. M. (2019). “Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Amaçlı Türkiye’yi Seçme Nedenleri Üzerine Nitel Bir Çalışma”, **Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler, Konya: Çizgi Kitapevi**.

GUDYKUNST, W. B. (1998); “Uncertainty and Anxiety”, **Theories in Intercultural Communication**, (Ed.) Y. Y. Kim and W. B. Gudykunst, Newbury Park, CA: Sage, 123–156.

GÜNGÖR, Ş. F. (2018). **Zenofobi Yabancı Düşmanlığına Felsefi Bir Yaklaşım**, Ankara: Maarif Mektepleri.

GÜZEL, B. (2021). “Yerel Halkın Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Yönelik Tutumunun Araştırılması: Kahramanmaraş Örneği”. **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (81), 151-183.

HALL, S. (1996); “When was ‘The Post-Colonial’? Thinking at the Limit”, **The Post-Colonial in Question Common Skies, Divided Horizons**, (Ed.) L. Curti and I. Chambers, London: Routledge, 242-260.

HALL, S. (1996); “Who Needs “Identity”?”, **Questions of Cultural Identity**, (Ed.) S. Hall and P. du Gay, London: SAGE, 1–17.

HASTA, D., B. D. Kaynak ve M. Kaynak Malatyalı (2021). “Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği’nin (SBY₇) Türkçeye Uyarlanması”, **İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları**, 41(1), 301-330.

HILTON, J. L. ve W. von Hippel (1996). “Stereotypes”, **Annual Review of Psychology**, 47(1), 237–271.

HO, A. K. vd. (2015). “The Nature of Social Dominance Orientation: Theorizing and Measuring Preferences for Intergroup Inequality Using the New SDO7 Scale.” **Journal of Personality and Social Psychology**, 109(6), 1003–1028.

JUNG, C. G. (1959). **Aion: Researches into the Phenomenology of the Self** (Çev.) R. F. C. Hull, New York: Pantheon Books for the Bollingen Foundation.

KALDIK, B. (2021). “Uluslararası Göç Bağlamında Sığınmacılara Yönelik Yabancı Düşmanlığının İncelenmesi: Türkiye’de Zenofobi Üzerine Bir Uygulama”, **Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5 (Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel Sayısı), 69-96, Bingöl.

KARAÇANTA, H. (2002). “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Başka Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) ABD **Doktora Tezi**, Ankara.

KARAKAYA, H. (2020). “Türkiye’de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri”, **Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(2), 93-130.

KARATAŞ, Z. ve B. Güzel (2020). “Üniversite Öğrencilerinin Yabancı Düşmanlığıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 31(2), 500-523.

KESEN KURÇAK, A. (2023). “Kültürleşme Stratejileri Bağlamında Gaziantep’teki Suriyeliler Üzerine Bir Analiz”, **Antakiyat**, 6(1), 145-168.

KIERKEGAARD, S. (1980). **The Concept of Anxiety**, (Ed.) R. Thomte and A. B. Anderson, Princeton University Press. (*Orijinal çalışma 1844*).

KIM, D. H. ve R. R. Sundstrom (2014). “Xenophobia and Racism”, **Critical Philosophy of Race**, 2(1), 20–45.

KIRIK, V. A. vd. (2015). “Conceptual and Methodological Research of Xenophobia in Social Sciences”, **Mediterranean Journal of Social Sciences**, 6(4) Özel Sayı, 183-191.

KİRMAN, M. A. (2010). “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, 21(1), 19-36.

KLINE, R. B. (2016). Principles and Practice of Structural Equation Modeling, 4. Baskı, New York: Guilford Press.

KNIGHT, J. ve H. de Wit (2018). “Internationalization of Higher Education: Past and Future”, International Higher Education, 95, 2–4.

KURNAZ, A. (2021). “Etnosentrizm ile İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Analizi”, Beykoz Akademi Dergisi, 9(2), 98-118.

LEE, J. J. ve C. Rice (2007). “Welcome to America? International Student Perceptions of Discrimination”, Higher Education, 53(3), 381–409.

LEVINE, R. A. ve D. T. Campbell (1972). Ethnocentrism: Theories of Conflict, Ethnic Attitudes, and Group Behavior, New York: Wiley.

LEWIS, J. ve D. Lüküslü (2024). International Students in Turkey: Migration and Mobility as Competing Frameworks of Analysis, İstanbul: Istanbul Policy Center – MERCATOR, Politika Raporu.

MUDDE, C. (2007). Populist Radical Right Parties in Europe, Cambridge: Cambridge University Press.

NEULIEP, J. W., S. Hintz ve J.C. McCroskey (2005). “The Influence of Ethnocentrism in Organizational Contexts: Perceptions of Interviewee and Managerial Attractiveness, Credibility, and Effectiveness”, Communication Quarterly, 53(1), 41-56.

NEULIEP, J. W. (2012). Intercultural Communication: A Contextual Approach, 5. Baskı, Thousand Oaks: Sage.

OCAKLI, L. ve T. Avaner (2023). “Kent Güvenliği ve Düzensiz Göç Üzerine Bir Değerlendirme: İzmir’de Zenofobi ve Suç Korkusu”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 33(4), 1503–1530.

OMMUNDSEN, R. vd. (2014). “Framing Unauthorized Immigrants: The Effect of Labels on Evaluations”, **Psychological Reports**, 114(2), 461–478.

ÖHMAN, A. ve S. Mineka (2001). “Fears, Phobias, and Preparedness: Toward an Evolved Module of Fear and Fear Learning”, **Psychological Review**, 108(3), 483–522.

ÖZKAN, A. M., A. Doğruer ve N. B. Uzun (2023). “Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) Ölçeğinin Geliştirilmesi”, **AICMES 3. Uluslararası Güncel Bilimsel Çalışmalar Konferansı**, Amman.

ÖZMETE, E., H. Yıldırım ve S. Duru (2018). “Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 18(40/2), 191–209.

ÖZOĞLU, M., B. S. Gür ve İ. Coşkun (2015). “Factors Influencing International Students’ Choice to Study in Turkey and Challenges They Experience”, **International Journal of Educational Development**, 40, 17–26.

ÖZTÜRK, M. (2020). “Gençlerin Suriyelilere Yönelik Yabancı Düşmanlığına (Zenofobi) Etki Eden Sosyodemografik Faktörler”, **TurkishStudies - Social**, 15(1), 559–576.

PADIR, M. A. (2019). “Examining Xenophobia in Syrian Refugees Context: The Roles of Perceived Threats and Social Contact”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.

PETTIGREW, T. F. ve L. R. Tropp. (2006). “A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 90(5), 751–783.

PRATTO, F. vd. (1994). “Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 67(4), 741–763.

QUILLIAN, L. (1995). “Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe”, **American Sociological Review**, 60(4), 586–611.

RACHMAN, S. (1985). “A Note on the Conditioning Theory of Fear Acquisition”, **Behavior Therapy**, 16, 427–428.

RIEK, B. M., E. W. Mania ve S. L. Gaertner (2006). “Intergroup Threat and Outgroup Attitudes: A Meta-Analytic Review”, **Personality and Social Psychology Review**, 10(4), 336–353.

ROBIN, C. (2006). **Fear: The History of a Political Idea.** Oxford: Oxford University Press.

SADEED, H. (2019). “Uluslararası Öğrencilerin Türkiye’de Yeni Hayatı: Konya Örneği Özelinde Temel Meseleler”, **Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler, Konya: Çizgi** Kitapevi.

SAID, E. W. (1978). **Orientalism**, New York: Pantheon Books.

SARAÇLI, M. (2019). “Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ve İslamofobi Sorunları Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin Göç Sorununa Yaklaşımları”, **Kimlik ve Göç Çalışmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiri E-Kitabı**, 119–140, Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

SARAÇLI, M. (2021). “Avrupa Birliği’nin Yabancı Düşmanlığıyla Kurumsal ve Hukuksal Alanlardaki Mücadelesi.” **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 5(2), 738–772.

SARIDAĞ, S. (2022). “Gruplar Arası Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Zenofobi Arasındaki İlişkide Algılanan Tehdidin Rolü: İzmir-Konak Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Isparta.

SCHÜTZ, A. (1944). “The Stranger: An Essay in Social Psychology.” **American Journal of Sociology**, 49(6), 499–507.

SEMYONOV, M., R. Raijman ve A. Gorodzeisky. (2006). “The Rise of Anti-Foreigner Sentiment in European Societies, 1988–2000.” **American Sociological Review**, 71(3), 426–449.

SIDANIUS, J. ve F. Pratto. (1999). **Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression.** Cambridge: Cambridge University Press.

SİMMEL, G. (1971). “The Stranger,” **On Individuality and Social Forms**, (Ed.) D. N. Levine, Chicago: University of Chicago Press, 143–149. (*Orijinal çalışma 1908*).

SOYSAL, Y. N. (1995). **Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe.** Chicago: University of Chicago Press.

SÖNMEZ, A. M. ve S. Gür. (2017). “Üniversite Öğrencilerinin Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara Bakış Açısı.” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22(4), 1–21.

STEPHAN, W. G. ve C. W. Stephan. (1985). “Intergroup Anxiety”, **Journal of Social Issues**, 41(3), 157–175.

STEPHAN, W. G. ve C. W. Stephan. (1996). “Predicting Prejudice.” **International Journal of Intercultural Relations**, 20(3–4), 409–426.

STEPHAN, W. G. and C. W. Stephan (2000). “An Integrated Threat Theory of Prejudice”, **Reducing Prejudice and Discrimination: The Claremont Symposium on Applied Social Psychology**, (Ed.) S. Oskamp, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 23–46.

STEPHAN, W. G. ve C. L. Renfro (2002); “The Role of Threat in Intergroup Relations”, **From Prejudice to Intergroup Emotions: Differentiated Reactions to Social Groups**, (Ed.) D. Mackie and E. Smith, New York: Psychology Press, 191-207.

STRONGMAN, K. T. (1995). “Theories of Anxiety.” **New Zealand Journal of Psychology**, 24(2), 4–10.

SUMNER, W. G. (1906). **Folkways**, Boston: Ginn & Company

ŞAHİN, K. (2019). “Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul'daki Kapalı Yerleşimler Üzerine Bir Değerlendirme.” **İdealKent**, 10(27), 733–768.

ŞAR, E. ve K. O. Kuru (2020). **İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar**, İstanPol – İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Rapor, Sayı: 011.

TABACHNICK, B. G. ve L. S. Fidell (2013). **Using Multivariate Statistics**, 6. Baskı, Boston: Pearson Education.

TAJFEL, H. ve J. C. Turner (1979); “An Integrative Theory of Intergroup Conflict”, **The Social Psychology of Intergroup Relations**, (Ed.) W. G. Austin ve S. Worchel, Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company, 33–47.

TAJFEL, H. ve J. C. Turner (1986). “The Social Identity Theory of Intergroup Behavior”, **Psychology of Intergroup Relations**, (Ed.) S. Worchel ve W. G. Austin, Chicago: Nelson-Hall, 7–24.

TAŞCI, F. ve H. Kızılkaya (2025). Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye Katkıları, SETA, Rapor, Sayı: 264.

TOPAL, F. ve S. Tauscher (2020). "Uluslararası Öğrencilerin Akademik ve Sosyal Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine İnceleme", Akademik İncelemeler Dergisi, 15(1), 309–336.

TOSUNÖZ, İ. K. ve E. Ö. Çopur (2024). "The Relationship Between Ethnocentrism and Xenophobia Level and Predictors: A Descriptive and Correlational Study of Nurses Working in Two Cities Where Refugees Live Intensively in Türkiye", Nursing & Health Sciences, 26(2), e13107.

TURNER, B. S. (1993); "Contemporary Problems in the Theory of Citizenship", Citizenship and Social Theory, (Ed.) B. S. Turner, London: Sage, 1–18.

ULLAH, R. ve R. C. Alkın (2019). "Uluslararası Öğrencilerin Üniversite ve Şehir Hayatına İtibakında Sivil Alanın Rolü: İki Doğu İki Batı Uluslararası Öğrenci Derneği Örneği", Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler, Konya: Çizgi Kitapevi.

ÜSTÜN, K. (2025). "A Study on Xenophobia and Anti-Immigrant Sentiment", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14(2), 851–861.

VAN DER VEER, K. vd. (2013). "Psychometrically and Qualitatively Validating a Cross-National Cumulative Measure of Fear-Based Xenophobia", Quality and Quantity, 47(3), 1429–1444.

VAN DIJK, T. A. (1992). "Discourse and the Denial of Racism", Discourse & Society, 3(1), 87–118.

VERKUYTEN, M. (2005). The Social Psychology of Ethnic Identity, New York: Psychology Press.

WARD, C. ve A. M. Masgoret (2006). “An Integrative Model of Attitudes Toward Immigrants”, **International Journal of Intercultural Relations**, 30(6), 671–682.

WIMMER, A. (1997). “Explaining Xenophobia and Racism: A Critical Review of Current Research Approaches”, **Ethnic and Racial Studies**, 20(1), 17–41.

WIMMER, A. (2002). **Nationalist Exclusion and Ethnic Conflict: Shadows of Modernity**, Cambridge: Cambridge University Press.

WIMMER, A. (2008). “The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory”, **American Journal of Sociology**, 113(4), 970–1022.

WOLFERS, A. (1965). **Discord and Collaboration: Essays on International Politics**, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

YABANOVA, U. ve D. H. Özerbaş (2020). “International Student Selection Process in Turkey: Characteristics, Challenges and Opportunities”, **International Journal of Progressive Education**, 16(2), 137–152.

YAKUSHKO, O. (2009). “Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes Toward Immigrants”, **The Counseling Psychologist**, 37(1), 36–66.

YARDIM, M. (2018). **Doğu, Batı ve Ötekilik**, Konya: Çizgi Kitapevi.

YARDIM, M., Ü. M. Kahraman ve R. C. Alkın (2018). **Uluslararası Öğrencilerin Üniversite ve Kent Hayatına Uyumları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği**, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.

YILDIZ, M. vd. (2023). "Investigation of the Relationship Between Xenophobic Attitude and Intercultural Sensitivity Level in Health Education Students", **Journal of Transcultural Nursing**, 34 (3), 238–246.

İnternet Erişimleri:

Etymonline. (n.d.). "Phobia", in Online Etymology Dictionary:
<https://www.etymonline.com/word/phobia> (Erişim Tarihi: 3.10.2025).

Tez Yardım Platformu Youtube Kanalı:
<https://www.youtube.com/@TezYard%C4%B1mPlatformu> (Erişim Tarihi:
15.10.2025)

<https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 18.06.2025).

AÇIKLAMA:

Değerli katılımcı, elinizdeki bu anket formu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen “Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Algısının Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmış olup Türkiye'deki yabancı uyruklu insanların varlığını toplum olarak nasıl yorumladığımız ve yorumlayacağımız konusunda gençlerin düşünce, tutum ve davranışlarını incelemeyi amaçlayan bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Bu anketin soruları, tek tek kişilerin düşüncelerini anlamak için değil genel eğilimin ne olduğunu anlamak için hazırlanmıştır. Bu sebeple vereceğiniz cevaplar sizin kimliğinizi belirlemeyecektir.

Anket sorularına cevap vereceğiniz süre boyunca duygu ve düşüncelerinizde samimi ve gerçeğe uygun cevaplar vermeniz araştırmamızın doğruluğu ve bilimselliği açısından oldukça önemlidir. Lütfen sorulara cevap vermeden önce anket formu üzerindeki açıklamaları her maddeyi atlamadan okuyunuz daha sonra size en uygun ya da en yakın gelen seçeneği işaretleyiniz. Ankete katılımınız gönüllülük esasına dayalıdır. İstemezseniz katılmayabilir ya da başladıktan sonra anketi sonlandırabilirsiniz.

Anketimiz yaklaşık **15 dakika** sürecektir. İlginize şimdiden teşekkür ediyorum.

Büşra Kayserili
NEÜ Sosyoloji ABD
Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET FORMU

- I. Bu bölümde cevap vereceğiniz **sosyodemografik form** temel bilgileri ve bağımsız yargıları içermektedir.

1. Cinsiyetiniz	
1 () Kadın	2 () Erkek
2. Yaşınız	
1 () 18-21	5 () 34-37
2 () 22-25	6 () 38-41
3 () 26-29	7 () 42 ve yukarısı
4 () 30-33	
3. Şu anki medeni haliniz	
1 () Bekar	3 () Boşanmış
2 () Evli	4 () Eşi ölmüş
4. Yaşadığınız şehir	
1 () Ankara	3 () İstanbul
2 () Konya	4 () Diğer
5. Eğitim durumunuz	
1 () Ön lisans	3 () Yüksek lisans
2 () Lisans	4 () Doktora
6. Okuduğunuz üniversite	
1 () Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	
2 () Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ)	
3 () İstanbul Üniversitesi (İÜ)	
4 () Diğer	
7. Fakülte ve Bölümünüz	
1 ()	
8. Din, sizin için ne kadar önemlidir?	
1 () Hiç önemli değil	3 () Önemli
2 () Biraz önemli	4 () Çok önemli

9. Size göre aileniz, yaşam tarzınız, aylık geliriniz bakımından aşağıdaki ekonomik tabakalardan hangisine girmektesiniz?
1 () Üst tabakaya gireriz. (Zengin)
2 () Orta tabakanın üstündeyiz.
3 () Orta tabakadayız. (Orta halli)
4 () Orta tabakanın altındayız.
5 () Alt tabakaya gireriz. (Fakir)
10. Yaşam alanınız
1 () Ailemle yaşıyorum
2 () Eşimle ve/veya çocuklarımla yaşıyorum
3 () Akrabalarımınla yaşıyorum
4 () Yalnız yaşıyorum
5 () Öğrenci evinde yaşıyorum
6 () Öğrenci yurdunda yaşıyorum
7 () Diğer
11. Yabancılar ile sosyal temasınız var mı? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
1 () Ailemde/akrabalarım arasında yabancı uyruklu kişi/kişiler var.
2 () Ailemde/akrabalarım arasında yabancı uyruklu kişi/kişiler ile evlilik yapan var.
3 () Ev arkadaşlarım arasında yabancı uyruklu kişi/kişiler var.
4 () Yurt/oda arkadaşlarım arasında yabancı uyruklu kişi/kişiler var.
5 () Yakın çevremde binada/sokakta yabancı uyruklu insanlar yaşıyor.
6 () Yakın komşularım arasında yabancı uyruklu insanlar var.
7 () Okuduğum bölümde/sınıfımda yabancı uyruklu öğrenciler var.
8 () Yakın arkadaş grubum içinde yabancı uyruklu insanlar var.
9 () Yok.

12. Aşağıdaki bağımsız yargılara ne derecede katılıyorsunuz? (Yalnız 1 seçenek işaretleyiniz)	Hiç	Nadiren	Çoğunlukla	Hep
1. Üniversitede yabancı öğrenciler ile iletişim kurmakta zorlanıyorum.	1	2	3	4
2. Bölümümdeki/sınıfımdaki yabancı öğrenciler ile bir araya geliyoruz.	1	2	3	4
3. Yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmeyi bir kazanım olarak değerlendiriyorum.	1	2	3	4
4. Yabancı öğrencilerle birlikte eğitim görmek rekabeti artırıyor. Bu rekabetin iş hayatında karşıma çıkacağını düşünüyorum.	1	2	3	4
5. Kendi ülkemde yüksek öğretim görüyor olmanın yabancı öğrencilere kıyasla avantajlı olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4
6. Kendi ana dilimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin ana dilinden üstün görüyorum.	1	2	3	4
7. Kendi dinimi farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin dininden üstün görüyorum.	1	2	3	4
8. Kendi ırkımı farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin ırkından üstün görüyorum.	1	2	3	4
9. Kendi kültürümü farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin kültüründen üstün görüyorum.	1	2	3	4
10. Kendi yaşam tarzımı farklı ülkelerden gelen yabancı öğrencilerin yaşam tarzından üstün görüyorum.	1	2	3	4
11. Kendi sosyokültürel özelliklerimi (dilimi, dinimi, ırkımı, kültürümü ve yaşam tarzımı) genel olarak yabancılardan üstün görüyorum.	1	2	3	4

- II. Bu bölümde sizden, her bir cümledeki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Aşağıdaki ölçekte 1= *En Olumsuz*, 7= *En Olumlu* cevabı temsil etmektedir. Lütfen her cümle için o cümlenin yanında size en uygun olan 1 seçeneği işaretleyiniz.

Sıra	Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBY ₇)	Kesinlikle Katılmıyorum			Kararsızım			Kesinlikle Katılıyorum
1	Ne kadar çaba gerektirirse gerektirsin, tüm grupların hayatta eşit şansa sahip olmasını sağlamak için mücadele etmeliyiz.	1	2	3	4	5	6	7
2	Grupların eşitliği öncelikli hedefimiz olmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
3	Bazı insan grupları elbette diğer gruplardan daha aşağı konumdadır.	1	2	3	4	5	6	7
4	En alttaki gruplar buldukları yerde kalmak zorunda olmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
5	Bazı insan grupları buldukları yerde tutulmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
6	Toplumda hiçbir grup baskın olmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
7	Bütün grupların eşit yaşam koşullarına sahip olmasını güvence altına almaya çabalamamalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
8	İdeal bir toplum, bazı grupların en üstte diğer grupların ise en altta olmasını gerektirir.	1	2	3	4	5	6	7
9	Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
10	Tüm gruplara başarılı olmaları konusunda eşit şans vermek için çalışmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
11	Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden ne geliyorsa yapmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
12	Grupları eşit hale getirmeye çalışmak adaletli bir şey değildir.	1	2	3	4	5	6	7

13	Grup baskınlığı kötü bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7
14	En alttaki gruplar da tıpkı en üsttekiler kadar değerlidir.	1	2	3	4	5	6	7
15	Grupların eşit olması için uğraşmamalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
16	Belirli grupların en üstte diğerlerinin en altta olması belki iyi bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7

- III. Bu bölümde sizden, her bir cümledeki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Aşağıdaki ölçekte *a= En Olumsuz*, *e= En Olumlu* cevabı temsil etmektedir. Lütfen her cümle için o cümlenin yanında size en uygun olan **1 seçeneği işaretleyiniz.**

Sıra	Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ)	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Bu ülkede yabancı uyruklu insanların varlığı kontrolden çıkmaktadır.	1	2	3	4	5
2	Yabancıların bu ülkeye gelme şartları zorlaştırılmalıdır (göç, eğitim, iş, mülk edinme, vatandaşlık alma gibi).	1	2	3	4	5
3	Yabancılar suçlarda artışa neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
4	Yabancılar burada yaşayan insanların işlerini almaktadır.	1	2	3	4	5
5	Yabancılarla etkileşim kurmak beni tedirgin eder.	1	2	3	4	5
6	Yabancıların olağandışı hastalıklar yayabileceğinden endişe ederim.	1	2	3	4	5
7	Savaş ya da siyasi gerginlik durumunda yabancıların kendi ülkelerine sadık kalacaklarından korkarım.	1	2	3	4	5
8	Yabancıların kriz zamanlarında ülkemizi destekleyeceğine inanırım.	1	2	3	4	5

9	Gittikçe artan yabancı varlığının hayatımı kötüleştireceğinden korkarım.	1	2	3	4	5
10	Yabancıların bu ülkeye öncelikle ilgi göstereceklerinden şüphe ederim.	1	2	3	4	5
11	Yabancıların sayısı arttıkça kendi kültürümüzün kaybolacağından korkarım.	1	2	3	4	5

